

ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 6ου ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ
ΕΚ ΤΗΣ
ΠΑΛΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Τιμάται μετά του βιβλιοσήμου και φόρου δραχ. 25.70

Βιβλιοσημον και Φόρος Αναγκαστ. Δανείου > 8.80

Αριθ. έγκριτ. αποφάσεως 40822/18/33

Αριθμός άδειας κυκλοφορίας $\frac{75195}{22-9-37}$

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ."
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.
42 Οδός Σταδίου 42
1937

ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ 6ου ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

4
110
09

42324

290

ΝΑ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΓΚΡΙΣΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

θμός ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως $\frac{40822}{1-8-1933}$

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ
ΑΝΤΙΤΥΠΑ 2.000

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε.
46 Ὁδός Σταδίου 46

1937

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ιδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Handwritten signature

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

Α'. Ἡ ἅγια Γραφή.

Ἡ ἅγια Γραφή εἶναι συλλογὴ βιβλίων ἁγίων ἢ θείων, διότι εἰς αὐτὰ εὐρίσκομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθείσας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δοθείσας διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ φωτίσωσι καὶ πληροφορήσωσιν ἡμᾶς περὶ πραγμάτων ὑψηλοτάτων καὶ ἀληθεστάτων, περὶ Θεοῦ καὶ τῆς προσανηκούσης αὐτῷ πνευματικῆς λατρείας, περὶ τοῦ ἡμετέρου προορισμοῦ καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, ὅσοι δὲν ἐφωτίσθησαν εἰσέτι ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς θείας Γραφῆς, διατελοῦν εἰς πυκνὸν σκότος δεισιδαιμονίας καὶ εἰδωλολατρίας, τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ἄφ' ἑαυτοῦ εἰς ὁρθὴν τινα τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν.

Ἡ ἅγια Γραφή, ἡ πηγὴ τῆς πίστεως ἡμῶν, ὑπερέχει ἀσυγκρίτως ὅλων τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων τῶν ἄλλων λαῶν, διότι εὐρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ καὶ σαφεῆ ἔννοιαν περὶ τοῦ ὑψίστου ὄντος, περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτό, περὶ τῆς καθαρᾶς διδασκαλίας, περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, εἰς ἣν κοιμνίξει ἡμᾶς ἡ ἁμαρτία.

Πάντες οἱ σοφώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὡς ὁ Ὁριγένης, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Αὔγουστινός κλ. ἐθαύμασαν τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπαθανατισθέντες διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν των ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀποτίσωσιν εἰς τὴν Γραφήν τὸν φόρον τοῦ ὑπερβολικοῦ των θαυμα-

μοῦ, ὡς ὁ Καρτέσιος, ὁ Πασκάλ, ὅστις ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἀπὸ μνήμης, ὁ Νεύτων, ὅστις ὠμολόγει, ὅτι εἶναι τὸ γνησιώτατον πάντων τῶν βιβλίων, ὁ Λεϊβνίτιος, ὅστις εὑρίσκει τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῶν λαῶν σύμφωνα πρὸς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ Μωϋσέως, ὁ Βάκων, ὅστις ἀπεφαίνεται, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ ἀσφαλέστατον μέσον διὰ τὴν ἀποκτήσῃ τις ἀληθῆ γνῶσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἐὰν ἐννοήσῃ καλῶς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἕξαήμερου.

Ὁ ἄλλοτε πρόεδρος τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Ρουσβελτ ὁμιλῶν πρὸς τὸν Ἀμερικανικὸν λαὸν ἔλεγε : «Ζητῶ παρὰ παντὸς πολίτου νὰ διδάσκη τὰ τέκνα του τὴν Βίβλον, τὸ σύνταγμα αὐτὸ τῶν πτωχῶν καὶ ταπεινῶν, τὸ δημοκρατικώτερον βιβλίον τοῦ κόσμου. Μάθετε τὰ τέκνα σας νὰ ἀγαποῦν τὴν Βίβλον, ν' ἀναγινώσκουν καὶ μελετοῦν αὐτήν, καὶ οὕτω πράττοντες νὰ εἴσθε βέβαιοι, ὅτι δίδετε εἰς αὐτὰ τὴν πολυτιμότεραν ἠθικὴν προίκα διὰ τὴν ζωὴν των. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα ἀνεπτυγμένον ἄνθρωπον ν' ἀγνοῇ τὴν Βίβλον, οὐ μόνον διότι ἡ ἀνάγνωσίς της ἐξυψοῖ καὶ ἐξευγενίζει τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ διότι αὕτη ἔχει τοσαύτην ἠθιοπλαστικὴν δύναμιν, ὅποιαν οὐδαμοῦ ἀλλαγῆ δύναται τις ν' ἀνεύρη. Ἀποδίδω τοσαύτην ἀξίαν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὥστε φρονῶ, ὅτι ἡ μεγίστη δυστυχία, τὴν ὅποιαν ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ ὁ Ἀμερικανικὸς λαός, θὰ ἦτο ἂν ἔπαυε νὰ θεωρῇ ταύτην ὡς ἠθικὸν ὄδηγόν καὶ Μέντορα».

Β'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἀποκαλύψεις, αἱ ὅποια προπαρεσκευάσαν τὴν θρησκείαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελοῦν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἡ Διαθήκη αὕτη δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βιβλίον, ἀνευ τοῦ ὁποίου μένει ἀκατανόητος ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ὡς ἐμπνεῦσαν μεγάλους καλλιτέχνας, εἶναι καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἀνθρωπισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἐλλιπὴς καὶ θὰ περιορίζετο εἰς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν, ἐὰν δὲν εἶχομεν τὰ συγγράμματα τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἱστορικῶν, διότι δὲν θὰ ἐγινώσκομεν βέβαιόν τι τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων.

α) *Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.* Ὁ κανὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἴτοι ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν αὐτήν, ἀνάγεται εἰς διαφόρους ἐποχὰς. Ὁ Μωϋσῆς π. γ. ἀνέγραψε καὶ κατέθεσεν εἰς τὴν Κιβωτὸν «τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου», ἀποτελούμενον ἐκ 5 βιβλίων, ἴτοι τῆς Γενέσεως, τῆς Ἐξόδου, τοῦ Λευϊτικοῦ, τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου (Πεντάτευχος) καὶ περιέχον ὄχι μόνον νόμους καὶ ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικά διηγήματα.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μωϋσέως Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἠῤῥησε τὸν κανόνα, προσθέσας εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀρρηγήσεις (Ἰησ. Ναυῆ κδ' 25), ἄλλοι δὲ προσέθηκαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλα ἔργα, ἴτοι ψαλμοὺς, παροιμίαις καὶ διάφορα ἄλλα σχετικὰ ἔργα.

Ἐπειδὴ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν συνεγράφησαν καὶ ἄλλα βιβλία ἔξω τοῦ κανόνος τούτου, ὠφέλιμα ὅμως εἰς τὸ ἔθνος, ἐγένετο νεωτέρα συλλογὴ τούτων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι διαιροῦσιν εἰς τρεῖς τάξεις.

Καὶ ἡ μὲν α' τάξις περιλαμβάνει τὴν Πεντάτευχον (Νόμος), ἡ β' περιλαμβάνει τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν μικρῶν προφητῶν Μαλαχίου (Προφήται), ἡ δὲ γ' περιλαμβάνει πάντα τὰ λοιπὰ (Ἀγιόγραφα).

Ὁ κανὼν οὗτος νομίζεται ὅτι συνετελέσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ Ἐσδρα καὶ Νεεμίον. Καίτοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ὁ συντάκτης τοῦ κανόνος τούτου, διάφοροι μαρτυροῦν ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπὶ Ἐσδρα, διακεκριμένοι ἱερέως καὶ γραμματέως, κατὰ τὸ ἔτος 433 π. Χ., ἀφοῦ συνελέγησαν τὰ διασπαρμένα ἀντίγραφα, ἐγένετο ἀναθεώρησις καὶ ἀντιπαραβολὴ τούτων καὶ ἐκκαθάρισις ἀπὸ τὰ ἐξ ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν σφάλματα.

Κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὁ κανὼν οὗτος περιεῖχεν 22 βιβλία, σύμφωνα μὲ τὰ γράμματα τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἀφοῦ προηγουμένως βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο φυσικῶς κεχωρισμένα, συνεπτύχθησαν.

Ἡ συλλογὴ αὕτη ἀπετέλεσε τὸν κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἑβραίων τῆς Παλαιστίνης καὶ εἶτα μεταφράσθησαν τὰ βιβλία ταῦτα ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐλληνιστὶ ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα μεταφραστῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὰ πρῶτα δὲ τριή-

ματα τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὸ 250 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἀποτέλεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀνεμάνησαν καὶ ἄλλαι γραφαί, ἅλλαι μὲν ἑβραϊστὶ γεγραμμένα, ἅλλαι δὲ εἰς ἑλληνικὰς μεταφράσεις σφύζομεναι καὶ ἅλλαι ἑλληνιστί. Συμπεριελήφθησαν δὲ αὐταὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῶν Ἁγίων Γραμμῶν καὶ μετ' αὐτῶν διεδόθησαν εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἣ ὁποία, ἐπειδὴ ἐθεώρησε ταύτας ὡς χρησίμους καὶ ὠφελίμους πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τῶν πιστῶν, κατέταξεν εἰς τὸν κανόνα, ὡς ἀναγνωσζόμενα ἢ δευτεροκανονικά.

β) *Διάκρισις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.* Ὅθεν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διακρίνονται εἰς πρωτοκανονικά καὶ εἰς δευτεροκανονικά ἢ ἀναγνωσζόμενα. Πρωτοκανονικά δὲ θεωροῦνται, κατὰ τὴν ἱστορικὴν βεβαίωσιν, εἴκοσι δύο βιβλία αὐτῆς, τὰ συμπεριλαμβανόμενα εἰς τὸν κανόνα αὐτῆς ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, δευτεροκανονικά δὲ ἕτερα βιβλία, ἐκτὸς τοῦ ἑβραϊκοῦ τετυπωμένα, πλὴν ὅμως καλὰ καὶ ἐνάρετα εἰς τοὺς προσερχομένους νὰ κατηχηθῶσι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον (Λθανάσιος Λαμασκηνός).

Τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς πρωτοκανονικά καὶ δευτεροκανονικά ἢ ἀναγνωσζόμενα παραδέχονται σχεδὸν πάντες οἱ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς ἐκκλησίας, τινὲς δὲ τούτων δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων τούτων.

Ἡ μετάφρασις τῶν Ο΄ ἔχει ἀνεκτάθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κῆρος πρωτοτύπου κειμένου, διότι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦντο χρῆσιν εἰς τὰ κηρύγματά των, ἅλλα καὶ οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης (πρβλ. Εἰσαγωγὴν μου εἰς Καινὴν Διαθήκην «αἱ μεταφράσεις κτλ.»).

Σημείωσις. Τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπελήφθη τελευταίως καὶ ἡ ἐν Λονδίνο συνελθοῦσα Ἐπιτροπὴ Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν.

γ) *Γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.* Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐγραμψαν ἑβραϊστὶ ἐν γένει, ἀλλ' ἐξαιροῦνται τὸ Β' καὶ Γ' βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, τὰ ὅποια ἐγραμψαν ἑλληνιστί. Εἰς τὸ α' βιβλίον Ἔσδρα καὶ εἰς τὰς προφητείας Δανιὴλ καὶ Ἰερεμίου ἀπαντοῦν πολλὰ χωρία

εἰς γλώσσαν Χαλδαϊκὴν. Τὰ ἐπιτὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς Ἑσθήθ, ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τοῦ Βαρουχ, καὶ τὸ πρῶτον τῶν Μακκαβαίων συνετάχθησαν μὲν ἔβραϊστί, ἀλλὰ τὸ πρωτόγραφον αὐτῶν κείμενον ἀπολέσθη ἤδη ἀπὸ πολλῶν χρόνων.

δ) *Τὰ πρωτοκανονικὰ καὶ δευτεροκανονικὰ ἢ ἀναγνωσκόμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι τὰ ἑξῆς:*

1) Γένεσις	26) Σοφία Σολομῶντος
2) Ἑξοδος	27) Σοφία Σειράχ
3) Λευϊτικὸν	28) Ὡσηὲ
4) Ἀριθμοὶ	29) Ἀμώς
5) Δευτερονόμιον	30) Μιχαίας
6) Ἰησοῦς Ναυῆ	31) Ἰωήλ
7) Κριταί	32) Ὀβδιού
8) Ρουθ	33) Ἰωνᾶς
9) Βασιλειῶν Α'	34) Ναοὺμ
10) Βασιλειῶν Β'	35) Ἀββακούμ
11) Βασιλειῶν Γ'	36) Σοφονίας
12) Βασιλειῶν Δ'	37) Ἀγγαῖος
13) Παράλειπομένων α'	38) Ζαχαρίας
14) Παράλειπομένων β'	39) Μαλαχίας
15) Ἑσδρα α'	40) Ἡσαΐας
16) Ἑσδρα β'	41) Ἱερεμίας
17) Νεεμίας	42) Βαρούχ
18) Τωβίτ	43) Θρηνοὶ Ἱερεμίου
19) Ἰουδίθ	44) Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου
20) Ἑσθήθ	45) Ἱεζεκιήλ
21) Ἰώβ	46) Λανιήλ
22) Ψαλμοὶ	47) Μακκαβαίων α'
23) Παροιμίαι Σολομῶντος	48) Μακκαβαίων β'
24) Ἐκκλησιαστής	49) Μακκαβαίων γ'
25) Ἄσμα ἁσμάτων	

ε) *Διαίρεσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν.*

α') **Ἱστορικά.** Ἡ Γένεσις, ἡ Ἑξοδος, τὸ Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ, τὸ Δευτερονόμιον, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, ἡ Ρουθ,

αί 4 βίβλοι Βασιλειῶν, τὰ δύο τῶν Παραλείπομένων, τὰ δύο τοῦ Ἑσδρα, ὁ Νεεμίας, ὁ Ἰωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, ἡ Ἑσθήρ, ὁ Ἰώβ, καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων.

β') **Ποιητικά.** Ὁ Ἰώβ, οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι Σολομῶντος, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ ἄσμα ἁσμάτων, ἡ Σοφία Σολομῶντος, ἡ Σοφία Σειραχ.

γ') **Προφητικά.** Οἱ μεζζονες προφηταί, ἦτοι ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἰερεμίας, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ καὶ οἱ ἐλάττονες, ἦτοι Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.

στ') **Περίληψις καὶ συνοπτικὴ ἀνάλυσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.**

1.—**Ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως.** Ἔργον τοῦ ἀρχαιοτάτου ἱστοριογράφου τῶν Ἑβραίων Μωϋσέως, ὅστις διὰ ταύτης παρέχει βεβαίαν τινὰ ἱστορικὴν γνῶσιν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνων συμβάντων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μύθους τῶν ἐθνικῶν.

Ἐν αὐτῇ περιλαμβάνονται τὰ κάτωθι βιβλία :

α') **Γένεσις.** Περιέχει ἱστορικὴν τινὰ σύνοψιν τῶν προμωσαϊκῶν ἀποκαλύψεων μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ.

β') **Ἔξοδος.** Διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ.

γ') **Λευιτικόν.** Περιέχει συλλογὴν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν νόμων, ὧν ἡ τήρησις ἀνετίθετο εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας.

δ') **Ἀριθμοί.** Τὸ βιβλίον τοῦτο ἱστορεῖ τὴν γενομένην ἀπαριθμῆσιν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ πολεμιστῶν ἀνδρῶν.

ε') **Δευτερονόμιον.** Ἐν αὐτῷ ἐπαναλαμβάνεται ἅπασα ἡ Μωσαϊκὴ νομοθεσία, ἐξημενεύεται καὶ ἀκριβέστερον συμπληροῦται.

2.—**Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.** Βιβλίον περιέχον τὰς πράξεις τοῦ ἡγέτου τῶν Ἑβραίων Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ ἢ τῇ ἐποποιεῖα του τῷ 1427 π. Χ.

3.—**Κριταί.** Περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κριτῶν ἢ κυβερνητῶν αὐτῶν. Ἐγράφη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ τῷ 1403 π. Χ.

4.—**Ρούθ**. Περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς Μωαβίτιδος Ρούθ κατὰ τὸ 1241 π.Χ.

5.—**Βασιλειῶν Α', Β', Γ', Δ'**. Πραγματεύονται περὶ τῆς θεοκρατίας τῶν Ἑβραίων καὶ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ 1015 π.Χ.

6.—**Παραλειπομένων Α', Β', Γ'**. Τὰ ἄλλως χρονικὰ καλοῦμενα ἀποτελοῦσι συμπλήρωμα τῶν Βασιλειῶν, τὸ ὅλον δὲ ἔργον ἐμφανίζεται ὡς μία συλλογὴ ἡμερολογίων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Συγγραφεὺς τούτων θεωρεῖται ὁ Ἑσδρας.

7.—**Ἑσδρα βιβλ. Α' καὶ Β'**. Περιέχουν ἱστορικά γεγονότα 84 ἐτῶν.

8.—**Νεεμίας**. Ἀφηγεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ διοικητοῦ τῶν Ἑβραίων Νεεμίου, ἀκμαῖσαντος τῷ 440 π.Χ.

9.—**Ἑσθῆρ**. Τὸ βιβλίον τοῦτο φέρει τὸ ὄνομα βασιλίσσης ἐν Περσίᾳ, πολυτρόπως εὐεργετησάσης τοὺς ἐν Περσίᾳ Ἰουδαίους.

10.—**Ἰώβ**. Περιέχει τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τοῦ Ἰώβ. Θεωρεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἐν τῶν περιφημοτέρων προϊόντων τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

11.—**Οἱ ψαλμοὶ (ψαλτήριον)**. Περιέχει 150 ψαλμοὺς καὶ εἶναι τὸ πρῶτον ὑμνολόγιον πρὸς θεῖαν λατρείαν. Διάφοροι εἶναι οἱ ψαλμοῖδοὶ τῶν ψαλμῶν τούτων, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Δαβὶδ συνέγραψε τοὺς περισσότερους (80), δι' αὐτὸ πᾶσα ἐκ τοῦ ψαλτήρος συλλογὴ καλεῖται «Ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ».

12.—**Παροιμίαι Σολομῶντος**. Συλλογὴ ἠθικῶν ἀναλέκτων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος περὶ τὸ 980 π.Χ.

13.—**Ἐκκλησιαστής**. Συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 977 π.Χ., καταδεικνύει δὲ ἐν αὐτῷ τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν.

14.—**Ἄσμα ἄσμάτων**. Εἶναι μία ποίησις περιγράφουσα τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἢ τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, συνεγράφη δὲ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τῷ 1002 π.Χ.

15.—**Σοφία Σολομῶντος**. Ἐγράφη περὶ τὸ 100 π.Χ. ὑπὸ Ἑβραίου φιλοσόφου πιθανῶς, καθ' ὃν ἡ πηγὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ Θεός, αὕτη δὲ εἶναι τὸ ὕπατον τῶν ἀγαθῶν.

16.—**Σοφία Σειράχ**. Εἶναι μία συλλογὴ γνωμικῶν, γρα-

φείσα περί τὸ 200 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Σειραχ ἐν Αἰγύπτῳ.

17.—**Ῥωσή.** Ὁ πρῶτος τῶν δώδεκα μισρῶν προφητῶν προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 785 μέχρι τοῦ 725 π.Χ. Σαφής ἐστὶν ὁ προφήτης δεικνύων τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν (πρὸβλ. Ματθ. Θ' 13 κλπ.).

18.—**Ἀμώς.** Τὸ ἦθος τῶν προφητειῶν του εἶναι μεστὸν φαντασίας ὑγιτοῦς, στηλιτεύει δὲ τὴν ἠθικὴν παραλυσίαν τοῦ Ἰσραὴλ. Προεφήτευσε περί τὸ 800 π.Χ.

19.—**Μιχαίας.** Προεφήτευσεν ἀπὸ τοῦ 750 μέχρι τοῦ 698 π.Χ. περί τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ περί τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου.

20.—**Ἰωήλ.** Προφητεύει περί τὸ 800 π.Χ. τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ἰουδαίας, προβλέπει δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Θεωρεῖται ὁ μαργαρίτης τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

21.—**Ὁβδιού.** Εἰκάζεται ὅτι προεφήτευσε περί τὸ 587.

22.—**Ἰωνᾶς.** Ἡ ἐν τῇ προφητείᾳ του περιγραφὴ τῆς ἐν τῷ κήτει τριήμερον διαμονῆς εἰκονίζει τὴν ἐν τῷ τάφῳ τριήμερον διαμονὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀκρίβεια τῶν περὶ τὸν προφήτην συμβάντων μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ιβ' 39 κλπ.). Ὁ Ἰωνᾶς ἔζη κατὰ τὸ 823 π.Χ.

23.—**Ναούμ.** Ἡ προφητεία του εἶναι ἕργον ἐξαιρέτου κάλλους καὶ μεγαλοπροφειας, ἐκθέτει δὲ ἐν αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ προφητεύει τὴν ἐρήμωσιν τῆς Νινευί.

24.—**Ἀββακούμ.** Ἐν τῇ προφητείᾳ του περιέχεται πλὴν τῶν ἄλλων ὠραία καὶ ὑψηλὴ ᾠδή, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὴν θεῖαν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐχθρῶν Χαλδαίων.

25.—**Σοφονίας.** Προεφήτευσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 630—609 π.Χ. Σκολός του ἦτο ἡ μετάνοια τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς κατισχύσεως τῆς θείας δικαιοσύνης.

26.—**Ἄγγαϊος.** Προφητεύει κατὰ τὸ ἔτος 520 π.Χ. λέγων τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ φέρῃ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου (Λουκ. β' 14).

27.—**Ζαχαρίας.** Ἦτο ἱερεὺς καὶ προφήτης, προφητεύσας μεταξὺ 520—518 π.Χ., παριστᾷ δὲ τὸν Χριστὸν ὡς ἡγεμόνα παγκόσμιον, ταπεινὸν καὶ εἰρημικὸν κλπ.

28.—**Μαλαχίας.** Ὁ τελευταῖος τῶν μικρῶν προφητῶν περὶ τὸ 400 π. Χ. Ἐν τέλει τῆς προφητείας προμηνεῖ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὴν τοῦ Μεσσίου.

29.—**Ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου.** Ἠρξάτο προφητεύων κατὰ τὸ 760 π. Χ. Ἐν ταῖς προφητείας του ἀνέρχεται εἰς ὑψηλὰς περὶ Μεσσίου θεωρίας καὶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀπολυτροφῆς. Ἐντεῦθεν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζουσιν αὐτὸν «Εὐαγγελικὸν προφήτην», τὴν δὲ προφητείαν του τὸ «κατὰ Ἡσαΐαν Εὐαγγέλιον».

30.—**Ἱερεμίας** Τοῦ προφητικοῦ του σταδίου ἤρξατο νεώτατος κατὰ τὸ 628 π. Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωσία, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἀναμιόρφωσιν τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῶν κατοπιν ὁμῶς βασιλείων ἢ ζωῆ του ἦτο πλήρης θλίψεων καὶ διωγμῶν.

α) **Ἱερεμίου Ὁρηγοί.** Ποίημα ἐπιζόν, ἔξοχον ἔλεγειον, πραγματερόμενον περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος.

β) **Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου.** Στιάεισα ὑπὸ τούτου εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτους.

31.—**Βαρούχ.** Γραμματεὺς τοῦ Ἱερεμίου σημειώσας ἐν χειρογράφῳ κατὰ τὸ 605 π. Χ. τὰς προφητείας τούτου, ἃς ἔλαβεν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Ὁμώνυμον βιβλίον τούτω ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόκρυφον.

32.—**Ἰεζεκιήλ.** Ἀνὴρ ἔξοχος καὶ λίαν πεπαιδευμένος, προφητεύσας ἀπὸ τοῦ 595—572 π. Χ., ἀφωσιωμένος δὲ εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς τελετὰς τῆς θρησκείας. Τούτου οὐδεμίαν περιζοπὴ ἀναφέρεται κατ' εὐθείαν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

33.—**Δανιήλ.** Κατήγετο ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Δαβὶδ, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ ἀλήθῃ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀπὸ τοῦ 606 π. Χ., ὅστις ἀνέβιβασεν αὐτὸν εἰς ἀνώτατα διοικητικὰ ἀξιώματα. Σκοπὸς τῶν προφητειῶν του εἶναι νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ὅτι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις ἢ χεῖρ τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ προστατεύῃ. Ἐν αὐταῖς ὁρίζεται ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

34.—**Βιβλίον Τωβίτ.** Βιβλίον ἱστοριοδιδασκτικόν, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ ἱκανοποίησις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐσεβοῦς ἐν Ἀσσυρίᾳ αἰχμαλώτου Τωβίτ, θεραπευθέντος ἐκ τῆς τυφλότη-

τός του ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Τωβίου καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀγαγγέλου Ραφαήλ.

35.—Βιβλίον Ἰουδίθ. Ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὁ ἥρωϊσμός τῆς περικαλλεσιᾶτης Ἰουδίθ, χήρας τοῦ Μανασσῆ, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος τῆς Βετυλούας.

36.—Μακκαβαίων Α', Β', Γ'. Ἐν αὐτοῖς ἱστορεῖται ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων (167—142) καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Μακκαβαίου (σφυροειδοῦς τὴν κεφαλῆν).

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΤΑΙ

§ 1. Ἡ Κοσμογονία τοῦ Μωϋσέως ἢ τὸ θεῖον προοίμιον

(Γεν. α'. 1—32).

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Ἐκεῖθεν εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. Ἐκεῖθεν εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. Ἐκεῖθεν ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. Ἐκεῖθεν εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω στερεώματα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως. Ἐκεῖθεν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ στερεώμα, καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος· καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος, τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος· Ἐκεῖθεν ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερεώμα, οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα. Ἐκεῖθεν εἶπεν ὁ Θεός· συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά, καὶ ἐγένετο οὕτως, καὶ συνήθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά. Ἐκεῖθεν ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὴν ξηράν, γῆν, καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. Ἐκεῖθεν εἶπεν ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτον σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ζῖλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ

Ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ κατὰ λίαν» (Γεν. α' 31).

κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹²Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάριμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. ¹³Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τρίτη. ¹⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνά μέσον τῆς νυκτός· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἔνιαυτούς· ¹⁵καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως. ¹⁶Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχάς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχάς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας. ¹⁷Καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεός ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, ¹⁸καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. ¹⁹Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. ²⁰Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἔξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζώων, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερεώμα τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο οὕτως. ²¹Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά. ²²Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις. καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. ²³Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη. ²⁴Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἔξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετραπόδα καὶ ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος. καὶ ἐγένετο οὕτως. ²⁵Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά. ²⁶Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁷Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον. κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ²⁸Καὶ εἰλό-

«Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδάμ, καὶ κατόρπισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παρωδίου
τῆς τρυφῆς» (Γεν. γ' 24).

γησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων· ἀξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁹Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπείρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς. καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν. ³⁰Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπετῷ ἐρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρώσιν. καὶ ἐγένετο οὕτως. ³¹Καὶ εἶδεν ὁ Θεός τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε· καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη.

§ 2. Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθρια συνέπειαι αὐτῆς.

(Γενέσ. Γ' 1—15).

¹Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονημώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός. καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου; ²Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· ἀπὸ καρποῦ ξύλου τοῦ παραδείσου φαγούμεθα. ³Ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, οὐ δὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. ⁴Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ⁵Ἦδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν. ⁶Καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρώσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι. καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον. ⁷Καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. καὶ ἔραψαν φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. ⁸Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν. καὶ ἐκρύβησαν ὅτε Ἄδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. ⁹Καὶ ἐκάλεσε Κύριος ὁ Θεός τὸν Ἄδὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἄδὰμ, ποῦ εἶ; ¹⁰Καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῆς φωνῆς σου ἤκουσα

περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθη ὅτι γυμνὸς εἰμί, καὶ ἐκρύβην. ¹¹ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλαμην σοι τούτου μόνοῦ μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; ¹² Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ· ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. ¹³ καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν ἡ γυνή· ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. ¹⁴ Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει· ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει σου καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. καὶ γῆν φαγῆ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ¹⁵ Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν.

§ 3. Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γεν. IB' 1-5)

¹ Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Ἀβραμ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω. ² Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα. καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. ³ Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι. καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ⁴ Καὶ ἐπορεύθη Ἀβραμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος. καὶ ὄψετο μετ' αὐτοῦ Λῶτ. Ἀβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομηκονταέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαροράν. ⁵ Καὶ ἔλαβεν Ἀβραμ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν Λῶτ υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο, καὶ πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκτήσαντο ἐκ Χαροράν. Καὶ ἐξῆλθον πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.

§ 4. Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὕμνοῦσι τὸν Θεόν.

(Ἐξόδ. IE' 1-8)

¹ Ἀσώμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔροισεν εἰς θάλασσαν. ² Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. οὗτος μου Θεός, καὶ δοξάσω αὐτόν. Θεὸς τοῦ πατρὸς μου, καὶ ὑψώσω αὐτόν. ³ Κύριος συντοίβιον πο-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῶ. ⁴ Ἄροματα Φαραώ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας. κατεπόθησαν ἐν ἐρουθρᾷ θαλάσῃ, ⁵ πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτούς. κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος. ⁶ Ἡ δεξιὰ σου, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ. ἢ δεξιὰ σου γεῖρο, Κύριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς. ⁷ Καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους. ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου. κατέφαγεν αὐτοὺς ὡς κἀλάμην. ⁸ Καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ. ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα. ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης.

§ 5. Ἡ Νομοθεσία.

(*Ἐξόδ. Κ' 1-5, 7, 8, 9, 10, 12-13, 14, 15, 16, 17*).

¹ Καὶ ἐλάλησε Κύριος (πρὸς Μωϋσῆν) πάντας τοὺς λόγους τούτους, λέγων· ² ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. ³ Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. ⁴ Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. ⁵ Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. ⁷ Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. ⁸ Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. ⁹ Ἐξ ἡμέρας ἔργα καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου. ¹⁰ Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. ¹² Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι. ¹³ Οὐ μοιχεύσεις. ¹⁴ Οὐ κλέψεις. ¹⁵ Οὐ φονεύσεις. ¹⁶ Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ. ¹⁷ Οὐκ ἐπιθυμήσεις..... ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἰδωλα.

(*Ἐξόδ. ΑΒ' 19-24*).

¹⁹ Καὶ ἠνίκα ἤγγιξε τῇ παρεμβολῇ ὄρα τὸν μόσχον καὶ τοὺς χορούς, καὶ ὀργισθεὶς θυμῷ Μωϋσῆς ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰς δύο πλάκας καὶ συνέτριψεν αὐτὰς ὑπὸ τὸ ὄρος. ²⁰ Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον, ὃν ἐποίησαν, κατέκαυσεν αὐτὸν ἐν πυρὶ, καὶ κατήλεσεν αὐτὸν λεπτόν, καὶ ἔσπειρεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

«Καὶ Ἐλαβε Σαμουὴλ τὸν φασὸν τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ», (Βασίλ. Α' κεφ. 1).

ἐπότισεν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. ²¹Καὶ εἶπε Μωϋσῆς τῷ Ἄαρὼν τί ἐποίησέ σοι ὁ λαὸς οὗτος, ὅτι ἐπήγαγες ἐπ' αὐτοὺς ἁμαρτίαν μεγάλην ; ²²Καὶ εἶπεν Ἄαρων πρὸς Μωϋσῆν μὴ ὀργίζου, κύριε· σὺ γὰρ οἶδας τὸ ὄρημα τοῦ λαοῦ τούτου. ²³Λέγουσι γάρ μοι· ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν.

§ 7. Τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

(Δευτερ. ΔΒ' 1—12)

¹ Πρόσεχε οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. ² Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμα μου, καὶ καταβῆτω ὡς δροσὸς τὰ ῥήματά μου, ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωσιν, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον. ³ Ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐκάλεσα. δότε μεγαλωσύνην τῷ Θεῷ ἡμῶν. ⁴ Θεὸς, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κρίσεις. Θεὸς πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία. δίκαιος καὶ ὁσιος Κύριος. ⁵ Ἠμάρτοσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μομητά. γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη, ⁶ ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε ; οὕτω λαὸς μορὸς καὶ οὐχὶ σοφός ; οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατὴρ ἐκτήσατό σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε ; ⁷ Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος, σύνετε ἔτη γενεῶν γενεαῖς. ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἔροῦσί σοι. ⁸ Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. ⁹ Καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰαζώβ· σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ. ¹⁰ Αὐτάγκησεν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν δίψῃ καύματος ἐν γῇ ἀνύδρῳ. ἐκύκλωσεν αὐτὸν καὶ ἐπαίδευσεν αὐτόν, καὶ διεφύλαξεν αὐτὸν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. ¹¹ Ὡς ἀετὸς σκεπᾶσαι νοσσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. ¹² Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν θεὸς ἀλλότριος.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.

(Κριτῶν Ε' 1—8).

¹ Καὶ ἦσαν Δεββώρα καὶ Βαράκ υἱὸς Ἀβινεὲμ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγοντες· ² ἀπεκαλύφθη ἀποκάλυμμα ἐν Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν, εὐλογεῖτε Κύριον. ³ Ἀκούσατε βασιλεῖς,

καὶ ἐνωτίσασθε σατρούται. ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ Κυρίῳ ἐγὼ εἰμι, ψαλῶ τῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ Ἰσραήλ. ⁴Κύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεὶ ἐν τῷ ἀπαίρειν σε ἐξ ἀγροῦ Ἐδώμ, γῆ ἐσεισθη καὶ ὁ οὐρανὸς ἔσταξε δρόσους, καὶ αἱ νεφέλαι ἔσταξαν ὕδωρ. ⁵Ὅρη ἐσαλεύθησαν ἀπὸ προσώπου Κυρίου Ἐλωϊ, τοῦτο Σινὰ ἀπὸ προσώπου Κυρίου Θεοῦ Ἰσραήλ. ⁶Ἐν ἡμέραις Σαμεγάρ υἱοῦ Ἀνάθ, ἐν ἡμέραις Ἰαὴλ ἐξέλιπον ὁδοὺς, καὶ ἐπορεύθησαν ἀτραπούς, ἐπορεύθησαν ὁδοὺς διεστραμμένας. ⁷Ἐξέλιπον δυνατοὶ ἐν Ἰσραήλ, ἐξέλιπον ἕως οὗ ἀνέστη Δεββώρα, ἕως οὗ ἀνέστη μήτηρ ἐν Ἰσραήλ. ⁸Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς, τότε ἐπολέμησαν πόλεις ἀρχόντων.

§ 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(*Βασιλ. Β', ΙΒ' 1-6*)

¹Καὶ ἀπέστειλε Κύριος τὸν Νάθαν τὸν προφήτην πρὸς Δαβίδ. καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν πόλει μιᾷ, εἷς πλούσιος, καὶ εἷς πένης. ²Καὶ τῷ πλουσίῳ ἦν ποιμνία καὶ βουκόλια πολλὰ σφόδρα. ³Καὶ τῷ πένητι οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀμνάς μία μικρά, ἣν ἐκτήσατο καὶ περιεποιήσατο, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτήν καὶ ἠδρύνθη μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐκ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ ἤσθιε, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ἔπινε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδε, καὶ ἦν αὐτῷ ὡς θυγάτηρ. ⁴Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ, καὶ ἐφείσατο λαβεῖν ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν βουκολίων αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι τῷ ξένῳ ὁδοιπόρῳ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πένητος, καὶ ἐποίησεν αὐτήν τῷ ἀνδρὶ τῷ ἐλθόντι πρὸς αὐτόν. ⁵Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Δαβὶδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ, καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Νάθαν· ζῆ Κύριος, ὅτι υἱὸς θανάτου ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο. Καὶ τὴν ἀμνάδα ἀποτίσει ἑπταπλασίονα, ἀνθ' ὧν ὅτι ἐποίησε τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ περὶ οὗ οὐκ ἐφείσατο. ⁷Καὶ εἶπε Νάθαν πρὸς Δαβίδ· σὺ εἶ ὁ ἀνὴρ ὁ ποιήσας τοῦτο.

§ 10. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(*Βασιλ. Γ', Γ' 7-9*).

¹Καὶ νῦν, Κύριε ὁ Θεός μου, σὺ ἔδωκας τὸν δοῦλόν σου ἀντὶ Δαβὶδ τοῦ πατρός μου. καὶ ἐγὼ εἰμι παιδάριον μικρόν, καὶ οὐκ οἶδα τὴν ἔξοδόν μου καὶ τὴν εἴσοδόν μου. Ὁ δὲ δοῦλός σου

Ο Μωϋσής ζοιμανύων τὰ εἶδωλα

ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου, ὃν ἐξελέξω λαὸν πολύν, ὃς οὐκ ἀριθμηθήσεται. ⁹ Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοῦ συνιεῖν ἀνά μέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

§ 11. Ἡ παρκίνεσις Τωβίτ πρὸς Τωβίαν.

(*Τωβίτ 4' 3-7, 13*).

³ Παιδίον, ἐὰν ἀποθάνῃ θάψον με, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν μητέρα σου. τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ ποίει τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ, καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. ⁴ Μνήσθητι, παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους ἐώρακεν ἐπὶ σοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ. ὅταν ἀποθάνῃ, θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐνὶ τάφῳ. ⁵ Πάσας τὰς ἡμέρας, παιδίον, Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε, καὶ μὴ θελήσῃς ἁμαρτάνειν καὶ παραβῆναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. δικαιοσύνην ποίει πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ μὴ πορευθῆς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας. ⁶ Διότι ποιούντός σου τὴν ἀλήθειαν, εὐδοαί ἔσονται ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ πᾶσι τοῖς ποιούσι τὴν δικαιοσύνην. ⁷ Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σοὶ ποίει ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην.

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ' 103).

1. Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον· Κύριε ὁ Θεὸς μου ἐμεγαλύνθησ' σφόδρα. ἔξομολόγησιν καὶ εὐπρόξειαν ἐνεδύσω.
2. Ἄναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν.
3. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερφᾶ αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ περσύγων ἀνέμων.
4. Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.
5. Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
6. Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὄρεων στήσονται ὕδατα.
7. Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς μου φεύζονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.
8. Ἄναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσι πεδία εἰς τόπον ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς.
9. Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι κἀλύψαι τὴν γῆν.
10. Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγγιν, ἀνὰ μέσον τῶν ὄρεων διελεύσονται ὕδατα.
11. Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.
12. Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσῃ, ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.
13. Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερφῶν αὐτοῦ, ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.
14. Ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ γλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς,

15. καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. τοῦ ἰλαρῆναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.

16. Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἃς ἐφύτευσεν.

17. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι, τοῦ ἐρωδιοῦ ἢ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν.

18. Ὅρη τὰ ὑψηλὰ τοῖς ἐλάφοις, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.

19. Ἐποίησε σελήνην εἰς καιροῦς. ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

20. Ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐν αὐτῇ διελείπονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.

21. Σκύμνοι ὠρουόμενοι ἀρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρωσιν αὐτοῖς.

22. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ συναχθήσονται, καὶ ἐν ταῖς μάνδραις αὐτῶν κοιτασθήσονται.

23. Ἐξελεύσεται ἀνθρώπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.

24. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου.

25. Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος ἐκεῖ ἐρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.

26. Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται, δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαΐζειν αὐτῇ.

27. Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσι, δοῦναι τὴν τροφήν αὐτοῖς εὐκαιρον.

28. Δόντος σου αὐτοῖς συλλέξουσιν. ἀνοίξαντος δέ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος.

29. Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.

30. Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

31. Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα, εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

32. Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται.

33. Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάγωγῃ.

34. Ἦδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.

35. Ἐκλείποισαν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς. εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμὸς Ν' (50ὸς) 3-21)

3. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

4. Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.

5. Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός.

6. Σοὶ μόνῳ ἤμαρτόν, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

9. Ραντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι.

10. Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιῶνται ὅσα τεταπεινωμένα.

11. Ἀπότρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον.

12. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

13. Μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.

14. Ἄλδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.

15. Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.

16. Ρῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἀγαλλιᾶσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.

17. Κύριε, τὰ χεῖλή μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου

«Ελεήσόν με ὁ Θεός κατά τὸ μέγα ἔλεός σου . . .» (Ψαλ. Ν' 3).

18. Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν, ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.

19. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

✓ § 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς *PIB'* 112)

1. Αἰνεῖτε, παῖδες, Κύριον,
αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.
2. Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον
ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
3. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν,
αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.
4. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος,
ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦς ἡ δόξα αὐτοῦ.
5. Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν;
ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν,
6. καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν
ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ.
7. Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν,
καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητά,
8. τοῦ καθίσει αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων.
μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.
9. Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ,
μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφροαινομένην.

§ 4. Ἡ φιλεργία.

(Παροιμιῶν *ΣΤ'* 6—11).

Ἔθι πρὸς τὸν μύρισμα, ὃ ὀκνηρὸν, καὶ ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. Ἐκείνω γὰρ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδ' ὑπὸ δεσπότην ὄν, ἔτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλήν τε ἐν τῷ ἀμνητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. ἢ πορευθεὶ πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνήν ποιεῖται ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δ' ἐστὶ πᾶσι καὶ ἐπίδοξος, καίπερ οὐσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενῆς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

⁹ Ἔως τίνος, ὀκνηρέ, κατάκεισαι; πότε δ' ἔξ ὕπνου ἐγεροθήσῃ;
¹⁰ Ὀλίγον μὲν ὕπνοῖς, ὀλίγον δὲ κάθησαι, μακρὸν δὲ νυστάξεις,
 ὀλίγον δ' ἐναγκαλίξῃ χερσὶ στήθη. ¹¹ Εἶτ' ἐμπαραγίνεται σοι,
 ὥσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἡ πενία, καὶ ἡ ἔνδεια, ὥσπερ ἀγαθὸς
 δρομεύς. ἐὰν δὲ ἄοκνος ἦς, ἦξει ὥσπερ πηγὴ ὁ ἀμητὸς σου,
 ἡ δὲ ἔνδεια, ὥσπερ κακὸς δρομεύς ἀπαιτομολήσει.

§ 5. Διάφοροι παροιμίαι.

Εὐποιΐα

(Παροιμ. Γ' 27—28)

²⁷ Μὴ ἀπόσχῃ εὖ ποιεῖν ἐνδεῆ, ἡνίκα ἂν ἔχῃ ἡ χεὶρ σου,
 βοηθεῖν. ²⁸ Μὴ εἴπῃς· ἐπανελθὼν ἐπάνηγε, αὔριον δώσω, δυ-
 νατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ψεῦδος

(Θ' 12).

Ὅς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους.

Πολυλογία

(Ι' 19).

Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χει-
 λέων νοήμων ἔσῃ.

Ἐγκράτεια γλώσσης

(ΙΓ' 3).

Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Ἄργια καὶ ἐπιμέλεια

(ΙΓ' 4).

Ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργός, χεῖρες δὲ ἀνδρείων ἐν ἐπι-
 μελείᾳ.

Συναναστροφὴ

(ΙΓ' 20).

Συμπορευόμενος σοφοῖς σοφὸς ἔσῃ.

Ἄγωγὴ τέκνων

(24).

Ὅς φεῖδεται τῆς βακτηρίας μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει.

Προότης

(ΙΔ' 30).

Προῦθυμος ἀνὴρ καρδίας ἰατροῦ, σῆς δὲ ὀστέων καρδία αἰσθητική.

Δικαιοσύνη

(ΙΔ' 34).

Δικαιοσύνη ὑποῖ ἔθνος, ἐλασσονοῦσι δὲ φυλάς ἁμαρτίαι.

Δωροληψία

(ΙΕ' 27).

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης, ὁ δὲ μισῶν δώρων λήψεις σώζεται.

Ἡ φήμη

(ΙΕ' 30).

Θεωρῶν ὀφθαλμὸς καλὰ εὐφραίνει καρδίαν, φήμη δὲ ἀγαθὴ πιαίνει ὀσῆ.

Ἐλεημοσύνη

(ΙΘ' 17).

Δανεῖζει ὁ Θεὸς ὁ ἐλεῶν πτωχόν, κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ ἀνταποδώσει αὐτῷ.

Ὀνομα καλὸν

(ΚΒ' 1).

Αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς.

Μέθη καὶ πολυϋπνία

(ΚΓ' 21).

Πᾶς γὰρ μέθυσος πτωχεύσει, καὶ ἐνδύσεται διεροηγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώδης.

Ὁ ραδιοῦργος

(ΚΣΤ' 27).

Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν· ὁ δὲ κυλίον λίθον ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει.

Τὸ τραῦμα καὶ τὸ φίλημα.

Ἐξιοπιστοτέρᾳ ἔστι τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ (ΚΖ' 6).

§ 6. Ἡ Ματαιότης.

(Ἐκκλῆσ. Α' 2—10).

² Ματαιότης ματαιότητων, εἶπεν ὁ ἐκκλησιαστής, ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης. ³ Τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ ᾧ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; ⁴ Γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται, καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκε. ⁵ Καὶ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ δύνει ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει. αὐτὸς ἀνατέλλον ἐκεῖ, ⁶ πορεύεται πρὸς Νότον, καὶ κυκλοῖ πρὸς Βορρᾶν. κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα. ⁷ Πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη. εἰς τὸν τόπον οὗ οἱ χεῖμαρροι πορεύονται, ἐκεῖ αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι τοῦ πορευθῆναι. ⁸ Πάντες οἱ λόγοι ἔγκοποι, οὐ δυνήσεται ἀνὴρ τοῦ λαλεῖν, καὶ οὐ πλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὁρᾶν, καὶ οὐ πληρωθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως. ⁹ Τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον. καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθισόμενον. καὶ οὐκ ἔστι πᾶν πρόσφατον ὑπὸ τὸν ἥλιον. ¹⁰ Ὅς λαλήσει καὶ ἔρεῖ· ἴδε τοῦτο καινόν ἐστιν, ἤδη γεγονός ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς γενομένοις ἀπὸ ἔμπροσθεν ἡμῶν.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειράχ Δ' 1—10).

¹ Τέκνον, τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερήσης, καὶ μὴ παρελκύσης ὀφθαλμοὺς ἐπίδεξις. ² Ψυχὴν πεινώσαν μὴ λυπήσης, καὶ μὴ παροργίσης ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ. ³ Καρδίαν παροργισμένην μὴ προσταράξεις, καὶ μὴ παρελκύσης δόσιν προσδεομένου. ⁴ Ἰκέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου, καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ. ⁵ Ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψῃς ὀφθαλμόν, καὶ μὴ δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσασθαί σε. ⁶ Καταρωμένου γὰρ σε ἐν πιζυρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, τῆς δεισέως αὐτοῦ

Ἡλ. Π. Μηνιάτη. Ἐσθ. Περικλοπ. Π. Διαθήκης ἔκδ. 4η 1937 3

ἐλακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν. ⁷ Προσφιλῆ συναγωγῆ σεαυτὸν ποίει, καὶ μεγιστᾶνι ταπείνου τὴν κεφαλὴν σου. ⁸ Κλῖνον πτωχῶ τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραύτητι. ⁹ Ἐξελοῦ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος, καὶ μὴ ὀλιγοψυχίης ἐν τῷ κρίνειν σε. ¹⁰ Γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατήρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῆ μητρὸς αὐτῶν· καὶ ἔσῃ ὡς υἱὸς Ὑψίστου, καὶ ἀγαπήσει σε μᾶλλον ἢ μήτηρ σου.

Γ'. ΠΡΟΦΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

§ 1. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

(Ἱερει. ΛΗ' 31—33).

³¹ Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, ³² οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, φησὶ Κύριος. ³³ Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη μου, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ· μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ Κύριος, διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(Ναοὺμ Α' 2—9).

² Θεὸς ζηλωτὴς, καὶ ἐκδικῶν Κύριος, ἐκδικῶν Κύριος μετὰ θυμοῦ, ἐκδικῶν Κύριος τοὺς ὑπεναντίους αὐτοῦ, καὶ ἐξαίρων αὐτὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. ³ Κύριος μακρόθυμος, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθῶοσει Κύριος. ἐν συντελείᾳ, καὶ ἐν συσσεισμῷ ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτοῦ. ⁴ Ἀπειλῶν θαλάσση, καὶ ξηραίνων αὐτήν, καὶ πάντα τοὺς ποταμοὺς ἐξηρημῶν. ὦλιγώθη ἡ Βασανίτις καὶ ὁ Κάριμηλος, καὶ τὰ ἔξανθοῦντα τοῦ Λιβάνου ἐξέλιπε. ⁵ Τὰ ὄρη ἐσεισθήσαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ βουνοὶ ἐσαλεύθησαν, καὶ ἀνεστάλη ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἢ σύμπασα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ⁶ Ἀπὸ προσώπου ὀργῆς αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; καὶ τίς ἀντιστήσεται ἐν ὀργῇ θυμοῦ αὐτοῦ; ὁ θυμὸς αὐτοῦ τήκει ἄρχας, καὶ αἱ πέτραι διεθρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ. ⁷ Χρηστὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων τοὺς ἐδλαβουμένους αὐτόν. ⁸ Καὶ ἐν κατακλυσμῷ πορείας συντέλειαν

ποιήσεται, τοὺς ἐπεγειρομένους καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ διώ-
ξεται σκότος. ⁹ Τί λογίσεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; συντέλειαν αὐτὸς
ποιήσεται, οὐκ ἐκδικίσει δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει.

§ 3. Ἡ πλεονεξία.

(Ἐββακὸν Β' 9-14).

✓ ⁹ Ὁ ὁ πλεονεξῶν πλεονεξίαν κακὴν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, τοῦ τά-
ξαι εἰς ὕψος νοσσιὰν αὐτοῦ, τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν.
¹⁰ Ἐβουλεύσω ἀσχύνην τῷ οἴκῳ σου, συνεπέραντας πολλοὺς
λαοὺς, καὶ ἐξήμαρτεν ἡ ψυχὴ σου. ¹¹ Διότι λίθος ἐκ τοίχου βοή-
σεται, καὶ κἀνθάρος ἐκ ξύλου φθέγγεται αὐτά. ¹² Οὐαὶ ὁ οἰκο-
δομῶν πόλιν ἐν αἵμασι, καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδιζαίαις. ¹³ Οὐ
ταῦτά ἐστι παρὰ Κυρίου παντοκράτορος; καὶ ἐξέλιπον λαοὶ ἰκα-
νοὶ ἐν πυρὶ, καὶ ἔθνη πολλὰ ὀλιγοψύχησαν. ¹⁴ Ὅτι ἐμπλησθή-
σεται ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὴν δόξαν Κυρίου, ὡς ὕδωρ κατακαλύψει
αὐτούς.

§ 4. Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(Ἡσαΐα ΚΘ' 13-16).

¹³ Καὶ εἶπε Κύριος· ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι
αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδιά αὐ-
τῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκον-
τες ἐντάγματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίας. ¹⁴ Διὰ τοῦτο ἰδοὺ
προσθήσω τοῦ μεταθῆναι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ μεταθήσω αὐ-
τούς, καὶ ἀπολώ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν
συνετῶν κούψω. ¹⁵ οὐαὶ οἱ βαθέως βουλήν ποιοῦντες, καὶ οὐ
διὰ Κυρίου. οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλήν ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν
σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἔροῦσι· τίς ἑώρακεν ἡμᾶς; καὶ τίς
ἡμᾶς γνώσεται, ἢ ἂ ἡμεῖς ποιῶμεν; ¹⁶ Οὐχ' ὡς πηλὸς τοῦ κερα-
μέως λογισθήσεσθε; μὴ ἔρει τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι αὐτό· οὐ
σὺ μὲ ἔπλασας; ἢ τὸ ποίημα τῷ ποιήσαντι· οὐ συνετῶς με
ἐποίησας;

✓ § 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία. Ὁ οἶκος προσευχῆς.

(Ἱερειμ. Ζ' 2-7).

² Ἀκούσατε λόγον Κυρίου πᾶσα Ἰουδαία. ³ Τάδε λέγει Κύ-

«Ὁρῶμεν ἐγενήθημεν, οὐκ ὑπάγει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ γῆραι».
(Θωῆνοι Γεσ. ε' β).

ριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· διορθώσατε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. ⁴ Μὴ πεποιθήσθε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν, ὅτι τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς, λέγοντες· ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐστίν. ⁵ Ὅτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ ποιοῦντες ποιήσητε κρίσιν ἀνὰ μέσον ἀνδρός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ⁶ καὶ προσήλυτον καὶ ὄρφανόν καὶ χήραν μὴ καταδυναστεύσητε, καὶ αἷμα ἀθῶνον μὴ ἐκχέητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ὀπίσω θεῶν ἀλλοτρίων μὴ πορεύσητε εἰς κακὸν ὑμῖν, ⁷ καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐν γῆ ἣ ἔδωκα τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐξ αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος.

§ 6. Ἔλεος καὶ ὄχι θυσία.

(Ὡσηὲ ΣΤ' 1—6).

¹ Ἐν θλίψει αὐτῶν ὀρθοῦσι πρὸς με, λέγοντες· πορευθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς ἤσπαζε, καὶ λάσεται ἡμᾶς, πατάξει καὶ μοτώσει ἡμᾶς, ² ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐξαναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ, ³ καὶ γνωσόμεθα. διώξωμεν τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον. ὡς ὀρθρον ἔτοιμον εὐρήσομεν αὐτόν, καὶ ἦξει ὡς ὑετὸς ἡμῖν πρῶϊμος καὶ ὄψιμος γῆ. ⁴ Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωϊνή, καὶ ὡς δρόσος ὀρθρινή πορευομένη. ⁵ Διὰ τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφῆτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήματι στόματός μου, καὶ τὸ κρῖμα μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται· ⁶ διότι ἔλεος θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἰερεμίου.

(Θρηνοὶ Ε' 1—12).

¹ Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι ἐγενήθη ἡμῖν. ἐπίβλεψον, καὶ ἴδε τὸν ὄνειδισμὸν ἡμῶν. ² Κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις, οἱ οἴκοι ἡμῶν ξένοις. ³ Ὄρφανοὶ ἐγενήθημεν, οὐχ' ὑπάρχει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ χῆραι. ⁴ Ὑδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπίομεν, ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι ἦλθεν ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν. ⁵ Ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαύθημεν. ⁶ Αἴγυπτος ἔδωκε κρῖμα, Ἀσσοὺρ εἰς πλησιονίην αὐτῶν. ⁷ Οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμαρ-

Θυσία (Βαζέζ-Βαζαίφ).

τον, οὐχ' ὑπάρχουσιν, ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν.
⁸ Δοῦλοι ἐκνορίευσαν ἡμῶν, λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς
 αὐτῶν. ⁹ Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσοίσομεν ἄρτον ἡμῶν, ἀπὸ
 προσώπου ρομφαίας τῆς ἐρήμου. ¹⁰ Τὸ δέσμα ἡμῶν ὡς κλίβανος
 ἐπελιώθη, συνεσπίασθησαν ἀπὸ προσώπου καταγίδων λιμοῦ.
¹¹ Γυναῖκας ἐν Σιών ἐταπείνωσαν, παρθένους ἐν πόλεσιν Ἰούδα.
¹² Ἄρχοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν ἐκρεμάσθησαν, πρεσβύτεροι οὐκ
 ἐδοξάσθησαν.

Δ'. ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

§ 1. Ἡ ἐκ Παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.

(Ἑσαίου Ζ' 13—16).

¹³ Ἀκούσατε δὴ, οἶκος Δαυίδ· μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις, καὶ πῶς Κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; ¹⁴ Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. ¹⁵ Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται· πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελεσθαι πονηρά, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· ¹⁶ διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν, καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῆ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων.

§ 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.

(Γεν. ΜΘ' 8—10).

⁸ Ἰούδα, σὲ αἰνέσαντες οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. ⁹ Σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; ¹⁰ Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ, καὶ αὐτὸς προσδοξία ἐθνῶν.

§ 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιήλ Θ' 22—27).

²² (Γαβριήλ). Δανιήλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβάσαι σε σύνεσιν ²³ ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου ἐξῆλθε λόγος, καὶ ἐγὼ ἦλθον τοῦ ἀναγγεῖλαί σοι, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἶ σύ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ρήματι, καὶ σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ. ²⁴ Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν,

τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας, καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἅγιον. ²⁵Καὶ γνώση καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομησαί Ἱερουσαλήμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδας ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἐξήκοντα δύο, καὶ ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος, καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί. ²⁶Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο, ἐξολοθρευθήσεται χροῖσμα καὶ κοῖμα οὗ ἔστιν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, ἐκκοπήσονται ἐν κατακλισμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετημημένου τάξει ἀφανισμοῖς. ²⁷Καὶ δυναμώσει διαθήκη πολλοῖς ἑβδομάς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται μοι θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων, καὶ ἕως τῆς συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν.

§ 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(Μιχαίου Ε' 1-4).

¹ Νῦν ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ ἐμφραγμῶ, συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ράβδῳ πατάξουσιν ἐπὶ σιαγόνα τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. ²Καὶ σύ, Βηθλεὲμ οἶκος Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. ³ Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτοῦσης, τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιτρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. ⁴Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ Κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ ὀνόματος Κυρίου Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσι, διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς.

§ 5. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

(Δανιὴλ Ζ' 13-14).

¹³ Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. ¹⁴Καὶ αὐτῷ

ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, καὶ γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

§ 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμ. ΡΘ' 1—7.)

¹ Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ² Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών· κατακυριεύει ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. ³ Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστροῦ πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. ⁴ Ὁμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. οὐ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ⁵ Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὁργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. ⁶ Κοινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα, συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν. ⁷ Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.

§ 7. Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (Κυριακὴ τῶν Βαΐων).

(Ζαχαρίου Θ' 9)

¹ Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σφῶν, αὐτὸς πρᾶϊς καὶ ἐπιβεβηκὸς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.

§ 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(Ζαχαρ. ΙΑ' 10—13).

¹⁰ Λήψομαι τὴν ράβδον μου τὴν καλὴν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς. ¹¹ Καὶ διασκεδασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γνώσονται οἱ Χανααναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσομένα μοι, διότι λόγος Κυρίου ἐστί. ¹² Καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστί, δότε τὸν μισθόν μου, ἢ ἀπέπασθε. καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. ¹³ Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέ-

ψομαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

(Ψαλμὸς MA' 2—8) (Ματθ. Ζ' 30—46).

² Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός. ³ Ἐδίφησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν τὸν ζῶντα. πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;

⁴ Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄστος ἡμέρας καὶ νυκτός, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;

⁵ Ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου, ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἔξομολογήσεως ἤχου ἑορταζόντων.

⁶ Ἰνατί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνατί συνταράσσεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἔξομολογήσομαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου, ὁ Θεός μου.

⁷ Πρὸς ἔμμαντὸν ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη, διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου, καὶ Ἐρμωνιεῖμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.

⁸ Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρακτῶν σου. πάντες οἱ μετεωρισμοί σου, καὶ τὰ κίματά σου ἐπ' ἐμὲ διήλθον.

10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.

(Ἑσαΐου ΝΓ' 1—8)

¹ Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνοι ἀπεκαλύφθη; ² Ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον ἐναντίον αὐτοῦ, ὡς ρίζα ἐν γῆ διψώση. οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα. καὶ εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. ³ Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἀνθρώπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμιάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. ⁴ Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυ-

νάται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληρῇ, καὶ ἐν κακώσει. ⁵Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμιάζισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. ⁶Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἀνθρώπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, ⁷καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα. ⁸Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ κρίσει αὐτοῦ ἤρθη, τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται ;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(*Ἡσαΐου ΕΑ' 1-4*).

¹Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι ἀγκυλώτοις ἄφρονας, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ²καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι πάντα τοὺς πενθοῦντας, ³δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιών αὐτοῖς δόξαν ἀντὶ σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης τοῖς πενθοῦσι, καταστολήν δόξης ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας, καὶ κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. ⁴Καὶ οἰκοδομήσουσιν ἐρήμους αἰωνίας, ἐξηρηλωμένας πρότερον ἔξαναστήσουσι, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους, ἐξηρηλωμένας εἰς γενεάς.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(*Ψαλμὸς Β' 1-13*).

1. Ἰνατί ἐφρούζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά ;

2. Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

3. Διαφρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.

4. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελᾶσεται αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.

5. Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς.

6. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου.

7. Κύριος εἶπε πρὸς με· υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γέγεννηκά σε.

8. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.

9. Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς.

10. Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν.

11. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ.

12. Δράξασθε παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆῖ Κύριος, καὶ ἀπολείψθε ἔξ ὁδοῦ δικαίας.

13. Ὅταν ἐκκαυθῆῖ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ, μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ.

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α΄.

Α΄. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ἰσραήλ ἦτο τὸ κυρίως ὑπὸ θρησκευτικὴν καὶ θεοκρατικὴν ἔννοιαν ὄνομα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τοῦ λατρεύοντος τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν, τὸν Θεὸν Ἰαβὲ (Ἰεχωβά—ῶν). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ὅστις Ἰσραήλ, ἦτοι ἰσχυρός, ἐκλήθη. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς, συγγενῆς τῶν ἀρχαιοτάτων Ἀράβων, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖθεν τοῦ Εὐφράτου μετηνάστευσε κατόπιν, κατὰ τὸν εἰκοστὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα, πρὸς τὴν χώραν τῶν Χανααίων, εἰς τὸ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου τμήμα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰσχυροῦ φυλάρχου Ἀβραμ Ἑβραίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Ἑβραῖοι.

Ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη τύχην πηλυκίμαντον ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς διαφόρων ἐχθρῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἐμπορικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξίας τῆς χώρας των.

Ὡς ἔμποροι κατ' ἀρχὰς ἐπεσκέφθησαν τὴν Αἴγυπτον καὶ κατόπιν διὰ τῆς μεταναστεύσεως νέων συγγενῶν φυλῶν ἐποπλασιασθήσαν, ἐγκατασταθέντες κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν χώραν τοῦ κάτω Νείλου Γεσέμ.

Κατὰ τὰ ἔτη 2200—2100 π.Χ. ἀπετέλεσαν ἰσχυρὸν καὶ φιλοπόλεμον λαόν, ἀνήγον δὲ τὴν ἀρχὴν των εἰς τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἀβραμ.

Μετὰ 500 ἐτῶν ἐκεῖ διαμονήν, ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ραμσῆ Β΄, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Φαραὼ ἐξεβίασαν τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδόν των.

Εὐθεθέντες πρὸ ἰσχυρῶν ἐχθρῶν πρὸς τὰ σύνορα τῆς Συρίας, ἐπλανήθησαν ἐπὶ 40 ἔτη, μέχρις ὅτου ἐκβιάσωσι τὴν εἰσοδόν των εἰς Παλαιστίνην.

Ἐν Παλαιστίνῃ διεξήγαγον σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους καὶ ἄρχεται ἔκτοτε ἡ μακρὰ κατακτητικὴ περίοδος,

διαρκέσασα πλέον τῶν δύο αἰώνων, ὁπότε ἀναφαινόνται οἱ κριταί.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου κριτοῦ Σαμουὴλ ἐπετεύχθη ἡ πολιτικὴ ἐνότης αὐτῶν, ἔπειτα ἀπὸ ἔσχατον ἐξευτελισμὸν παρὰ τῶν Φιλισταίων, ἧτις κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ἰδρυσιν τῆς βασιλείας κατὰ τὸ ἔτος 1075 π. Χ. (Σαοὺλ-Δαβὶδ-Σολομών).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος ἐπέροχεται ἡ διαίρεσις τοῦ βασιλείου των ἕξ αἰτίας τῆς ἀφορήτου κυβερνητικῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάσῃ ὁ λαός, καὶ τότε ἀπεσπάσθησαν αἱ 10 φυλαὶ ὑπὸ τὸν διάδοχον τοῦ Σολομῶντος Ροβοάμ καὶ ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν, αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, τοῦ Ἰούδα καὶ Βενιαμίν, ἀπετέλεσαν τὸ παλαιὸν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἱερουσόλυμα, ἧτοι τὸ τοῦ Ἰούδα.

Τὰ βασίλεια ταῦτα, λόγῳ τοῦ σφοδροῦ μεταξὺ των ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐξησθένησαν καὶ οὕτω προπαρασκευάσαν τὴν κατάκτησίν των ὑπὸ διαφόρων λαῶν.

Οὕτως ἐπέροχεται ἡ Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος κατὰ τὸ 605 π. Χ. Μετὰ μικρὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπαναστατοῦν καὶ ἀναγκάζουν τοῦτον νὰ ἐπέλθῃ ἐκ νέου κατ' αὐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 507, καὶ ἀπάγει εἰς Βαβυλῶνα ὡς αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ. Μετὰ δευτέραν ἀποστασίαν τούτων καταλύει ὀριστικῶς ὁ Νουβουχοδονόσορ τὸ βασίλειον αὐτῶν καὶ φρονεῖ τὴν βασιλικὴν δυναστείαν. Ἡ νέα αὕτη Βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία διήρκεσεν ἐπὶ 50 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 586—536 π.Χ., ὁπότε οἱ Πέρσαι καταλύσαντες ἐπὶ Κύρου τοῦ Α' τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους Ἰουδαίους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ Ἰουδαῖοι ὑποταγέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔτιχον πολλῶν προνομίων, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε μεγάλην πρὸς αὐτοὺς εὐμένειαν, ὥστε πολλοὶ τούτων χάριν ἐμπορίου ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Παλαιστίνη περιήλθεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγον τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη κατάκτησις ἐπέδρασεν ἐπωφελῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διότι ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἐπιτροπῆς ἐξεροράγη ἀντίδρασις ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀσμοναίων κατὰ τὸ ἔτος 167—142 καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Μακκαβαίου.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἔληξεν ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἐξησφάλισαν τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνεξαρτησίαν μέχρι τῆς ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ Πομπηίου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 63 π. Χ. κατέκτησε τὴν Ἱερουσαλήμ.

Κατὰ ταύτην καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 37 π. Χ. ὁ Ἰουδαῖος Ἡρόδης, διοικητὴς τῆς Γαλιλαίας, κολακεύσας ἐπιτηδεῖας τὴν Ῥωμαϊκὴν σύγκλητον, διορίσθη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἧρξε δὲ ἐπὶ 33 ἔτη αὐταρχικώτατα. Οὕτω φθάνομεν εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἱστορικὸν βίον τῶν ἐστηρίζον τὰς πολιτικὰς τῶν ἀντιλήψεις εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν τῶν, εἰς ὃν ἀπέδιδον πᾶσαν τὴν δύναμιν μετὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, διότι ὁ Θεὸς καθ' αὐτοὺς ἐθεωροεῖτο ὁ κυρίως βασιλεὺς τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ ἐμορφώθη ἡ θεοκρατικὴ κυβέρνησις ἢ Θεοκρατία.

Τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ταύτην δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τὰς ἑξῆς περιόδους :

α) Ἡ πρώτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῶν πατριαρχικῶν χρόνων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου Πατριαρχοῦ τῶν Ἀβραάμ (Ἐβερ), τοῦ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν ἢ πέραν τοῦ Εὐφράτου ὄχθης ἐλθόντος, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβ ἐν Αἴγυπτῳ (2210—1920 π.Χ.), ἤτοι τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον.

β) Ἡ δευτέρα περίοδος περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸν ζυγὸν στενάζοντος Ἰσραὴλ, καὶ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἴγυπτου (1920—1490 π.Χ.).

γ) Ἡ τρίτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας πορείας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, περὶ τῆς νομοθεσίας ἐν Σινᾷ τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ τελετουργικοῦ νόμου καὶ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως (1490—1450).

δ) Ἡ τετάρτη περίοδος περιέχει τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους καὶ πραγματεύεται περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ

Ἡλ. Π. Μηριάτη, Ἐφομν. Περιολ. Π. Διαθήκης ἔκδ. 4η 1937. 4

Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, περὶ τῶν Κριτῶν καὶ Βασιλέων, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος (1450—975 π.Χ.).

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρατηρεῖται ἡ ἀκμὴ τοῦ θεοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς φιλολογίας τῶν Ἑβραίων καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος.

ε') Ἡ περίοδος αὕτη περιλαμβάνει τὴν διαίρεσιν τοῦ βασιλείου τῶν Ἰσραηλιτῶν, τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων (975—588 π.Χ.).

στ') Ἡ τελευταία αὕτη περίοδος πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας μέχρι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (588—1 μ.Χ.).

§ 1. Τὸ θεῖον προσίμιον

(Γεν. Α' 1—31).

Ἡ ἱερὰ βίβλος ἄρχεται μὲ μίαν κοσμογονίαν, τῆς ὁποίας δημιουργὸς ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου.

Εἶναι πολὺ σπουδαία ἡ ἀποκάλυψις αὕτη, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς σκέψεις καὶ μελέτας καὶ ἀνέτρεψε πολλὰς πλάνας.

Ἡ διήγησις, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι σύντομος, ἀπλῆ, σαφής, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπής.

Πολλοὶ τῶν κορυφαίων φυσιογνοστών καὶ γεωλόγων δὲν ἀποκλείουσιν, ὅτι ἡ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τῆς Γραφῆς περιεχομένη διδασκαλία τῆς δημιουργίας δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὡς συμφωνοῦσα πρὸς τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν (Κάντιος, Λαπλάσιος Λεϊβιγ, Παστέρ καὶ πλείστοι τῶν νεωτέρων).

Ἐν τῇ ἐρευνῇ ὅμως ταύτῃ ὀφείλουσιν οἱ ἐξετάζοντες τὸ θέμα τοῦτο νὰ ἔχωσι πλήρη συνείδησιν τῶν ὁρίων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διότι ἡ ὑπέροβσις τούτων συνεπάγεται πολλὰ ἄτοπα.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη.

α) Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας (α' 1).

β) Τὸ ἔργον τῶν ἑξ ἡμερῶν (α' 2—31).

α) Ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας (1—2).

— Τὸ ἐδάφιον τοῦτο περιέχει τὴν πρώτην προᾶξιν τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἑξαήμερου, δηλαδὴ τὴν παραγωγὴν τῆς ὕλης τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ἀκολούθως ἔλαβε μίαν ὀρισμένην μορφήν, ἔπειτα ἀπὸ διαφορῶν μεταβολῶν.

— Στίχ. 1. **Ἐν ἀρχῇ**—Κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ἤτοι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου τοῦ κόσμου. Πρβλ. Ἰωάν. α' 1.

— **Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν**—Ἦτοι τὸ σύμπαν ὁλόκληρον, τὸ ὁποῖον ἐξεταζόμενον κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου, χωρίζεται εἰς δύο κύκλους δημιουργημάτων, τὸν οὐρανὸν ὑπεράνω ἡμῶν καὶ τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς πόδας μας.

— Ἡ Βίβλος σιγᾷ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς δημιουργίας, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ «**ἐν ἀρχῇ**» ἀνάγεται εἰς μίαν ὑψίστην ἀρχαιότητα, καθ' ἣν περιλαμβάνεται καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀγγέλων.

— Στίχ. 2. **Ἡ δὲ γῆ**—Ἐνταῦθα ἀσχολεῖται εἰδικώτερον περὶ τὴν γῆν καὶ περιγράφει κατ' ἀρχάς τὴν ἀρχέγονον αὐτῆς κατάστασιν, ἣτις ἦτο μία κατάστασις χάους.

— **Καὶ σκότος**—Ἦτοι σκότος φρικτῶδες, μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμῃ τοῦ φωτός, ἐκάλυπτε τὴν ὄψιν τῆς ἀβύσσου.

— **Πνεῦμα**—Ἐξηγεῖται εἰς τὴν Γραφὴν ἄνεμος ἢ πνεῦμα κατὰ τὴν λέξικὴν χρῆσιν· ἐνταῦθα πνεῦμα Θεοῦ.

β) **Τὸ ἔργον τῶν ἑξ ἡμερῶν** (2—31).

— Κατ' ἀξιοθαύμαστον συμμετρίαν αἱ ἑξ ἡμέραι διαιροῦνται εἰς δύο τριημέρους διακρίσεις, τὰς ὁποίας κλείει τὸ θεῖον Σάββατον καὶ ἐνώνει ἀρμονικῶς.

— Τὰ ἔργα ἐκάστου τριημέρου συναρμόζονται ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Ἦτοι εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τὸ φῶς, εἰς τὴν τετάρτην τὰ ἄστρα, εἰς τὴν δευτέραν τὸ στερέωμα καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ὑδάτων, εἰς τὴν πέμπτην τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἰχθύες. Εἰς τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ γῆ ἐντελῶς διευθετημένη καὶ ἐστολισμένη ἐκ γλῶσσης, εἰς τὴν ἕκτην τὰ χερσαῖα ζῷα καὶ ὁ ἀνθρώπος, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ φυτικὸν βασίλειον ἦτο προσδιωρισμένον ὡς τροφή.

— Ἡ βαθμιαία αὕτη ἀλληλουχία τῶν ὄντων καὶ ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω γενικὴ κίνησις εἶναι ἀξιοσημείωτος.

1) **Πρώτη ἡμέρα** (3—5).

— **Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς**—Ἀνθρωπομορφισμός, ἤτοι ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου καὶ ἐκφράζει μίαν παντοδύναμον ἀπόφασιν.

— **Γενηθήτω φῶς**—Ἦτο ἀπαραίτητον ἐν ἀρχῇ νὰ δημιουργηθῇ τὸ φῶς, διότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει οὔτε τάξις οὔτε ζωή.

— Τὸ φῶς τοῦτο ἦτο ἀσφαλῶς ἐν εἶδος ὑπολάμπειος, ἀσθενές

φῶς, προσερχόμενον ἐκ τῆς πυκνώσεως καὶ τῆς τριβῆς τῶν κοσμιζῶν ὄντων, τὰ ὅποια ἤρχισαν νὰ συγκροτοῦνται, καὶ τὰ ὅποια παρῆγον ἐν εἶδος ἠλεκτρικῆς ἀσθενοῦς ἀνταγωγίας.

— Στίχ. 4. **Καὶ εἶδεν ὅτι καλὸν** = Ἦτοι σύμφωνον πρὸς τὴν ιδέαν του.

— **Καὶ διεχώρισεν** = Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος εἶναι χρονικὸς κανονικῆς διαδοχῆς, ἥτοι ὑπῆρξαν περίοδοι φωτὸς καὶ περίοδοι σκότους.

— Στίχ. 5. **Ἡμέραν καὶ νύκτα.** Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Γενέσεως ἐμορφώθησαν διάφοροι γνῶμαι. Μία τούτων εἶναι ὅτι διὰ τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐννοοῦμεν περιόδους ἀπροσδιορίστου διαρκείας, καθ' ὡς ἔγιναν αἱ μεταβολαὶ τῆς ὕλης τοῦ κόσμου.

2) Δευτέρα ἡμέρα (στίχ. 6—8).

— Στίχ. 6. Διὰ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐκανονίσθη ἐν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ χάους καὶ τὸ φῶς λάμπει. Τώρα ἕνας νέος λόγος τοῦ Θεοῦ προσθέτει εἰς τὸν ἀρχέγονον κόσμον νέον κάλλος.

— **Στερέωμα** = Ἡ ἔκτασις τοῦ οὐρανοῦ θόλου περιλαμβάνουσα τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν.

— Στίχ. 7. **Καὶ ἐποίησε** = Ἦτοι μετὰ τὴν διαταγὴν ἢ ἐκτέλεσις.

— **Ὑδατος** = Ποσότης ἀξιόλογος ὑδάτων ὑψοῦται εἰς τὸν ἀέρα, ὅπου ἐπιπλέει ὑπὸ μορφήν νεφῶν καὶ ἀτμῶν, ἄλλο δὲ μέρος παραμένει ἐπὶ τῆς γῆς.

— **Οὐρανὸν** = Τὰ ἀόριστα διαστήματα τοῦ οὐρανοῦ.

— Οὐρανὸς ἦτο τὸ μέρος τὸ περιλαμβάνον τὴν ἀτμόσφαιραν μετὰ τῶν νεφῶν, ἔνθα σχηματίζονται αἱ βροχαὶ καὶ πνέουσιν οἱ ἄνεμοι. Πρὸβλ. Ματθ. γ' 16.

3) Τρίτη ἡμέρα (στίχ. 9—13).

Τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι διπλοῦν :

α) Ἡ διανομὴ καὶ διάταξις τῶν ὑδάτων τῆς ξηρᾶς (στίχ. 9—10).

β) Ἡ δημιουργία τῶν φυτῶν (στίχ. 11—13).

— **Συναχθήτω** = Εἰς τὴν ἀπέραντον δηλαδὴ κοίτην τοῦ Ὠκεανοῦ.

— Στίχ. 9. **Καὶ ὀφθῆτω ἡ ξηρὰ**—Ἦτοι ἡ ἄνυδρος καὶ ξηρὰ γῆ, ἀπηλλαγμένη τῶν ὑδάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἦτο ἀκόμη ἐξ ὀλοκλήρου καταποντισμένη.

— **Καὶ ἐγένετο οὕτω** = Ἦτοι ἔγιναν καταπληκτικαὶ ἀλλοιώσεις καὶ σπασμοὶ τῆς σφαίρας μας.

— Στίχ. 11—13. Οἱ στίχοι οὗτοι περιέχουν τὸ δεύτερον μέρος τῆς τρίτης ἡμέρας.

— **Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην**—Ἦτοι ὁ Θεὸς δίδει εἰς τὴν γῆν τὴν δύναμιν νὰ παράγῃ μόνη τῆς τὸν ὠραῖον καὶ χρήσιμον στολισμὸν τῆς.

— **Χόρτον**—Ἡ γλῶη δίδεται προκαταβολικῶς καὶ περιλαμβάνει ὅλον τὸ σύνολον τῶν φυτῶν.

— **Ἐύλον κάρπιμον**—Δένδρον καρποφόρον

— Στίχ. 12—13. Τὰ φυτὰ ἀνανεοῦνται ἀκαταπαύστως χάρις εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀναπαραγωγῆς (ἀναβλαστίσεως). ✓

4) Τετάρτη ἡμέρα (στίχ. 14—19).

— Στίχ. 14. **Γενηθήτωσαν φωστῆρες**—Οἱ ἀστέρες ἐμφανίζονται καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρὰν τῶν ὡς φωτοδόχοι, διότι εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ ἐξῆς θὰ προσαρμοσθῇ τὸ φῶς.

— **Εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς**—διὰ νὰ φωτίζουν τὴν γῆν.

— **Φαῦσις**—φωτισμὸς (φάω).

Οἱ φωστῆρες οὗτοι θὰ ἔχουν τριπλοῦν σοζόν.

— α) «**τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός**», ἦτοι ὁ ἥλιος φωτίζων τὴν ἡμέραν, ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα, φωτίζοντα τὴν νύκτα.

— β) «**Καὶ ἔστρωσαν εἰς σημεῖα κλ.**». Διὰ νὰ διακρίνη τις ἐκ τῶν διαφόρων φάσεων εἴτε τὰς τέσσαρας ἐποχὰς εἴτε τὰς ἡμέρας καὶ τὰ ἔτη.

— γ) Διὰ νὰ φωτίζουν τὴν γῆν. Ἡ γῆ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται ὡς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου κατὰ τὰς τότε θεοκρατικὰς ἀντιλήψεις.

— Στίχ. 16—18. Οἱ στίχοι οὗτοι περιγράφουν τὴν δημιουργίαν τῶν φωστῆρων τούτων.

— **Τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους**. Δηλαδή τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην. Ἡ φύσις καὶ ὁ προσορισμὸς τῶν ἄστρον τούτων εἶναι προσδιωρισμένοι σύμφωνα μὲ τὰς διαστάσεις αὐτῶν, ὅπως

ἐμφανίζονται εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων καὶ σύμφωνα πρὸς τὸν χρόνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου φωτίζουν τὴν σφαῖραν τῆς γῆς.

Καὶ τοὺς ἀστέρας—Δηλαδή ὅλους τοὺς ἀστέρας (ἀπλανεῖς, πλανήτας).

5) Πέμπτη ἡμέρα (στίχ. 20—23).

— Στίχ. 20—23. Εἰς τοὺς στίχους τούτους γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης ἀτελεστάτης ἀκόμη ζωῆς. Δηλαδή μαζί με τὰ φυτὰ ἐμφανίζεται κατὰ τρόπον ἀτελέστατον ἡ ζωὴ. Ἴδου τὰ πρῶτα ὄντα ἀληθῶς ἐμψυχα, οἱ ἰχθύες καὶ τὰ πτηνὰ, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τόσας ἀναλογίας εἰς τὴν σύστασίν των.

— **Ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν**—Οἱ ἰχθύες.

— Στίχ. 21. **Πᾶσαν ψυχὴν**—Εἶναι ἐβραϊσμός, ἀντὶ ὅλα τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα κινοῦνται εἰς τὰ ὕδατα.

— Στίχ. 22. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς σημειοῦται διὰ μιᾶς ἐκτάκτου πράξεως τοῦ Δημιουργοῦ («καὶ εὐλόγησεν»).

6) Ἑκτη ἡμέρα (24—31).

— Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸ μεγαλοπρεπέστερον σημεῖον τῆς ἑξαήμερου. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συμβαίνουν δύο ξεχωριστὰ δημιουργία, ὅπως καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰς τὴν ὁποίαν αὕτη ἀνταποκρίνεται, ἦτοι ἡ δημιουργία τῶν χερσαίων ζῴων καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου.

— Στίχ. 24. **Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ**—Ἐκ νέου ἡ γῆ προμηθεύει τὴν πρώτην ὕλην.

Ψυχὴν ζωσαν—Ἀντὶ ζῶα ζῶντα ἐμψυχα.

— Στίχ. 26. Ἀφοῦ ἡ γῆ προπαρασκευάσθη βαθμιαίως διὰ τὰ δεχθῆναι τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται ἤδη καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν σειράν του ἐκ τῶν θείων χειρῶν. Πρωτοῦ δὲ ὁ Θεὸς ἀρχίσῃ τὸ νέον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιστέφει ὅλα τὰ ἄλλα, σκέπτεται καὶ διακηρύττει τὰς βουλὰς του.

— **Ποιήσωμεν**.—Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς προϋποθέτει τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἁγ. Τριάδος κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

— Κατ' ἄλλους ἐν τῷ πληθυντικῷ, ὅστις θεωρεῖται πληθυν. ἐντάσεως, περιλαμβάνονται διάφοροι ξεχωριστὰ προσωπικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ὁ ἀριθμὸς τούτων.

— Δὲν ἦτο οὔτε ὁ πληθυντικὸς τῆς μεγαλωσύνης (ἄγνωστος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως), οὔτε συμβουλευτικὸς.

— Στίχ. 27. **Καὶ εἰκόνα.** Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ λάμπει θαυμασίως εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτοι κάλλος φυσικόν, κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἄλλων πλασμάτων, ἀλλὰ πρὸ πάντων λογικὸν καὶ διανοητικαὶ δυνάμεις, ἐλευθερία, θέλησις, ἠθικαὶ δυνάμεις καὶ ὑπερφυσικαὶ χάριτες.

— Ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι οὕτως ἓνας ἀληθῆς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς γῆς, βασιλεὺς ὑπέροχτος μετὰ τὸν Θεόν.

— Στίχ. 28. **Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς** = Εὐλογεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς μὲ διπλοῦν σκοπόν, ἦτοι α') διὰ τὸ νὰ γίνῃ ταχὺς ὁ πολλαπλασιασμός τούτων καὶ β') διὰ τὸ εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῶν ὄντων εἰς αὐτοὺς ὀλοσχερῆς (κατακυριεύσατε).

— Στίχ. 29. Ἐνταῦθα ὁ δημιουργὸς προνοεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ εἶδους καὶ ὀρίζεται εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἡ ὁποία ἀνανεώνει σταθερῶς τὰς δυνάμεις των.

— **Εἰς βρωσίν** = Ὁ ἄνθρωπος ἐτρέφετο ἐκ φυτῶν καὶ καρπῶν, μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἤρρισε τὸν τρώγη σάρκας ζώων.

— Στίχ. 30. **Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις** κ.λ. = Δὲν λησμονοῦνται οἱ ὑπάρχοντες καὶ οἱ σύντροφοι τοῦ ἀνθρώπου.

— Στίχ. 31. Θαυμάσιον συμπέρασμα τοῦ ἔργου τῶν ἕξι ἡμερῶν.

— Προηγούμενος ἡ ἐργασία ἐκάστης ἡμέρας εἶχε φανῆ εἰς τὸν Δημιουργὸν ἀπλῶς καλή, ἤδη ῥίπτων ἐν βλέμμα ἐφ' ὅλης τῆς φύσεως, βλέπει κάλλιον τὰς ἀμοιβαίας ἀρμονίας καὶ τὴν ἀμίμητον τελειότητα. †

§ 2. Ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ὀλέθρια συνέπειαι αὐτῆς.

(Γεν. Γ' 1—15).

Εἶναι μία διήγησις μεγάλης ὄφραιότητος, αἱ ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρείας καὶ Ὁριγένην, εἶναι ἀλληγορικαί.

Στίχ. 1. **Ὁ δὲ ὄφις** = Ἦτοι τὸ κακὸν εἶχεν ἤδη διεσπύσει εἰς τὸν κόσμον. Πλήθος ἀγγέλων εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ ἠθέλον τὸ παρασύρουν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἀποστασίᾳ των καὶ εἰς τὴν καταστροφήν των.

Ἡ σύνεσις τοῦ ὄφρεως ἦτο παροιμιώδης (Ματθ. ι' 16).

Ἄφρις εἶναι λέξις Αἰγυπτιακή. Ζῶν ἐρπετὸν σπονδυλωτὸν καὶ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον «ἀκάθαρτον».

Οἱ ὄφεις ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ φέρονται ὡς πρότυπον δεῖγμα πονηρίας καὶ φρονήσεως, ὡς σύμβολον τοῦ διαβόλου (Ἀποκαλ. ιβ' 14, 15).

Ἐπίσης παρίστανται ὡς τύπος τῆς κακίας (Ματθ. κγ' 33), τῆς ἀπάτης (Γεν. μθ' 17), καὶ τῆς ὁμότητος (Παροιμ. κγ' 32).

Ἡ ἀλήθεια τῆς Γραφῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσε τῆς μακαριότητος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄφρεως (διαβόλου, ἁμαρτίας), φέρεται καὶ εἰς τὰς παραδόσεις ξένων ἔθνων (Ζωροάστρης).

Ἄφρις ὁ χαλκοῦς, ὁ κατασκευασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἦτο σαφῆς προεικόνισις τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάν. γ' 14, 15).

— **Παράδεισος.** Λέξις περσικὴ, σημαίνουσα κῆπον ἢ τόπον κατάφυτον ἀπὸ παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν καὶ φέροντα κυνηγίσμα ζῶα. Μεταφορικῶς ὁ τόπος τῶν δικαίων, ἔνθα ἡ τελεία εὐδαιμονία.

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ Ἐδέμ, ἡ διαμονὴ τῶν πρωτοπλάστων, ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανῶν ἢ ἡ κατοικία τῶν εὐλογημένων μετὰ θάνατον (Λουκ. κγ' 43).

— **Ἐδέμ**—Τέρις. Ἐπαρχία ἐν Ἀσίᾳ, ἔνθα ἔκειτο ὁ Παράδεισος (Γεν. β' 8). Ἡ περιγραφή τῆς Ἐδέμ παρὰ τῆς Γραφῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐρεῦνας, πλεῖσται δὲ ὅσαι ἐρμηνεῖαι καὶ ἐξηγήσεις ἐγένοντο ἐπ' αὐτῆς. +

Στίχ. 2—3. **Καὶ εἶπεν ἡ γυνή**—Ἡ γυνὴ δὲν φαίνεται τρομαγμένη, ὅτι ὄφρις ὁμιλεῖ εἰς αὐτήν. Τὰ ζῶα δὲν παρουσίαζον τότε κανένα κίνδυνον διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Στίχ. 4—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ πειρασμὸς δι' ἐνὸς μεγάλου κτυπήματος σπεύδει νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον τόσον καλὰ εἶχε προετοιμάσει.

Στίχ. 6. Ὁ στίχος οὗτος παριστᾷ μίαν ἀξιοθαύμαστον ψυχολογικὴν εἰκόνα καὶ μᾶς καθιστᾷ μάρτυρας μιᾶς σκηνῆς, ἢ ὁποῖα εἶχε τόσην μοιραίαν συνέπειαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καὶ ὥραϊον ἔστι τοῦ κατανοῆσαι—Καὶ ὥραϊον τὸ δένδρον, ὡς δίδον γνῶσιν

Στίχ. 7. Οἱ πρῶτοι ἔνοχοι συναισθάνονται φυσικὰ τὴν ἐνοχίην των.

Ἡ τριπλῆ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ (στίχ. 7—20).

Στίχ. 8. Ἄδὰμ=Γῆϊνος, ὄνομα σημαντικὸν τοῦ πρώτου γένους τῶν ἀνθρώπων.

Εὔα=Ζωή, ἡ προμήτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διότι ἦτο ἡ μήτηρ πάντων τῶν ζώντων (Γεν. γ' 20).

Στίχ. 9—13. Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Θεὸς κάμνει μίαν δικαστικὴν ἀνάκρισιν τῶν ἐνόχων πρὸ τῆς ἀποφάσεώς του.

Στίχ. 14. Ἴδου τώρα ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ὡς δικαστοῦ. Ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου του ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τάξιν οἷαν καὶ τὸ ἁμάρτημα, ἦτοι ἀνέροχεται εἰς τὸν ὄφιν, διὰ τὸ ἔλθῃ κατόπιν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἄνδρα.

Ὅτι ἐποίησας τοῦτο=Ἐπειδὴ ἔκαμες τοῦτο (δηλ. τὴν ἀπάτην).

Στίχ. 15. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ πρωτευαγγέλιον, ἢ ἡ πρώτη ὑπόσχεσις περὶ τοῦ Μεσσίου, ὡς λυτρωτοῦ, ἢ πρόρρησις δὲ αὕτη περιζλεύεται θαυμασιῶς εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν ἀπειλὴν «καὶ ἔχθραν θήσω κλπ.»

Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν=Αὐτὸς θέλει συντρίψει τὴν ἰδικὴν σου κεφαλὴν.

Εἶναι ἡ ἔγδοξος ἀρχὴ τῶν προφητειῶν περὶ Μεσσίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄδὰμ παρίσταται τόσον οἰκτροῶς πεσμένος, ὁ νέος δὲ Ἄδὰμ λαμβάνει τὴν θέσιν του καὶ ἔρχεται νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ταλαίπωρον ἀνθρωπότητα. **Διασάφης**. Ὁ Ἄδὰμ ἐπέσυρεν οὕτω καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων του τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς πρώτης εὐδαιμονίας. Ἄλλ' ἢ πτωσις αὕτη τοῦ Ἄδὰμ οὐδόλως ἐματαίωσε τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, διότι διὰ τῆς ἀγιάότητός του ἀπεκαλύφθη ὁ Σωτὴρ καὶ ἀπετρούπησαν οὕτως αἱ συνέπειαι τῆς ἁμαρτίας.

§ 3. Ἡ κλησις τοῦ Ἀβραάμ.

(Γενέσ. IB' 1—5).

Ὁ Ἀβραάμ (πατὴρ πλήθους) ἢ Ἀβραμ (πατὴρ ἕψους) (Γενέσ. ιζ' 4—5) εἶναι ὁ μέγας θεμελιωτὴς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ

ἔθνους, ἀπόγονος τοῦ Σήμ, γεννηθεὶς εἰς Οὐρ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων (Γεν. ια' 27—28).

Ἐν τῇ ἔσθημενομένη περικοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πατρῶας κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, εἰς Χαναάν' καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς προγόνου κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 1. Τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ εἶχεν ἀκούσει ἤδη ὁ Ἀβραάμ εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων πρὸ τῆς μεταναστεύσεως ἀκόμη τοῦ πατρὸς του εἰς Χαροάν, τὴν δὲ εἶναι ἢ δευτέρα φορά πού ὁ Θεὸς ἀπευθύνεται εἰς αὐτόν· «καὶ εἶπεν ὁ Θεός».

Στίχ. 1—3. Οἱ στίχοι οὗτοι περιλαμβάνουν μίαν διαταγὴν καὶ μίαν ὑπόσχεσιν. Ἡ διαταγὴ περιέχει δύο μέρη.

Ἔξελθε (α' μέρος) = Ἐγκαταλείψις παντός, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἔχει περισσότερον προσφιλῆς ἐν τῇ πατρῷᾳ· δηλαδὴ πατρίδα, γονεῖς, πατρικὴν οἰκίαν κλπ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Θεὸς ἀπέσπα ἀπὸ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς εἰδωλολατρίας, ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς νέας καὶ ἀγίας φυλῆς.

Καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν = (β' μέρος). Ἐννοεῖ τὴν γῆν Χαναάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ γίνῃ μία νέα ἀποκάλυψις.

Στίχ. 2—3. Θαναμασία ὑπόσχεσις εἰς ἀνταλλαγὴν τῆς ἀπαιτουμένης θυσίας.

Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη σύγκειται ἀπὸ τέσσαρα μέρη.

α) Ὑπόσχεσις ἀναριθμητῶν ἀπογόνων.

β) Ὑπόσχεσις περιφανῶν εὐνοιῶν.

γ) Ὑπόσχεσις μεγάλης δόξης.

δ) Ὑπόσχεσις καθ' ἣν ὁ Ἀβραάμ θὰ εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους μία πηγὴ εὐλογιῶν (καὶ ἐνευλογηθήσονται κ.λ.).

Ἡ τελευταία αὕτη σκέψις καὶ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ἡ σπουδαιότερα ἐξ ὅλων, ἀναπτύσσεται εἰς τὸν στίχον 3.

Στίχ. 3. **Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε** κ.λ. = Ἦτοι αἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι εὐλογημένοι ἢ κατηραμένοι κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν ὡς πρὸς τὸν Ἀβραάμ.

Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ = Εἶναι ἡ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς διακρίνει τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ ὅλων τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ τύχουν τῶν εὐλογιῶν αὐτοῦ. Δηλαδὴ ὁ

Ἰουδαῖος ὄφειλε μίαν ἡμέραν νὰ διαμορφώσῃ τὴν θρησκευτικὴν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Τὸ «*ἐν σοί*», δὲν ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ εἰς τὸν Χριστόν, ὅπως π. γ. τὸ «*ἐν τῷ σπέρματί σου*» (κεφ. κβ' 18), κατὰ τὴν σαφῆ βεβαίωσιν τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, οἱ ὁποῖοι συνώψισαν ὅλην τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν (Πράξ. γ' 26 καὶ Γαλ. γ' 16).

Εἶναι σπουδαῖος ὁ χρησμός οὗτος, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ὁρίζει ἐκεῖνα τοῦ γ' καὶ ε' κεφαλ. τῆς Γενέσε. καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἐπαναληφθῆι πολλάκις.

Στίχ. 4. **Ὁ Ἀβραάμ εἰς τὴν χώραν Χαναάν.**

Καὶ ἐπορεύθη—Ἐνταῦθα ὁ Ἀβραάμ ἐμφανίζεται ὡς ἓνα ζωντανὸν παράδειγμα πίστεως καὶ ὑπακοῆς.

Στίχ. 5. **Καὶ πᾶσαν ψυχὴν**—Πᾶσαν ζωϊκὴν ὑπαρξιν. Ἡ λέξις «*ψυχή*» ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρεται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας.

Ἦν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε—Ἡ ἡλικία αὕτη εἶναι ἀξιοσημείωτος, διότι ἀρχίζει μία νέα χρονολογία διὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Χαροάν—Ἐκεῖτο ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀρχαῖα δὲ παραδόσεις φέρουν αὐτὴν ὡς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Χαλδαίων Οὐρ, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀβραάμ (Γεν. ια' 28). Ἐκαλεῖτο «*πόλις Ναχώρ*» (Γεν. κδ' 10).

Χαναάν—Ἡ κατοικηθεῖσα χώρα ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Χαναάν (υἱοῦ τοῦ Χάμ) καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ κατακτηθεῖσα (Ἐξόδ. στ').

Ὅριζετο πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου, πρὸς νότον ἀπὸ τῆς γῆς Ἐδὼμ, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς ἐρήμου τῆς Ἀραβίας, καὶ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἐκαλεῖτο Γῆ Χαναάν, γῆ τῆς ἐπαγγελίας, γῆ τῶν Ἑβραίων, γῆ Ἰσραήλ, γῆ Ἰούδα, μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν γῆ ἁγία, Παλαιστίνη ἢ γῆ τῶν Φιλισταίων.

§ 4. Ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλιταὶ ὕμνουσι τὸν Θεόν.

(Ἐξόδ. ΙΕ' 1—8).

Μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὁ Φαραὼ μετανοήσας, διότι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀναχώρησιν,

καταδιώκει αὐτούς, με πολυάριθμον στρατὸν καὶ τοὺς συναντᾷ πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Γογγύζουσι τότε κατὰ τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἐνθαρρύνει αὐτοὺς λέγων: «Θαρσεῖτε, στήτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ Κυρίου, ἣν ποιήσει ἡμῖν σήμερον». Καὶ ἀμέσως διὰ τοῦ γνωστοῦ θαύματος διέρχονται διὰ τῆς θαλάσσης ὡς διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι οἱ καταδιώκοντες αὐτούς, καταποντίζονται.

Διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλίται ἕμνουσι τὸν Θεὸν διὰ τῆς ᾠδῆς αὐτῆς.

Ὁ ἕμνος οὗτος εἶναι τόσον ἀπλοῦς, ὅσον καὶ μεγαλοπρεπής, ἤσκησε δὲ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ποιήσιν τῶν Ἑβραίων. Συνδυάζεται οὗτος πρὸς τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας (Ἀποκαλ. ΙΕ' 3).

Ἡ ὅλη ᾠδὴ διαιρεῖται εἰς τρεῖς στροφάς ἀνίσου ἐκτάσεως, πᾶσαι δὲ ἀρχίζουσι μὲ ἐν ἐγκώμιον πρὸς τὸν Θεόν.

Α' στροφή (στίχ. 1—5). Κατ' αὐτὴν οἱ Ἑβραῖοι δοξάζουσι τὸν Θεὸν τῶν πατέρων τῶν, τῶν Πατριαρχῶν.

Στίχ. 1. **Ἄσωμεν τῷ κυρίῳ**—Εἶναι τὸ θέμα τοῦ ᾠσματος. Τὸ αἴτιον τοῦ ἐλαίνου ἐπακολουθεῖ ἐφεξῆς ταχέως.

Θεὸς τοῦ πατρός μου—Θεὸς τῶν πατέρων μου, Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.

Στίχ. 2. **Κύριος συντριβῶν πολέμους**—Τολμηρὰ μεταφορά. Κύριος ἰσχυρὸς πολεμιστῆς.

Στίχ. 4. **Ἄρματα Φαραώ**—Τὰ ἄρματα καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἱππεῖς ἦσαν παραφορτωμένοι μὲ σίδηρον καὶ ἐπομένως πολὺ βαρεῖς. **Ἀναβάτας τριστάτας**—Τριστάται ἐκαλοῦντο οἱ μαχόμενοι ἀπὸ τοῦ ᾠσματος, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἴστανται πάντοτε τρεῖς ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἐπολέμει, ὁ δὲ ὑπερήσπιζε διὰ τῆς ἀσπίδος τὸν πολεμοῦντα, ὁ δὲ τρίτος ἠνιόχει. Ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ ἐκλεκτοὶ συμπολεμισταὶ καὶ πολέμαρχοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Φαραώ.

Β' στροφή (στίχ. 6—10), εἰς τὴν ὁποίαν ἐξυμνεῖται ἡ ταχεῖα καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Αἰγυπτίων.

Στίχ. 6—7. Ἡ σφοδρὰ καὶ ραγδαία ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. Ἡ συντελεσθεῖσα καταστροφή.

Διέστη τὸ ὕδωρ. Εἶναι μία εἰκὼν μεγαλοπρεπῆς. Τὸ ὕδωρ τόσον κινητὸν φύσει, ἀνυψοῦται ἐκατέρωθεν ὡς ἐν τείχους.

Ἡομηνεύθησαν ἐνταῦθα μόνον αἱ δύο πρώται στροφαί.

Ἐν τῇ τρίτῃ στροφῇ ἀναγνωρίζεται ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ.

§ 5. Ἡ νομοθεσία.

(Ἐξόδ. Κ' 1—5, 7, 8, 9, 10, 12—13, 14, 15, 16, 17).

—Τὸν τρίτον μῆνα ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ τὸν ἠθικὸν νόμον εἰς τὸν περιοῦσιον λαὸν αὐτοῦ, ἡ πιστὴ τήρησις τοῦ ὁποῖου θὰ ἐφανερώσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐξαιρετικῆς προστασίας, τῆς ὁποίας ἔτυχον παρὰ τοῦ Θεοῦ.

—Ἡ νομοθεσία αὕτη θὰ ἦτο ὁ ἀρραβὼν τῆς νέας θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς σχέσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ σπουδαιότης τῶν ἐντολῶν τούτων εἶναι καταφανής. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἔλαβε τὰς ἐντολάς ταύτας ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ἑβραϊκῆς συναγωγῆς ὡς πολῦτιμον παρακαταθήκην, ὡς τὴν βάσιν ἀληθοῦς πολιτισμοῦ.

—Ὁ δεκάλογος δὲν εἶναι βεβαίως τὸ εὐαγγέλιον, ἀφοῦ τὸ εὐαγγέλιον θὰ ἀποκαλύψῃ τελείως τὰ βουλάς τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν.

—Τοῦλάχιστον μᾶς διδάσκει μὲ μίαν πίστιν καταπληκτικὴν ὅλα τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, καὶ τοὺς κανόνας ἐν γένει τοῦ βίου.

—Στίχ. 2. **Ἐγὼ εἰμι Κύριος** κλ. Προοίμιον πανηγυρικόν, ἐπίσημον καὶ μεγαλοπρεπές.

—**Ὁ ἐξαγαγὼν σε** κλ.—Ὁ θεῖος νομοθέτης εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὑπομιμνήσκει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὅτι ὁ Θεὸς δικαιούται διττῆς ὑποταγῆς, ὡς θεὸς τῶν καὶ ὡς εὐεργέτης τῶν.

—Στίχ. 3—6. Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς ἐξαίρεται ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ, ἦτοι τὸ μονοθεϊστικὸν στοιχεῖον τῆς θρησκείας καὶ καταργεῖται ἡ εἰδωλολατρία. Οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐν Αἰγύπτῳ εἶχον λάβει ἰδέαν τῶν εἰδώλων.

—**Ὁὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ**—Ἡ ἐντολὴ αὕτη ὁμιλεῖ κατὰ τῆς βεβηλώσεως τοῦ θείου ὀνόματος καὶ καταδικάζει τὴν ψευδοσχίαν, τὴν βλασφημίαν καὶ τοὺς ὄρκους.

— Στίχ 8.—*Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν*—Ἁγιασμός τοῦ Σαββάτου. Ὁ Θεὸς ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐξ αἰτίας τῆς ἰδιαίτερας σπουδαιότητος αὐτῆς.

— Στίχ. 9. *Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ* κλ.—Πρόκειται περὶ τῆς ἱεράς ἀναπαύσεως, τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦται νὰ σέβηται ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια, ἀκόμη καὶ οἱ ὑπηρέται, τὰ ὑποζύγια καὶ οἱ φιλοξενούμενοι ξένοι.

— Αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἑβραίων ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου περιλαμβάνονται εἰς τὴν Ἔξοδον κ' 10—11.

— Στίχ. 12. *Πέμπτη ἐντολή*. Σεβασμὸς ὀφειλόμενος εἰς τοὺς γονεῖς. Διὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης μεταβαίνομεν ἀπὸ τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς ὁμοίους μας.

— Ἄρα οἱ γονεῖς μας εἶναι ὁ πρῶτός μας πλησίον. Ἀπὸ ταύτης ὁ Δεκάλογος προστατεύει τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ πλησίον μας, τὴν ζωὴν του, τὴν τιμὴν, τὰ ὑλικά του ἀγαθὰ, τὴν ὑπόληψιν, συνιστᾷ δὲ ὡς καθήκον τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸν φθόνον.

— Ἐντολαὶ σπουδαιόταται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων. +

§ 6. Ὁ Μωϋσῆς κρημνίζων τὰ εἶδωλα.

(Ἐξόδ. ΑΒ' 19—24).

Κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως οἱ Ἰσραηλίται νομίσαντες ὅτι ἐχάθη, ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ἄαρὼν νὰ κατασκευάσῃ εἰς αὐτοὺς ὄρατον θεόν, ὁ ὁποῖος νὰ τοὺς ὀδηγῇ. Ὁ Ἄαρὼν ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν κατασκευάσεν ἐκ τῶν χρυσῶν ἐνωτίων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶδωλον τοῦ Θεοῦ μὲ μορφήν μόσχου, τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ λατρεύῃ μὲ θυσίας καὶ συμπόσια καὶ ἄσματα καὶ χοροὺς.

Ὁ Μωϋσῆς κατελθὼν ἐκ τοῦ ὄρους καὶ ἰδὼν τὰ τελούμενά ὠργίσθη καὶ ἔρομφε κατὰ γῆς τὰς πλάκας τοῦ δεκαλόγου καὶ τὰς συντρίβειν. Ἀμέσως δὲ συντρίβει καὶ τὸν μόσχον καὶ τὰ τεμάχια μεταβάλλει εἰς κόνιν, τὴν ὁποίαν ἔρομφεν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐπότισε δι' αὐτοῦ τοὺς Ἰσραηλίτας.

Ὁ Μωϋσῆς οὕτω δεικνύει μίαν ζωηροτάτην καταφρόνη-

σιν πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, διότι ὡς αὐτόπτης μάρτυς βλέπει τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ.

Στίχ. 19—20. **Καὶ ἠνίκα ἤγγιξε** κ. τ. λ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Μωϋσέως παρίστανται ἐνταῦθα ταξεῖαι καὶ συντοπιτικά, ὅπως τὰ γεγονότα.

Ὁργισθεὶς θυμῷ = Ὁ Μωϋσῆς αἰσθάνεται ζωηρὰν ἀγανακτήσιν βλέπων ὁ ἴδιος τὴν θλιβερὰν διαγωγὴν τοῦ λαοῦ, καίτοι ἦτο προειδοποιημένος περὶ αὐτοῦ.

Καὶ συνέτριψεν αὐτάς. Αἱ πλάκες ἦσαν τὰ σύμβολα τοῦ δεσμοῦ καὶ συμφωνίας, τὰς θραύει δὲ διὰ τὴν ἀδελφότητα τοῦ συμβόλαιον εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς διαλελυμένον.

Καὶ λαβὼν τὸν μόσχον . . . Διὰ τῆς καίσεως τοῦ μόσχου καὶ κονιοποιήσεως αὐτοῦ ὁ Μωϋσῆς δεικνύει εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὸ φθαρόν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ὄρατοῦ Θεοῦ των.

Ὁ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθεὶς μόσχος ζωευτὸς (χυτὸς) ἦτο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς θεοῦ λατρευομένου, Ἄπιδος βοός.

Στίχ. 21—24. Ὁ Ἄαρὼν συναινῶν εἰς τὴν ἔνοχον ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἀντὶ τὴν ἀντισταθῆ ἔνεργῶς, προκαλεῖ αὐτὸ τὸ ἕψιστον ἁμάρτημα.

Δέγουσιν γὰρ μοι ποίησον . . . Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Ἄαρὼν προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῆ, ἀλλ' αἱ δικαιολογίαι του εἶναι προφάσεις ψευδεῖς καὶ φανερόνουν μεγάλην ἀδυναμίαν χαρακτηῆρος. Ἡ τελευταία του ὁμολογία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀντιλήψεώς του, ὡς ἐὰν τὸ εἶδωλον τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τύχης.

§ 7. Τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

(Δεύτερον. AB' 1—12).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τοὺς τελευταίους λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπεν ὁ Μωϋσῆς ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων τῶν φυλῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ναβαῦ, ὅπου τοὺς ἐκάλεσεν εἰς συναγωγὴν πρὸ τοῦ θανάτου του. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποτελοῦν θαυμάσιον ἄσμα, τὸ τελευταῖον, τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Μωϋσέως.

Ὁ Bossuet περὶ τοῦ ἄσματος τούτου λέγει τὰ ἐξῆς: «Θαυ-

μάσιον ἄσμα, ποίημα τόσον μεγαλοπρεπῶς ὄραϊον εἰς τὴν μορφήν, ὅσον φοβερῶς σοβαρὸν καὶ συναρπαστικὸν εἰς τὸ περιεχόμενον».

Ἄλλοι σχολιασταὶ γράφουν, ὅτι τὸ κύκνειον τοῦτο ἄσμα εἶναι ὄχι μόνον ἡ ὄραιότερα τῶν λυρικῶν συνθέσεων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ καὶ μία ἐκ τῶν πλέον ὑπερόχων ποιήσεων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διαπνέεται ἐξ ἄλλου καὶ ἀπὸ μίαν πνοὴν προφητικὴν, ἀξιολογωτέραν ἀπὸ τὴν λυρικὴν τῆς ἔξαρσιν.

Στίχ. 1—3. Ἐν μεγαλοπρεπεῖ προοιμίῳ ὁ Μωϋσῆς ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν ὅλης τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνακοινώσεών του.

Στίχ. 4—5. Ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς πιστότητος τοῦ Ἰεχωβά καὶ τῆς ἀχαριστίας τοῦ Ἰσραὴλ. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ ὅλου τοῦ ποιήματος.

Ἡμάροσαν οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά. Τέκνα ἔχοντα μωμον, ἀσχήνην. Ἡ ἔννοια εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἀληθῆ τέκνα δὲν ἠθέλον συμπεριφεροθῆ κατὰ ἓνα τρόπον τόσον ἀνάξιον. Οἱ ἔνοχοι δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι, παρὰ ἀνθρώποι διεφθαρμένοι.

Στίχ. 3—7. Ὁ Μωϋσῆς κάμνει ἄμεσον ἔκκλησιν εἰς τὴν συνείδησιν ἐκάστου τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους.

Οὐκ αὐτὸς οὐτός σου πατήρ . . . = Πατήρ, λέξις ἀνακεφαλαιώουσα καλύτερον τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Ἐποίησέ σε καὶ ἔπλασέ σε . . . Ὁ Θεὸς λυτρώσας τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Αἰγυπτίων, ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ.

Μνήσθητε ἡμέρας αἰῶνος . . . Ἐκκλησις εἰς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, τὰς μεταδοθείσας ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ πιστότης τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—14. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφονται λεπτομερῶς αἱ κυριώτεραι εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8—9. Ὁ Ἰσραὴλ εἶχε πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ σχέδια τῆς θείας Προνοίας.

Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη . . . Ὅταν τὰ ἔθνη ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται καὶ νὰ χωρίζονται μετὰ τὸν κατακλυσμόν. Πρὸβλ. Γεν. Γ' καὶ Ια'.

Κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. Καὶ ἐγεννήθη μερίς.

Ἡλ. Π. Μηνιάτης, Ἐτήριον Πρακτικόν Π. Λαοφύλαξ, ἔκδ. 4η, 1937, 5

Ἡ φιλολογία ἤρκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκκλησιολογικῆς Πολιτικῆς

Ὁ Θεὸς μὲ ἐξαιρετικὴν προτίμησιν διεφύλαξε χώραν προσηρμοσμένην πρὸς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὸν προσορισμὸν τοῦ λαοῦ τούτου.

Σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Πρόκειται περὶ τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν εἰς τὴν μέτροσιν τῶν κλήρων τῆς γῆς.

Σχοίνις=μονὰς μήκους.

Στίχ. 10—12. Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ κατὰ τὰς προσφάτους πορείας διὰ μέσου τῆς ἐρήμου.

Ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ. Ἐκφρασις παροιμιώδης διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζονται αἱ πλέον λεπταὶ φροντίδες καὶ προστασίαι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰς ὁποίας περιέβαλε τοὺς Ἑβραίους ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου τῆς Πετραίας Ἀραβίας, ὅπου εὗρεν αὐτοὺς ὁ Ἰεχωβᾶ εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ . . . Εἶναι μία μεγαλοπρεπὴς παραβολή, ἡ ὁποία συνενώνει ὅλας τὰς προηγουμένας ἐννοίας περὶ προστασίας, παιδείσεως (Πρβλ. Ἐξόδ. ΙΘ', 4).

12. **Ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.** Ὁ ποιητὴς ἐπιμένει ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης σκέψεως, ἣν διετύπωσεν ἀνωτέρω.

Κύριος μόνος ἤγεν αὐτούς . . . Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιέχεται τὸ σιωπηλὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ Ἰσραηλιταὶ δὲν ὄφειλον νὰ ἔχουν ἄλλον προστάτην Θεὸν παρὰ τὸν Ἰεχωβᾶ.

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.

(Κριτῶν Ε' 1—8).

— Ἡ Δεββώρα ἦτο προφῆτις καὶ μία ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων κριτῶν, ἡ ὁποία μετὰ τοῦ Βαράκ, τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν μεγάλην πίστιν του, ἐπολέμησεν ὅπως ἀπελευθερώσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Χαναναίων Ἰαβεὶν. Κατὰ τὴν περὶ τὸ ὄρος Θαβὼρ γενομένην μάχην ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς, ἐν ἐπινικίῳ δὲ ἄσματι ἱστορεῖται ἡ νίκη αὐτῆ.

— Ἡ νίκη των ἱστορημένη ἐν πεζῷ λόγῳ εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον Κριτῶν, ἥδη περιγράφεται ποιητικῶς εἰς στίχους θαυμασίου λυρισμοῦ, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται ἐκ τῶν ὠραιότερων τῶν ἱερῶν βιβλίων.

Ἀνάλυσις τοῦ ὕμνου :

Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη :

α') Ὁ πρόλογος (στίχ. 2—8).

β') Αἱ ἐτοιμασίαι τῆς μάχης (9—18).

γ') Αἱ κυριώτεραι σκηναὶ (18—32).

Ἡ ἐρηνηνομένη περικολπὴ περιλαμβάνει μόνον τὸν πρό-
λογον.

Στίχ. 2—3. Ὁ νικητὴς Ἰσραὴλ προσκαλεῖται νὰ ψάλλῃ
πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ. **Ἐν τῷ ἐκουσιασθῆναι λαόν**—Διότι ὁ λαὸς
προσέφερον ἐκουσίως τὸν ἑαυτὸν του. Εἶναι ἕνας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς
ἔπαινος ἀπευθυνόμενος εἰς ἐκείνους τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι
αὐθορμήτως ὄρμησαν εἰς τὴν μάχην. Τοῦ ρήματος ἐκουσιάζομαι
=προσφέρω ἐκουσίως ἑαυτόν.

Στίχ. 3. **Ἀκούσατε βασιλεῖς** κ.λ.=Εἶναι μία ἀποστροφή
πρὸς τοὺς βασιλεῖς καὶ εἰδωλολάτραις ἡγεμόνας.

Ἄσσομαι ἐγὼ εἰμι κ.λ.=Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἡ Δεββώρα
παρασύρεται ὑπὸ λυρικοῦ οἴστρου. Εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄσματος,
συνοδευομένου ὑπὸ ἐγγόρδων ὄργάνων (ψαλῶ).

Αἱ προηγούμεναι ἐκδηλώσεις τῆς θείας δυνάμεως διὰ τὴν
σωτηρίαν τοῦ Ἰσραὴλ (στίχ. 4—5).

— **Κύριε, ἐν τῇ ἐξόδῳ σου ἐν Σηεῖρ ἐν τῷ ἀπαίρειν** κ.λ.π.
=Κύριε, ὅτε ἐξῆλθες ἀπὸ τὴν Σηεῖρ, ὅτε ἐκίνησες ἀπὸ τὴν πε-
διάδα Ἐδώμ κλπ. Ἡ Δεββώρα ἐνταῦθα ἀνατρέχει αἴφνης εἰς
τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ θεοκρατικὴ συμφωνία εἶχε συναρθῆ ἐπὶ
τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ βλέπει τὸν Ἰεχωβᾶ νὰ προχωρῇ μεγαλο-
πρεπῶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ του διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ὑπε-
σημημένην γῆν.

— Ἡ Σηεῖρ δὲν διαφέρει τῆς Ἐδώμ. Εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς Νεκροῦς
μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐκτεινο-
μένη ὄρεινὴ χώρα, τὴν ὁποίαν κατοικοῦν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡσαῦ
ἢ Ἐδώμ. * +

— Στίχ. 5—6. Διὰ τοῦ στίχου τούτου θέλει νὰ παραστήσῃ, ὅτι
ἅπανα ἡ φύσις συγκινεῖται καὶ φοριεῖ εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ
δημιουργοῦ. **Ἀπὸ προσώπου κυρίου Ἐλωῖ**—Ἀπὸ τὴν πα-
ρουσίαν κυρίου Θεοῦ. +

Ἐλωῖ ἢ Ἐλωχεῖμ. Ὄνομα τοῦ Θεοῦ, σημαῖνον τὴν ἄπειρον
παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρω-

πον. Ἐπίσης ἀναφέρονται ὡς ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τὰ Ἰεχωβά, Ἄδωναί. **Τοῦτο Σινᾶ**—Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Σινᾶ δονεῖται ἐν τῷ γιγαντιαίῳ ὄγκῳ του. **Τοῦτο**—ἀντωνυμία ἐδῶ γραφικῆ.

Στ. 6—8. Περιγραφή τῆς ἀθλιότητος τοῦ Ἰσραὴλ πρὸ τῆς νίκης τῆς Δεββώρας καὶ τοῦ Βαράκ.

— Στίχ. 6. **Ἐν ἡμέραις Σαμεγάρ**. Οὗτος ἦτο τρίτος κριτῆς τῶν Ἑβραίων, ὑπάρξας ὀλίγον πρὸ τοῦ Βαράκ.

— **Ἐν ἡμέραις Ἰαήλ**—Διάφοροι ἐριμηνευταὶ ὑποθέτουν, ὅτι πρὸκειται περὶ νέου κριτοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν παρὰ τὸ ὄνομα (Ἰαήλ). Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν διαφέρει ἀπὸ τῆν ἡρωΐδα. †

Ἐξέλιπον ὁδοὺς κ.λ.—Οἱ δρόμοι ἐγκατελείφθησαν καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἠκολούθουν ὁδοὺς πλαγίας. Δηλαδή ὅσοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ταξιδεύσουν δι' ὑποθέσεις των, ἀπήρχοντο διὰ μυστικῶν ἀτραπῶν δι' ἔλλειψιν ἀσφαλείας. Πρβλ. Ζαχαρ. Ζ' 14 Ἐ' ἀνωτέρω εἶναι σημεῖον βαθείας ἀθλιότητος ἐξ ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἣ ὁποία ἐβασίλευε καθ' ὅλην τὴν χώραν.

Στίχ. 7. **Ἔως οὗ ἀνέστη Δεββώρα**—Ἡ Δεββώρα προσωπικῶς καὶ ἀμέσως εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὡς μήτηρ τοῦ Ἰσραὴλ.

— **Μήτηρ**—Προσωπυμία τόσον ἀκριβής, ὅσον καὶ λεπτή, διότι εἶχεν ἐκδηλώσει διὰ τὸν λαόν της αἰσθήματα μιᾶς μητρός.

— Στίχ. 8. **Ἐξελέξαντο θεοὺς καινοὺς . . .** κ.λ.—Ἐξελέξαν νέους θεοὺς καὶ εὐθὺς ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτῶν ὁ πόλεμος. Ὁ Ἰεχωβά ἐκδικεῖται διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ λαοῦ του, στέλλων εἰς αὐτὸν καταστρεπτικὸς πολέμους. †

§ 9. Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.

(B' Βασίλ. 1—6).

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν παραβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἡ παραβολὴ αὕτη εἶναι θαυμαστὴ διὰ τὴν τεχνικὴν ἀπλότητά της, δι' αὐτῆς δὲ ὁ Νάθαν ἐλέγχει τὸν Δαβίδ διὰ τὸ μέγα ἁμάρτημα τοῦ φόνου καὶ μοιχείας, τὸν ὁποῖον διέπραξε κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ του Οὐρίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Βηρσαβεὲ (B' Βασίλ. ια').

Ἐν ἔτος εἶχε παρῆλθει ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα αὐτό, ἣ δὲ συνψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

είδησις τοῦ ἐνόχου καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ μεγέθους τοῦ σφάλματος δὲν εἶχον ἐκδηλωθῆ, ὅποτε ὁ Νάθαν ἐνεργεῖ διὰ τῆς παραβολῆς του κατὰ τρόπον, ὡς εἰάν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαβιδ διὰ μίαν πρόσφατον περίπτωσιν.

Στίχ. 1. **Ἄνδρες δύο ἦσαν ἐν μιᾷ πόλει.** Δύο πρόσωπα κατ' ἀρχὰς παρουσιάζονται, ὁ πλούσιος Δαβιδ καὶ ὁ πτωχὸς Οὐρίας.

Ἐπιπροφίτης ἐνεργεῖ, ὡς εἰάν ἤρχετο νὰ συμβουλευθῆ τὸν Δαβιδ ἐπὶ πρόσφατου περιπτώσεως, διὰ μιᾶς παραβολῆς συναρπαστικῆς, ἡ ὁποία θέτει ἐν ἀναγλύφῳ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὸν ἐγωϊσμόν τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 3—4 Ἐδῶ περιγράφων τὴν ἑξωτερικὴν κατάστασιν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὁ Νάθαν, ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πτωχοῦ διὰ τὸ μοναδικὸν πρόβατόν του.

Στίχ. 4. **Καὶ ἦλθε πάροδος τῷ ἀνδρὶ τῷ πλουσίῳ**—Καὶ ἦλθε διαβάτης πρὸς τὸν πλούσιον.

Καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πέντητος. Ἡ διαγωγή τοῦ πλουσίου καθίσταται ἐξ αὐτοῦ περισσότερον κτηνώδης.

Στίχ. 5—6. Ὁ Δαβιδ ἐν ἀγνοίᾳ του ἐκφωνεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καταδίξιμν.

Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Δαβιδ σφόδρα τῷ ἀνδρὶ—Ὁ Δαβιδ ἦτο πεπρωτισμένος ἀπὸ ψυχρὴν γενναίφρονα καὶ εὐαίσθητον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐννοήσει ἀκόμη τὴν ἔννοιαν τῆς παραβολῆς.

Υἱὸς θανάτου—Εἶναι ἐβραϊσμός—θα ἀποθάνῃ βεβαίως. Πρβλ. Α' βασιλ. κ' 31.

§ 10 Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.

(Γ' Βασιλ. γ' 7—9)

Ὁ Δαβιδ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἀνεκλήρυξε βασιλεῖα τὸν δευτερότοκον υἱόν του ἐκ τῆς Βηρσαβέε, τὸν Σολομῶντα. Οὗτος, εὐθὺς μετὰ τὸ χρίσμα καὶ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς βασιλέως, ἐπορεύθη εἰς Γαβαὼν καὶ προσέφερεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον χιλίαν ὄλοκαύτωσιν, ὅποτε ἔκαμε τὴν ἀναφερομένην ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ προσευχὴν, ἐν ἣ καταφαίνεται ἡ σύνεσις καὶ ἡ ταπεινώσις ἐνὸς βασιλέως.

Ἀνάλυσις.

Στίχ. 7—10. Ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Σολομῶν ηὔχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὰς χορηγηθείσας εὐεργεσίας εἰς τὸν Λαβίδ καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς μεγαλειόδου ἐποσχέσεως, τῆς σχετικῆς διὰ τὸν διάδοχόν του, ἐκφράζει τὴν ταπεινὴν ἐξομολόγησίν του (6—8). Καὶ τονίζει μὲ λεπτότητα τὰς δυσκολίας τῆς παρουσίας καταστάσεώς του, λόγῳ τῆς νεότητος καὶ ἀπειρίας του, συναισθανόμενος οὕτω τὰς μεγίστας ὑποχρεώσεις ἑνὸς βασιλέως ἔναντι τοῦ λαοῦ του.

Στίχ. 7. **Παιδάριον μικρὸν**—Ὑπερβολὴ ἀνατολικῶν λαῶν, ἥτοι τόσον νέος καὶ τόσον ἄπειρος.

Οὐκ οἶδα τὴν ἔξοδόν μου καὶ τὴν εἴσοδόν μου—παροιμιώδης ἔκφρασις παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, δηλοῦσα τὸ διηκεῖς τῆς ζωῆς (τὸ πῆγαινε ἔλα τῆς ζωῆς).

Στίχ. 9. **Καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ**—Δύο τῶν κυρίων καὶ μεγαλυτέρων καθηκόντων τῶν βασιλέων, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν ὅλα τὰ λοιπά, ἥτοι ἡ σύνεσις καὶ ἡ δικαιοσύνη, σπουδαιότατα καθήκοντα τῶν ἡγεμόνων πρὸς διακυβέρνησιν τῶν λαῶν.

§ 11. Ἡ παρκίνεσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.

(*Τωβίτ Δ' 3—8*).

Ὁ Τωβίτ ἦτο εἷς τῶν αἰχμαλώτων Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας Νινευί.

Εἶναι παράδειγμα μεγίστης ὑπομονῆς, διότι μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του τυφλωθεὶς ὑπέμεινε τὴν συμφορὰν γενναίως καὶ ἀγογγύστως.

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιέχει τὰς πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν υἱόν του Τωβίαν, ὅστις θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν πόλιν Ραγούς τῆς Μηδείας, ἵνα λάβῃ παρὰ τινος Γαβριὴλ δέκα τάλαντα, τὰ ὁποῖα ὁ πατὴρ του εἶχε δανείσει εἰς αὐτόν. Φοβούμενος μήπως κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἀποθάνῃ, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του τὰς τελευταίας του συμβουλὰς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴν του διαθήκην.

Στίχ. 3—5. Εἰς τοὺς στίχους τούτους καθορίζονται μὲ μεγάλην λεπτότητα τὰ καθήκοντα τοῦ νεοφυῦ Τωβίου ἀπέναντι

τῆς μητρός του, φαίνονται δὲ ἀκόμη ὄραιότερα, ἐὰν ἀναμνησθῇ κανεὶς τὰς θλίψεις, ὡς ἡ Ἄννα εἶχε προξενήσῃ εἰς τὸν σύζυγόν της.

Μνήσθητι, παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους κ.λ. Ἐν τῶν ἐλατηρίων, τὰ ὁποῖα παρακινοῦν τὸν υἱὸν νὰ εὐλαβῆται καὶ ν' ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του.

Θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐν ἐνὶ τάφῳ. Οὐδὲν ὄραιότερον καὶ νομιμώτερον τῆς εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας, ν' ἀναπαυθῇ κανεὶς μετὰ θάνατον πλησίον ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἠγάπησεν ἐν Θεῷ κατὰ τὴν ζωὴν.

Στίχ. 5—7. Ἐνταῦθα ὁ Τωβίτ ἀξιῶι ἀπὸ τὸν Τωβίαν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολάς του.

Στίχ. 7. Ὁ Τωβίτ ἐνταῦθα ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀγαθοεργίας, ἣ ὁποία εἶναι τόσον σπουδαία καθ' ἑαυτήν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφοσιωθῆ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν μὲ ζῆλον τέλειον.

(Ὁ διδάσκων δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς περικοπῆς).

Α. Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ ποίησις τῶν Ἑβραίων ἤνθισεν ἐπὶ μίαν σχεδὸν χιλιετηρίδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ὕψιστον τῆς τελειότητος βαθμὸν. Ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὰς θείας ἀποκαλύψεις, αἱ ὁποῖαι διήγειρον τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα εὐσεβῶν τινῶν ἀνδρῶν καὶ ἐνεθουσίαζον αὐτοὺς εἰς σύνθεσιν ᾠδῶν καὶ ὕμνων, πρὸς προαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ἐξάπλωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν.

Ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ ἀναχθῆι μέτροι τῶν χρόνων τοῦ Μωϋσέως, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἀναφαίνονται κυρίως εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, ἤτοι μετὰξὺ τῶν ἐτῶν 1044—975 π.Χ., ὅποτε συμπύπτει ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ποιήσεως ταύτης. Ἐθεωρεῖτο εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ ποίησις ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ὅλου βίου των, διὰ τοῦτο ἔκαμνον χρῆσιν αὐτῆς εἰς τοὺς γάμους των, τὰς κηδεῖας, τὸν θειρισμὸν, εἰς τὰς νίκας των καὶ γενικῶς κατὰ τὰς ἐορτάς των.

Περισσότερον ἢ τὸ τρίτον τῆς Π. Διαθήκης συνίσταται ἐκ ποιημάτων, διότι ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν βιβλίων τοῦ Ἰώβ, τῶν Ψαλμῶν, τῶν Παροιμιῶν, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων, Σοφίας Σολομῶντος καὶ Σοφίας Σειράχ, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ποιήματα εἰς τὰ ἱστορικά βιβλία (Γενέσ. γ' 23, Ἐξὸδ. λβ' 1—18 κ.λ.). Πρὸς τούτοις ποιήματα εἶναι οἱ θρηνοὶ τοῦ Ἱερεμίου καθὼς καὶ αἱ προρρήσεις τῶν προφητῶν.

Ὅπως ἡ ποίησις αὕτη ἀναπτύχθη καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς ἀκμῆς της, συνετέλεσε καὶ συνήργησε μετὰξὺ τῶν ἄλλων ἰδίως καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν προφητικῶν σχολῶν ἐπὶ τοῦ κροῖτου Σαμουὴλ (1058 π.Χ.), εἰς τὰς ὁποίας πλὴν τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος ἐκαλλιεογεῖτο ἡ ὑμνοδία καὶ ἡ μουσική. Ὁ δὲ Δαβὶδ εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἀπέκτησε γνώσεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιητικοῦ του ταλάντου.

α') Ο χαρακτήρ και τὸ εἶδος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ποίησις αὕτη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς θρησκευτικῆς τῶν Ἑβραίων καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι ποιηταὶ δὲν ἐνεπνεύοντο ἀπὸ ἑξωτερικῆς αἰτίας καὶ ἐντυπώσεις καὶ ἀπὸ αἰσθημάτων, προερχόμενα ἐξ ἡρωϊκῶν καὶ μεγάλων κατορθωμάτων, ἀλλὰ ἐξ ἰδίων ψυχικῶν συναισθημάτων, διεγειρομένων ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνδόξων θεῶν ἀποκαλύψεων τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ χάριτος καὶ τῶν ὑψηλῶν περὶ Θεοῦ καὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἡ φαντασία ἐσπούδαξε νὰ παραστήσῃ δι' εὐστόχων καὶ προσφυῶν εἰκόνων.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν λοιπὸν ταύτην καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦτον, ἡ ποίησις αὕτη παρήχθη οὐχὶ ἐξ ἀντικειμένου (ἐπικῆ), ἀλλὰ ἐξ ὑποκειμένου (λυρική), καθ' ἣν οἱ ποιηταὶ ἐξέφραζον τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν αἱ θεαὶ τῆς ἀποκαλύψεως πράξεις καὶ ἀλήθειαι ἐπροξένουν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν, ὡς θρησκευτικὰ αἰσθημάτων καὶ ψυχικὰς διαθέσεις. Ἐπειδὴ τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις ἐξέφραζον πολλάκις μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διδάξουν θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς γνώσεις διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἥθη τοῦ λαοῦ, ἡ ποίησις αὕτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς λυρική διδακτικὴ ποίησις.

Εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν ἀνήκουν καὶ τὰ ἔλεγεια (ἢ Ἐλεγεία) εἰς πρόσωπα, εἰς τὸ ἔθνος ἐν γένει, ἢ καὶ εἰς τὰ δύο συγχρόνως.

Τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ἰδίως τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα, ἔμειναν ξένα εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἂν καὶ αἱ θαυμασταὶ πράξεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ ἠδύναντο ἐπικῶς νὰ παρασταθῶσιν, ὡς καὶ αἱ ζῶηραὶ διηγήσεις τῶν προφητῶν ἠδύναντο νὰ λάβουν δραματικὴν παράστασιν. Πλὴν ὁμως ἡ θεία ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία οὔτε μυθολογία εἶναι οὔτε μύθους θεῶν καὶ ἡρώων ἀναγνωρίζει, καὶ ἡ ἠθικὴ σοβαρότης τοῦ θείου νόμου ἠμποδίζον τοὺς ποιητὰς νὰ προσδώσουν τοιοῦτον χαρακτήρα, ὥστε νὰ δοθῇ ἐκ τούτου ἀφορμὴ παρανοήσεως καὶ παρεξηγήσεως, ἐπιζωστήσις δὲ εἰς τὰς ψυχικὰς τῶν διαθέσεις κοσμικὴ σκέψις.

β') Περὶ ρυθμοῦ ἢ μέτρου τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως.

Ἡ ποίησις ἐν γένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ κατὰ τὴν πλο-

κὴν τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων ὑπερβαίνει τὰ συνήθη ὁμαλὰ μέτρα τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ μεταχειρίζεται ἰδιαίτεραν στιχορρογίαν, δηλαδὴ μέτρον ἢ ρυθμόν.

Ὁ ρυθμὸς οὗτος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως δὲν περιορίζεται εἰς ὄρισμένον ὅμοιον μέτρον ἢ εἰς ἀριθμὸν τινα συλλαβῶν εἰς ἕκαστον στίχον, ἀλλὰ περιορίζεται νὰ ἀκολουθῇ μίαν ὄρισμένην, ἀλλ' ἐλευθέραν ἀρμονικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν μελῶν (ἡμιστοιγίων) ἑκάστου στίχου.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐλευθέρου ρυθμοῦ ὀνομάζεται παραλληλισμὸς τῶν μελῶν. Κατὰ τοῦτον δὲ παραλληλίζομεν τὰ ἡμιστίχια ἑκάστης στροφῆς τῶν ψαλμῶν ἢ τῆς ᾠδῆς.

Ὁ παραλληλισμὸς οὗτος διακρίνεται εἰς τρία εἶδη.

α') Ρυθμὸς συνωνυμίας. Οὗτος εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου μία καὶ ἡ αὐτὴ ἔννοια, ἢ ὁποία ἐκφράζεται εἰς τὸ α' ἡμιστίχιον, ἐκφράζεται καὶ εἰς τὸ β' ἢ ἐπιναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα δι' ἄλλων λέξεων.

Π. χ. Ψαλμ. ΡΙΓ' (113) στίχ. 1—4.

Στίχ. 1. Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου (α' ἡμιστίχιον)
οἶκος Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου (β' ἡμιστίχιον).

Στίχ. 2. Ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ (α')
Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ (β').

Στίχ. 3. Ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν (α')
Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω (β').

Στίχ. 4. Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὥσει κριοὶ (α')
καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων (β').

Τελεία ὁμως συνωνυμία μεταξὺ τῶν μελῶν σπανίως εὐρίσκεται.

β') Ρυθμὸς ἀντιθέσεως. Οὗτος ὑπάρχει ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἔννοια τοῦ β' ἡμιστίχου διὰ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ πρώτου σαφηνίζεται καὶ ἐνδυναμιοῦται. Π. χ. Ψαλ. ΙΘ' 9.

Στίχ. 9. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν,
ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν.

Παροιμ. Ι' 1—3.

Στίχ. 1. Υἱὸς σοφός, εὐφραίνει πατέρα,
υἱὸς δὲ ἄφρων λύπη τῇ μητρὶ.

Στίχ. 2. Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμους,
δικαιοσύνη δὲ ρύσεται ἐκ θανάτου.

Στίχ. 3. Οὐὶ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν,
ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς Παροιμίας. Πολλάκις ὅμως ἢ ἀντίθεσις δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰς λέξεις, ὅποτε συνώνυμος πρέπει νὰ θεωρηθῇ. Π. γ. Παροιμ. Α' 8.

Στίχ. 8. Ἄκουε, υἱέ, παιδείαν πατρὸς σου,
καὶ μὴ ἀπόση θεσμοὺς μητρὸς σου.

γ') Ὁ συνθετικὸς ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εὐρίσκεται ἐκεῖ, ὅπου τὸ β' ἡμιστίχιον διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου καὶ τὰ μέλη δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς ἄλληλα οὔτε διὰ συνωνυμίας οὔτε δι' ἀντιθέσεως, ἀλλὰ διὰ προχωρήσεως τῶν ἐννοιῶν.

Π. γ. Παροιμ. ΚΖ' Ι.

Στίχ. Ι. Μὴ κανχῶ τὰ εἰς αὔριον·
οὐ γὰρ γινώσκεις τί τέξεται ἡ ἐπιούσα.

Ἐκτὸς τοῦ παραλληλισμοῦ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἐβραϊκὴν ποίησιν καὶ στροφάς. Στροφή δὲ καλεῖται, εἰς τὴν λυρικήν ἰδίως, μία μεγάλη ρυθμικὴ περίοδος, ἡ ὁποία διὰ τῆς συνθέσεως πολλῶν στίχων ἀποτελεῖ ἓν σύνολον (α', β' καὶ γ' ψαλμοί).

§ 1. Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας.

(Ψαλμὸς ΡΓ' 103).

Ὁ ψαλμὸς οὗτος ἐπιγράφεται «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως». Ἐν αὐτῷ ὁ Ψαλμοδὸς ἐν ποιητικῇ ἐξάρσει ἐξυμνεῖ τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ἁρμο-
νικὴν εὐταξίαν τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, εὐλόγει δὲ καὶ μεγαλύνει τὸν ἀριστοτέχνην δημιουργὸν διὰ τὴν παντοδυναμίαν, πανσο-
φίαν καὶ ἀγαθότητα αὐτοῦ.

Στίχ. 1. **Ἐμεγαλύνθησθε σφόδρα**—Ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα δι' ἀποστροφῆς τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλόγει τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς: Κύριε, ὁ Θεός μου, ἔμεγαλύνθησθε σφόδρα (κατέστης ὑπερμέγιστος) καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου κινεῖ τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν εὐλογίαν σου.

Ἐξομολόγησιν—Ἦτοι τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγαλειότητος, τὴν γενομένην διὰ τοῦ φωτός καὶ τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας.

Στίχ. 2. **Ἀναβαλλόμενος**=Φορῶν ὡς ἱμάτιον τὸ φῶς (α' Ἰωάν. Α. 2). **Τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν**=Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν τοῦ στερεώματος ὡς δέρμα σκηνῆς. Πρβλ. Γεν. Α' 7.

Δέρρις (εως)=Βύρσινον ἢ δερμάτινον κάλυμμα ἢ ἐπένδυμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατεσκευάζον τὰς σκηνάς.

Στίχ. 3. **Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι**=Τὸ στερέωμα κατὰ τὴν δημιουργικὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. (Ἴδε Ἐρμην. θείου προσομίου). Ἦτοι ὁ στερεῶνων μὲ ὕδατα.

Τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ=Τὰ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος. Πρβλ. Γεν. Α' 7.

Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν=Εἰζὼν μεγαλοπρεπῆς, δι'

ἣς παρουσιάζει τὸν Θεὸν ἐπιβαίνοντα ἐπὶ τῶν νεφῶν ὡς ἐπὶ ἁοματος καὶ ἐπὶ τῶν περὺγων τῶν ἀνέμων. Ἑσαίου ιθ' 1.

Πτέρυγας ἀνέμων ἔννοεῖ τὰ περὸτά Χερουβείμ «17ος ψαλμός».

Στίχ. 4. **Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους** κ.λ. Ἦτοι ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους ἅλλα πνεύματα, ἀεικίνητα καὶ τοὺς ὑπηρέτας σου (ἀγγέλους) πυρίνην φλόγα. Πρὸβλ. Ἑβρ. α' 7. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης χαρακτηρίζει τοὺς ἀγγέλους πνεύματα πυρίνα, ἅλλα, λαμβάνοντα τὸ φῶς καὶ τὸν ἁγιασμὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπεν ὁ Μ. Βασίλειος.

Στίχ. 5. **Ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν** = Ἐπὶ τὴν βᾶσιν αὐτῆς.

Οὐ κλιθήσεται = Δὲν θὰ κλίνη οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά. Ἡ ἀσφάλεια τῆς γῆς κατὰ τοὺς θείους Πατέρας εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, δι' ἣς ἡ γῆ κανονικῶς περιστρέφεται καὶ δὲν ἔχει ἐκκλίνει τῆς κανονικῆς τροχιάς της, δηλαδή ἡ ἰσορροπία τῶν μερῶν αὐτῆς εἶναι ἀσφάλειά της.

Στίχ. 6. **Ἄβυσσος** = Τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, ἡ θάλασσα. Ἦτοι ἡ ὑδατώδης οὐσία περικυκλῶνει τὴν γῆν ὡς ἱμάτιον.

Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα = Ἐνταῦθα ἔννοεῖ, ὕδατα ἰστάμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων, τὰς χιόνας καὶ τὰ νέφη τῆς βροχῆς, ἢ κατ' ἄλλους τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ.

Στήσονται = Ἦτοι πάντοτε θὰ σταματῶσιν ἐκεῖ τὰ ὕδατα τῶν χιόνων καὶ τῶν νεφῶν.

Στίχ. 7. Ἐννοεῖ διὰ τοῦ στίχου τούτου, ὅτι διὰ τῆς ἐπιτιμῆσεως καὶ προσταγῆς τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς φωνῆς τῶν βροντῶν, αἱ χιόνες καὶ τὰ ὑδατώδη νέφη τῶν ὀρέων διαλύονται.

Στίχ. 8. **Ἀναβαίνουσιν ὄρη** κ.λ. Ἦτοι ὑψοῦνται τὰ ὄρη μέγχοι τοῦ σημείου τὸ ὁποῖον ὥρισεν ὁ Θεός, καθὼς καὶ αἱ πεδιάδες ἀπλοῦνται εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἔθεμελίωσε τὰ ὄρη.

Στίχ. 9. **Ὅριον ἔθου** = Δηλαδή ἔθεσες ὄριον, τὸ ὁποῖον τὰ ὄρη δὲν θὰ ὑπερβοῦν ποτε, ὥστε ὑψοῦμενα νὰ ἐπιπέσουν κατόπιν καὶ νὰ καλύψουν τὴν γῆν.

Στίχ. 10. **Πηγὰς ἐν φάραξι** = Εἶπες νὰ ἀναβλύζωσι πηγὰι κ. λ.

Στίχ. 11. *Ὑδατα* = Οἱ μεταξύ τῶν ὀρέων ποταμοί.

Ὀναγροὶ = Ἀγριοὶ ὄνοι περιμένουν νὰ σβύσουν τὴν δίψαν τῶν (*προσδέξονται*).

Στίχ. 12. *Δώσουσι φωνήν* = Ἦτοι τὰ ὕδατα ἐξερχόμενα ἐκ τῶν πετρῶν θὰ κελαρίζωσι. Τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ἀνεφέρεται εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ ὕδατα.

Στίχ. 13. *Ἐκ τῶν ὑπερῶν αὐτοῦ* = Ἦτοι ποτίζει αὐτὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δι' ὑετῶν καὶ πᾶσα ἡ γῆ χορταίνει ἐκ τῶν καρπῶν, τῶν παραγομένων διὰ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, τῶν πηγῶν, βροχῶν καὶ καιρῶν.

Στίχ. 14. *Τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων* = Εἰς τὰ ὑπηρετοῦντα τοὺς ἀνθρώπους ὑποζύγια.

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἀπαριθμεῖ τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς προσέφερεν εἰς τὰ ζῆα χάριν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπον.

Στίχ. 15. *Τοῦ ἰλαρῦναι* = Διὰ νὰ λαμπρύνῃ τὸ πρόσωπον. Ἄρτος, οἶνος καὶ ἔλαιον εἶναι οἱ καρποὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐκκληροῖ ὄρισμένον σκοπόν.

Στίχ. 16. Λίβανος, μικρὰ σειρὰ ὀρέων πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαστίνης καὶ ἐπὶ τῆς Συρίας.

Κέδρος = Δένδρον κωνοφόρον, χρησιμώτατον εἰς τὴν οἰκοδομικὴν.

Στίχ. 17. *Ἐννοσσεύσουσι* = Θὰ πήξωσι τὰς φολεάς των. Τοῦ ρήμ. νοσσεύω ἢ νεοσσεύω (νοσσιᾶ).

Στίχ. 18. *Ἐρωδιοῦ* = Ἐρωδιὸς εἶναι πτηνὸν εὐμέγεθες ὅμοιον πρὸς πελαργὸν περιπού, ἀπαντᾷ δὲ ἡ λέξις εἰς τὸ Λευϊτικὸν καὶ Δευτερονόμιον.

Ἡγεῖται = Κατασκευάζεται ὑψηλότερα.

Στίχ. 19. *Εἰς καιροὺς* = Διὰ νὰ εἶναι σημεῖον τῶν ἐποχῶν καὶ καιρικῶν μεταβολῶν.

Ὁ ἥλιος ἔγνω = Ἦτοι τόσον τακτικώτατα δύνει, ὥστε παρίσταται τὸ κατὰ φυσικὸν νόμον ἔργον του, προερχόμενον ἐκ τῆς γνώσεως αὐτοῦ.

Στίχ. 21. *Σκύμνοι ὠρνώμενοι* = Νεαροὶ λέοντες βρυχώμενοι.

Βρωσιν αὐτοῖς = Ζητοῦντες τὴν ἀναγκαίαν τροφήν.

Στίχ. 22. *Κοιτασθήσονται* = Θὰ κατακλιθῶσι. Τοῦ κοιτάζομαι = κατακλίνομαι (πλαγιαῖζω).

Στίχ. 23. Ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου εἰς ἡμερονύκτιον ἐγένετο, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, σκοπίμως κατὰ τὰς χρεῖας θηρίων καὶ ἀνθρώπου.

Στίχ. 24. **Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου** = Ἦτοι εἶναι γεμάτη ὅλων τῶν θαυμαστῶν ἔργων σου, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους.

Στίχ. 25. **Αὕτη ἡ θάλασσα . . .** Ἦδη ἔρχεται νὰ ἐξετάσῃ ἄλλο ἔργον τῆς δημιουργίας. ἐκ τοῦ ὁποίου δεικνύεται ἡ σοφία αὐτοῦ.

Στίχ. 26. **Δράκων.**—Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν Γραφὴν ἔχει τρεῖς σημασίας: 1) σημαίνει τὸν θῶα (τσακάλι) (Μιχ. α' 8), 2) κῆτος τῆς θαλάσσης καὶ 3) μέγαν ὄφιν ἢ κροκόδειλον (Λευτερ. λβ' 33).

Ἐνταῦθα τὸ μέγα κῆτος, τὸ ὁποῖον παίζει ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 27. **Εἰς εὐκαιρον** = Εἰς κατάλληλον καιρὸν.

Δόντος σου = Ὅταν σὺ δώσῃς εἰς αὐτοὺς τροφήν, ἥτοι προνοήσῃς, θὰ συναΐξωσι αὐτήν. Ἡ προθυμία, ἡ δραστηριότης κ.λ. προϋποθέτουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 28. **Τὴν χεῖρα** = Τὴν χορηγητικὴν δύναμιν.

Στίχ. 29. **Ἀποστρέψας τὸ πρόσωπον** = Ἐὰν ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον (ἐξ ὀργῆς), εἰς ἔνδειξιν δυσαρρεσκείας.

Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν = Ἀφαιρεῖς τὴν πνοὴν αὐτῶν (Γεν. γ' 19). Ἦτοι δύνασαι νὰ δώσῃς τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν, ὅπως δίδεις καὶ τὸν θάνατον.

Ἀνακαινιεῖς = Τινὲς ἐννοοῦν τὴν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἀνακαινίσιν τοῦ κόσμου. Ἐδῶ ὅμως ἐννοεῖ τὴν ἀνακαινιστικὴν δημιουργίαν.

Στίχ. 31. **Ἦτω ἡ δόξα** κ.λ. = Ἔστω δεδοξασμένος ὁ Κύριος αἰωνίως.

Ἦτω = γ' ἐν. προστ. εἰμί. Ἔστω ἢ ἦτω ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ.

Στίχ. 32. Ὁ στίχος οὗτος εἶναι ὑψηλῆς φαντασίας ἐκδήλωσις, καθ' ἣν ὁ Λαβὶδ παριστᾷ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις διὰ τοῦ βλέμματός του κάμνει τὴν γῆν νὰ τρέμῃ ἀνατινασσομένην καὶ τὰ ὄρη νὰ ἀνάπτωσι καὶ καπνίζωνται. Ἐννοεῖ διὰ τῶν ἀνωτέρω τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰ ἠφαίστεια, ὡς ἐκδηλώσεις φοβερὰς τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ.

Στίχ. 34. **Ἡδυνθείη** = Εἴθε νὰ φανῆ εὐάρεστος. Παθ. ἀο. ἠδύνθην (ἠδύνω).

Ἡ διαλογὴ μου = Ἡ νοερά μου προσήλωσις

Σημείωσις. Διὰ τοῦ ψαλμοῦ τούτου ὁ Δαβὶδ εὐλογεῖ καὶ μεγαλύνει τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας (ἴδε ἐρμην. θείου Προοιμίου), τὰ ὅποια ἐκφράζουσιν τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ.

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἰς τὰς τυπικὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας ὀνομαζέται προοιμιακός, διότι εἶναι τὸ προοίμιον, ἦτοι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἔσπερινοῦ.

§ 2. Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.

(Ψαλμὸς Ν' 50ός).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος εἶναι τὸ κορύφωμα τῶν ψαλμῶν καὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Δαβὶδ ἐξεδήλωσεν εἰλικρινῶς καὶ συντετριμμένως τὴν μετάνοιάν του καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Θεὸν συγγνώμην διὰ τὸ διπλοῦν ἐκεῖνο ἔγκλημά του, τὸ ὁποῖον ἤλεγξεν ὁ προφήτης Νάθαν.

Εἶναι ὁ ψαλμὸς οὗτος πλήρης πολλῶν καὶ ὑψηλῶν διδαγμάτων, ἀφορώντων τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι ἡ βάσις πάσης εἰλικρινοῦς καὶ κατανοητικῆς προσευχῆς καὶ ὁ πυρὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας.

Στίχ. 3. **Κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου** = Κατὰ τὴν μεγάλην σου συμπάθειαν καὶ εὐσπλαχνίαν.

Ἡ λέξις ἔλεος εὐρίσκεται εἰς τὴν Γραφὴν κατὰ γένος οὐδέτερον, σπανίως δὲ ἀρσενικόν, σημαίνει δὲ τὴν λύπην καὶ συμπάθειαν, ἣν δεικνύει τις βλέπων τινὰ δεινοπαθοῦντα.

Τὸ ἀνόμημά μου = Ἐννοεῖ τὰ δύο ἐγκλήματά του πρὸς τὴν Βηρσαβεὲ καὶ τὸν Οὐρίαν (Βασιλ. Β' ια'. ιβ').

Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἀρχίζει ἡ ἐπίμονος αἴτησις συγγνώμης.

Στίχ. 4. **Ἐπὶ πλεῖον** = Ὀλοῦς διόλου. Ἐπιζητεῖ ἐπιμόνως τὸν καθαρὸν ἢ συνείδησις τοῦ ἐνόχου.

Στίχ. 5. **Διὰ παντός** = Τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς μου.

Στίχ. 6. **Ὅπως ἂν δικαιωθῆς** = Ἴνα ἀποδειχθῆ ἡ δικαιοσύνη σου.

Ἦτοι κατὰ τὴν δίξην τοῦ ἐνόχου Δαβίδ, ὁ μὲν Θεὸς θὰ νικήσῃ καὶ θὰ δικαιωθῆ, ὁ δὲ παραβάτης θὰ κατακριθῆ.

Στίχ. 9. *Ραντιεῖς με ὑσσώπῳ* = Ράντισόν με μὲ ὕσσωπον κλπ.

Ὑσσώπος φυτόν ποῶδες ἀρωματικόν, εἶδος ὀριγάνου, φρούμενον ἀφθόνως ἐν Παλαιστίνῃ. Οἱ Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτον εἰς τοὺς ραντισμοὺς κατὰ τὰς τελετάς, βουτηγμένοι εἰς τὸ αἶμα τῶν θυμάτων ἢ εἰς τὸ καθαυτήριο ὕδωρ, πρὸς ραντισμὸν τῶν ἀκαθάρτων ἀντικειμένων (Λευϊτ. ιδ' 4—6). Ὁ ὕσσωπος προσηρομόζετο κατὰ δέσμας κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ραντισμοῦ. Πρβλ. «πληρώσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσώπῳ (δέσμη ὑσσώπου) περιθέντες». Ἰωάνν. ιθ' 27.

Στίχ. 10. *Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν* = Κάμε με νὰ ἀισθανθῶ ὑπερβολικὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν. Τοῦ ρήμ. ἀκουτίζω, μελ. ἀκουτιῶ.

᾽Οσιέα τεταπεινωμένα = Ἐνδειξις τοῦ σφοδροῦ πόνου, τὸν ὁποῖον ἡ συναίσθησις τῶν σφαλμάτων του εἶχε προξενήσει εἰς τὸν Δαβίδ.

Στίχ. 12. *Πνεῦμα εὐθές* = Πνεῦμα εὐθύτητος ἀνανέωσον (ἐγκαίνισον).

Ἐν τοῖς ἐγκάτοις μοι = Εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου. Διὰ τοῦ στίχου τούτου ἐννοεῖ, ὅτι τὴν ἀκεραιότητα καὶ εὐθύτητα τῆς θελήσεως καὶ λογικότητος ἐμύλωνεν ἡ ἁμαρτία.

Στίχ. 13. *Μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ* = Μὴ ἀφαιρέσης ἀπ' ἐμοῦ. Τοῦ ρήμ. ἀνταφαιρῶ = ἀφαιρῶ τι παρὰ τινος πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ.

Στίχ. 14. *Τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου* = Τὴν χαρὰν τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποῖαν εἶχον πρὶν ἁμαρτήσω.

Πνεύματι ἡγεμονικῷ = Μὲ πνεῦμα ὀδηγοῦν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἦτοι νὰ γίνῃ εἰς ἐμὲ ὀδηγὸς τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μου. Πρβλ. Κοριθ. Β', γ' 17.

Στίχ. 15. Οἱ ψαλμοὶ του θὰ γίνουν εὐαγγελικὴ διδασκαλία.

Στίχ. 16. *Ρῦσαι με ἐξ αἰμάτων* = Προφύλαξόν με ἐξ ἀδίκων φόνων. Τοῦ ρήμ. ρύομαι.

Ἐπανερχεται ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς διὰ τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Οὐρίου.

Στίχ. 18. *Ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις* = Δὲν εὐχαριστεῖσαι εἰς θυσίας ὑλικὰς ὀλοκαύστους, τοῦναντίον δὲ εὐπρόσδεκτος θυσία εἶναι:

Στίχ. 19. *Πνεῦμα συντριμμένον*. = Συνείδησις συντριβῆς.

Οὐκ ἐξουδενώσει = Δὲν θὰ περιφρονήσῃ. Τοῦ ῥήμ. ἐξουδενώω-ω = μεταβάλλω τι εἰς τὸ μηδέν.

Σημείωσις. Πράγματι ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ περιέχεται ἡ ὀραιοτέρα τῶν πράξεων συντριβῆς. Οὐδέποτε ἁμαρτωλὸς ἠσθάνθη ζωηρότερον καὶ ἐξέφρασε σφοδρότερον τὴν ἀνάγκην νὰ τύχῃ συγγνώμης.

Διὰ τοῦτο ἡ ᾠδὴ αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε ἰδιαιτέρως ἀγαπητὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς πατέρας αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ᾠροῦσαν νὰ λέγεται καὶ νὰ ψάλλεται εἰς τὰς πλείστας χριστιανικὰς ἱεροτελεστίας.

§ 3. Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

(*Ψαλμ. ΡΙΒ' [112], 1-9*).

Οἱ ψαλμοὶ ΡΙΒ' καὶ ΡΙΓ' ἀπετέλουν τὸν ἱερὸν ὕμνον, ὁποῖος ἐψάλλετο κατὰ τὸ Πάσχα, τὴν Πεντηκοστήν, τὴν Σκηνοπηγίαν, τὰ Ἑγκαίνια καὶ τὰς Νουμηνίας, Ἰουδαϊκὰς ἑορτάς.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὁ ὕμνος ἐχωρίζετο εἰς δύο, καὶ τὸ μὲν α' μέρος (112—113, 1—8) ἐψάλλετο πρὸ τοῦ δεῖπνου ὑπὸ τῶν παρακαθημένων, τὸ δὲ β' μέρος (113 καὶ ἐξῆς) μετὰ τὸ δεῖπνον, ὅτε ἐπληροῦτο τὸ τέταρτον ποτήριον. Εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον ἀναφέρονται οἱ Εὐαγγελισταὶ λέγοντες, ὅτι ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μετὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, «ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν» Ματθ. κστ' 30.

Ὁ ψαλμὸς οὗτος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· εἰς τὸ α' μέρος (1—3) προτρέπονται οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμνολογίαν τοῦ Κυρίου, εἰς δὲ τὸ β' μέρος (4—9) ἀνυμνεῖται ὁ Ἐπουράνιος διὰ τὴν ἄκραν ὑπερ τῶν δούλων του συγκατάβασιν.

1—3, α' μέρος. *Αἰνεῖτε παῖδες*. Νομίζουσι μερικοὶ τῶν ἐρημηευτῶν, ὅτι παῖδες ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ δούλοι.

Ἀπὸ ἀνατολῶν κ.λ. Ἄς μὴ ὑπάροξη σπιθαμὴ γῆς, ὅπου δὲν θὰ λατρεύεται.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

4—6, β' μέρος. Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη = Ὑπέροχος τῶν ἔθνων.

Τὸ ὑψηλὸς ἐδῶ λόγῳ τῆς προθέσεως ἐπὶ εἶναι συγκο. βαθμοῦ.

Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν; Τίς καίτοι ἀπρόσιτος, εὐρίσκειται τόσον πλησίον πρὸς τὰς ἀνάγκας μας;

7—8. Ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς φέρει παραδείγματα διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ὑψηλότερος Θεός, συγκαταβαίνει μέχρι τῶν ἀναγκῶν τῶν πλασμάτων του.

Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν . . .

Ἀπὸ γῆς = ἀπὸ τοῦ χοός, τῆς ζόνεως.

Ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν . . . = Ἐκφρασις μεταφορικὴ, εἰς δήλωσιν τῆς ἐσχάτης κοινωνικῆς ἀθλιότητος (κοπρίας). Πρβλ. Α' Βασιλ. α' 7—8.

Τοῦ καθίσαι μετὰ ἀρχόντων = Ἦτοι τοὺς ἀποκλήρους τούτους ὁ Θεὸς ἀνυψώνει.

Ὁ κατοικίζων στεῖραν . . . Ἦτοι ὁ κατοικίζων τὴν στεῖραν ἐν οἴκῳ, οὕτως ὥστε νὰ καταστῇ μήτηρ ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένη.

Εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐθεωρεῖτο ἡ στεῖρωσις κατάρα, ἡ δὲ ἄτεκνος σύζυγος ἦτο δυστυχεστάτη.

§ 4. Ἡ φιλεργία.

(Παροιμιῶν ΣΤ' 6—11).

Ἡ περικοπὴ αὕτη περιλαμβάνει μίαν μικρὰν εἰκόνα, θανμασίως δραματικὴν, ἐναντίον τῆς ὀκνηρίας.

Τὸ παράδειγμα τὸ ὅποσον δίδει ὁ μύρμηξ εἰς τὸν ὀκνηρόν.

(Στίχ. 6—8).

Στίχ. 6. Ἰθὶ πρὸς τὸν μύρμηκα, ᾧ ὀκνηρέ, καὶ ζήλωσον. . . Εἰς τοὺς λόγους τούτους ἐνυπάρχει μία εἰρωνεία πολὺ δυνατὴ ἀναφερομένη εἰς τὴν συμβουλήν, τὴν διδομένην εἰς ἓνα ἄνθρωπον, διὰ νὰ λάβῃ ὡς ὑπόδειγμα ἓνα μικρὸν ἔντομον.

Ἰδὼν τὰς ὁδοὺς = τὸν τρόπον τῆς ζωῆς.

Γεωργίου = γεωργικοῦ κτήματος.

Ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθειον = Κάμνει παρακαταθήκην πολλῶν καρπῶν.

Ἐπίδοξος = ἔνδοξος.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀκνηρίας. Ὁ εἰς αὐτὴν παραδιδόμενος παρασκευάζει εἰς ἑαυτὸν ζωὴν ἀπολύτως ἀθλίαν.

(Στίχ. 9—11)

Στίχ. 9. **Ἔως τίνος ὀκνηρὸ καιάκεισαι**; = Σαρκασιμὸς πολὺν δητικὸς. Δὲν θὰ ἔχῃς λοιπὸν τὰ θάρρους νὰ ἐγεροθῆς διὰ νὰ ἐργασθῆς;

Στίχ. 10. **Ὀλίγον μὲν ὑπνοῖς, ὀλίγον δὲ κάθησαι κλ** = Ὀλίγος ὕπνος, ὀλίγη νοηρότης.

Ἐναργὴς παράστασις τοῦ πράγματος. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἀκούει τὸν ὀκνηρὸν τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐρχονται νὰ τὸν ἐξυπνήσουν καὶ νὰ τὸν παροτρύνουν εἰς ἐργασίαν, ζητεῖ ὀλίγην ἀναβολήν, ἢ ὁποία θὰ ἤρξεται νὰ διήρκει πάντοτε. **Ὀλίγον δὲ ἐναγκαλίξῃ χειρὶ σιτήθῃ** = Ὀλίγη συμπλοκὴ τῶν χειρῶν κατὰ τὸν ὕπνον.

Χειρονομία ἀνθρώπου, ὅστις προετοιμάζεται νὰ κοιμηθῆ (Ἐκκλ. δ' 5), ἐνῶ τοῦ φιλοπόνου οἱ βραχίονες ἀνακινουῦνται μετὰ θάρρους.

Στίχ. 11. **Εἴτ' ἐμπαραγίνεταί σοι** = ὕστερον σὲ συντροφεύει.

Ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία = Ἦτοι ἐνῶ ὁ ὀκνηρὸς κοιμᾶται, ἢ πενία φθάνει μὲ μεγάλα βήματα (ὁδοιπόρος).

Ἡ δὲ ἔνδεια, ὡσπερ κακὸς δρομεύς, ἀπαντομολήσει = Θὰ δραπετεύσῃ, ὅπως ἓνας πολεμιστής, ὀπλισμένος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, καὶ εἰς τὸν ὅποιον δὲν θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἀντισταθῆ. Εἶναι μία ἀντίθεσις θαυμαστή. Εἰς τὴν ἐπονεΐδιστον διαγωγὴν τοῦ ὀκνηροῦ, ἀντιτίσεται ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ γενναίου ἐργάτου.

§ 5. Διάφοροι παροιμίαι

Εὐποιία (Γ' 27—28)

Στίχ. 27. **Μὴ ἀπόχη εὖ ποιεῖν** = Μὴν ἀρνήσῃς νὰ κάμνῃς τὸ καλόν.

Στίχ. 28. Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε=Πήγαινε καὶ ξαναγύρισε.

Ἐπάνηκε=Ἐπανήσειν=ἐπανελθεῖν.

Ψευδός (θ' 12).

Ποιμαίνει ἀνέμους=Δὲν κατορθώνει τίποτε.

Πραότης (ιδ' 30).

Σῆς δὲ ὀστέων=Ὁ σκόληξ τῶν ὀστέων. Σῆς, σιτὸς (σκόρος).

Καρδία αἰσθητικὴ=Καρδία κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων.

(Δικαιοσύνη (ιδ' 34)).

Ἐλασσονοῦσι=Γαπεινοῦσι.

Δωρολήψια (ιε' 27).

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν=Καταστρέφει τὸν ἑαυτὸν του. Τοῦ ὀμί. ἐξόλλυμι.

Ἡ φήμη (ις' 30).

Πιαίνει=Παζώνει.

Ραδιοῦργος (κς' 27).

Ἀνάλογος πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν παροιμίαν. «Ὅποιος σκάβει τὸν λάκκον τοῦ ἄλλου, τὸν ἰδιζὸν του σκάβει».

§ 6. Ἡ Μатаιότης.

(Ἐκκλησιαστικοῦ Α' 2—10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸ Β', περιλαμβάνονται τὰ ἐκ πείρας διδάγματα τοῦ Σολομῶντος καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἐξ αὐτῶν, σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῇ ἐρμηνευομένη περιζοπῇ γίνεται λόγος περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Στίχ. 2—3. Περιλαμβάνεται τὸ γενικὸν θέμα τοῦ βιβλίου.

Ματαιότης=Εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον ὑπάγχει ἡ λέξις πνοή ἥτοι ματαιότης εἶναι, ὅτι παρορθεῖται τόσον ταχέως, ὡς μία πνοή καὶ δὲν ἀφίεται ὅσον ἔχουσιν.

Ἡ λέξις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κυριαρχοῦντα τόνον καὶ ἐπαναλαμβάνεται καθ' ὅλην τὴν περικοπήν.

Ματαιότης ματαιότητων—Εἶναι ὑπερθετικῆς ἐννοίας κατὰ Ἑβραϊκὸν τρόπον καὶ σημαίνει τὴν τελείαν ματαιότητα, τὴν κατ' ἐξοχὴν ὡς π.χ. «δοῦλος τῶν δούλων».

Τὰ πάντα—Λέξις ἰσχυρῶς τονισμένη διὰ τὴν νὰ δηλώσῃ, ὅτι τὸ πᾶν ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἦτοι ὅλη ἡ φύσις, εἶναι ὑποτεταγμένη εἰς ματαιότητα (ζωή, τέρφεις, μεγαλεῖον, σοφία κ.λ.).

Στίχ. 3. **Τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ** κ.λ.—Ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ὅλον μόχθον, τὸν ὁποῖον μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον;

Στίχ. 4—11. Αἱ περιπέτειαι καὶ ἡ ματαιότης ὅλων τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῆς γῆς, ἦτοι ὁ κόσμος μὲ τὰ διάφορα φαινόμενά του, εἶναι ἕνας κύκλος μάταιος, τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνίκανος νὰ μεταβάλλῃ.

Στίχ. 4. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀκαταπαύστου μεταβολῆς τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν καὶ ὅτι αὕτη εἶναι τρόπον τινὰ ὁ πρῶτος τόνος τῆς ματαιότητος.

Γενεὰ πορεύεται—Διαρκῆς ἀστασία.

Καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα—Δὲν δηλοῖ ἐδῶ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν. Δηλαδή θὰ διαρκέσῃ ὅσον ὁ παρὼν κόσμος.

Στίχ. 5. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀτελειώτων κινήσεων τοῦ ἡλίου.

Καὶ ἀνατέλλει καὶ δύει—Ὁ Ἐκκλησιαστής ἐδῶ ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὰς λαϊκὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἡλίου, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐνόμιζεν, ὡς ἐν ἄστρον τελείως κινήτόν.

Καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἔλκει—Καὶ σπεύδει πρὸς τὸν τόπον του, ὅθεν ἀνέτειλεν, ἦτοι λυπεῖται ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀνατολῆς καὶ γρήγορα ἐπανέρχεται. Εἶναι μία ὠραία μεταφορὰ διὰ τὴν περιγραφήν τὴν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἐξορμᾷ ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν ἀνατολήν, ὡς ἕνας ταξιδιώτης, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου του καὶ σπεύδει ἀσθμαίνων.

Στίχ. 6. Ἐνταῦθα περιέχεται μία φωνησιμῶς γωνιακὴ πε-

οιγραφὴ τῶν μαιάνδρων, τῶν τόσων ἰδιορρυθμῶν, τοῦ πλέον εὐκινήτου τῶν ὄντων, δηλαδὴ τοῦ ἀνέμου.

Κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται κλ. Ἦτοι ἀκαταπαύστως περιστρεφόμενος (κυκλῶν) ἐπανέροχεται ἐπάνω εἰς τοὺς κύκλους του.

Στίχ. 7. Καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπίσης κινοῦνται εἰς ἓνα κύκλον ἀτελείωτον.

Ὅν ἔστιν ἐμπιμπλαμένη = Καὶ ἡ θάλασσα δὲν γεμίζει. Τοῦ ὄχιμ. ἐμπίμπλημι.

Στίχ. 8—10. Σταθερὰ ἐπάνοδος τῶν αὐτῶν πραγμάτων. Οὐδὲν τὸ νέον ὑπάρχει. Δηλαδὴ ὅλαι αἱ λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ διάφορα φαινόμενα, εἶναι ἀνεπαροχεῖς.

Οἱ λόγοι ἔγκοποι = Οἱ λόγοι εἶναι δυσχερεῖς νὰ ἐρμηνεύσουν κλ.

Ὅν δυνήσεται κλ. = Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, ὁ ὀφθαλμὸς του δὲν χορταίνει βλέπων καὶ τὸ οὖς του δὲν γεμίζει ἀκοῦον κλπ. Μία καταπληκτικὴ ἄγνοια ἐπὶ ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ φυσικῶν φαινομένων, διότι παντοῦ, ὅσον φέρομεν τὰ βλέμματα καὶ τὴν προσοχὴν μας, ἐπανευρίσκομεν πάντοτε τὰ ἴδια μονότονα γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν.

Στίχ. 9—10. Οἱ στίχοι οὗτοι ἀναπτύσσουν σαφέστερον τὴν ἀνωτέρω σκέψιν.

Τί τὸ γεγονός ; κλ. = Ἦτοι πᾶν ὅ,τι ἔγινε θὰ γίνῃ πάλιν. Δηλαδὴ οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τῶν ἥλιον.

§ 7. Ἡ Φιλανθρωπία.

(Σοφία Σειρᾶχ Δ' 1—10).

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναπτύσσονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἐλεήμονος καὶ δικαίου πρὸς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 1. **Τὴν ζωὴν μὴ ἀποσιερήσῃς** = Μὴν ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξίν του.

Μὴ παρελκύσῃς = Μὴ προσποιεῖσαι ὅτι δὲν βλέπεις.

Ἐπιδεεῖς = Ὀφθαλμοὺς παρακαλοῦντας. **Μὴ παρελκύσῃς δόσιν προσδεομένου** = Μὴ ἀναβάλλῃς τὴν βοήθειάν σου εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Στίχ. 4. *Μὴ ἀπαναίνου* = Μὴ ἀποκρούσης. Τοῦ ὀήμ. ἀπαναίνομαι.

Στίχ. 5. *Μὴ δῶς τόπον* = Μὴ δόσης ἀφοριμῆν.

Στίχ. 6. *Ὁ ποιήσας αὐτὸν* = Ὁ Θεός.

Στίχ. 7. *Συναγωγῇ* = Νὰ γίνεσαι ἀξιαγάπητος εἰς τὸν σύλλογον (κοινόβιον) καὶ εἰς τοὺς ἀσχηγοίς, ἐκδηλώνων μεγάλην ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Στίχ. 8. *Κλῆνον πτωχῶ τὸ οὔς σου κλπ.* = Ἡ αὐτὴ ἔννοια εἰς Β' Κορινθ. θ' 7 «ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἰλαρὸν γὰρ δότιν ἀγαπᾷ ὁ Θεός».

Στίχ. 9. *Ἐξελοῦ ἀδικούμενον* = Νὰ ἐλευθερώσης τὸν ἀδικούμενον κλπ.

Ἄλλος τρόπος τοῦ νὰ κάμνης ἐλεημοσύνην εἶναι νὰ ἐλευθερώσης τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ἀδίκως καταδυναστευομένους.

Μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῷ κρίνειν σε = Νὰ μείνης σταθερός, ὅταν πρόκειται νὰ δικάσης τὸν ἀδίκως καταδυναστεύοντα τὸν πτωχὸν καὶ νὰ ὑπερασπίζεσαι τὸν ἀθῶνον.

Στίχ. 11. *Καὶ ἔση ὡς υἱὸς ὑψίστου κλπ.* = Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ διαγράφεται ἡ ἀμοιβὴ τῆς εὐγενοῦς καὶ γενναίας αὐτῆς διαγωγῆς, διότι ἡ ἀγαθοεργία εἶναι ἢ μᾶλλον θεάρεστος πράξις τοῦ ἀνθρώπου.

ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΑΙ

Μεταξὺ τῶν δωρεῶν, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς βασιλείας του, εἶναι καὶ ἡ προφητεία ἢ ὁ προφητισμός. Ἡ δωρεὰ αὕτη δημιουργεῖ μίαν προσωπικὴν σχέσιν μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ὄχι μόνον γίνεται κοινωνὸς τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ συνάμα αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του ἐσωτερικῶς μεταβεβλημένον καὶ ἀναγνωρίζει, ὅτι εἶναι νέος ἄνθρωπος. Ἡ προφητεία αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνέργεια τούτου ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουσα μίαν ἀνυπερέβλητον δύναμιν «ὡς πῦρ φλέγον καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτρας» (Ἱερεμ. κγ' 29).

Ἡ προφητεία εἶναι ὅλως διάφορος τῆς μαγείας ἢ μαντείας, διότι αὕτη μὲν, στηριζομένη ἐπὶ εἰκασιῶν καὶ ἐσφαλμένων δοξασιῶν, εἶναι σφαλρὰ καὶ ψεύδεται, ἐνῶ ἐκείνη, προσερχομένη ἐκ θείας ἐμπνεύσεως, εἶναι σαφής, ἰσχυρὰ καὶ πάντοτε ἀληθεύουσα, διότι ἀκριβῆς ὑπάρχει συμφωνία μεταξύ προφητείας καὶ ἐκτελέσεως.

Πλείστας τοιαύτας προφητείας περιέχει ἡ Π. Δ., αἱ ὁποῖαι ἐξεπληρώθησαν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ὁρισμένον καιρὸν, τόπον καὶ τρόπον· ὡς π. γ. ἡ προφητεία τῆς ἐλεύσεως, τῆς σταυρώσεως, τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἢ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πλείσται ἄλλαι.

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προφητῶν ὑπῆρχον προφητικαὶ σχολαὶ (Σαμουήλ), εἰς αἷς οἱ προσερχόμενοι ἐδιδάσκοντο τὰ τῆς θρησκείας καὶ λατρείας, ἀποφοιτῶντες δὲ ἐγίνοντο οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, πλὴν ὅμως οἱ γνήσιοι προφῆται δὲν ἐθεώρησαν ποτὲ τὰς προροήσεις τῶν ὡς ἀποτελέσματα τῆς εἰς τὰς σχολὰς ταύτας φοιτήσεως καὶ σπουδῆς τῶν.

Οἱ προφῆται τοῦ ἀρχαίου Ἰουδαίου κόσμου ἐλέγοντο Ναβὶ

ἢ Νάπι, δηλαδή ἔχοντες τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγγέλλουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διεκμηνεύουν τὰς βουλὰς αὐτοῦ, ἀναφερομένας εἰς τὸ μέλλον, εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν γνωστοποίησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ἦσαν λοιπὸν οἱ προφῆται ἄνδρες θεόπνευστοι, μεσίται μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ, διαδίδοντες τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἐλέγχοντες πικρῶς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν καὶ τιμωροῦντες τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸν λαὸν διὰ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν καταχορήσεις καὶ τὰ ἠθικά των ἁμαρτήματα, πρὸς στερέωσιν τῆς θεοκρατίας. Ὑπέσχοντο δὲ μίαν μέλλουσαν μακαρίαν ἐποχὴν, τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, τοῦ σωτῆρος τοῦ ἔθνους.

Ἐβοήθουν τοὺς Λευῖτας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ συνειργάζοντο μὲ τοὺς βασιλεῖς εἰς δημόσια ἔργα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς. Εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἦσαν τολμηρότατοι καὶ διὰ τοῦτο πολλὰκις κατεδιώκοντο καὶ ἐφορεύοντο.

Ἐμφανίζονται λοιπὸν οὗτοι ὡς ἰσχυροὶ ἀθληταὶ ὑπὲρ τῆς θεοκρατικῆς ἀρχῆς καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῆς θρησκείας τοῦ Ἰερωβᾶ.

Οἱ λόγοι των εἶναι πλήρεις μεγαλοπρεποῦς ἐξάρσεως καὶ ὑψηλῶν ἐννοιῶν. Πολλοὶ τούτων ἐξέδιδον τὰς προφητείας των γροπιῶς καὶ οὕτω διεσώθη εἰς ἡμᾶς ἡ πολύτιμος συλλογὴ τῶν 16 προφητῶν.

Τὰς προφητείας των ἢ συνέγραφον πρότερον καὶ ἴστερον ἀπήγγελλον (Ἀββακ. β' 2) ἢ τἀνάπαλιν (Ἰερεμ. γ' 4, 32).

Κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν προφητικῶν βιβλίων, τὰ περισσότερον περιεκτικὰ τούτων ὡς πρὸς τὴν ὕλην κατέλαβον τὴν πρώτην θέσιν καὶ οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, μεῖζονες προφῆται θεωροῦνται, οἱ δὲ λοιποὶ δώδεκα, ἐλάσσονες.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας προφῆται ἐλέγοντο οἱ ἐρημνεύοντες καὶ ἀνακοινοῦντες εἰς τοὺς ἄλλους τὰς θελήσεις τῶν θεῶν, τὰς ὁποίας ὑπὸ τύπον χρησμῶν ἔδιδεν ὁ μάντις ἢ ἡ πυθία εἰς τοὺς προσερχομένους καὶ ἐρωτῶντας: Οὕτω π. γ. ὁ Ἀπόλλων ὠνομάζετο προφήτης Διὸς πατρός. Ἡ ἔννοια ὁμοῦς τοῦ θεοπνεύστου καὶ προλέγοντος τὸ μέλλον κατὰ τοὺς

Ἰουδαίους, δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ Ρωμαίους.

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ τίτλος προφήτης εἶναι συχνότατα συνδεμένος πρὸς τὸν τίτλον διδασκάλου (Πράξ. ιγ' 1), ἀπετέλουν δὲ οἱ προφῆται τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας μίαν τάξιν διάφορον τῶν Ἀποστόλων, πρώτην δὲ μετ' αὐτούς.

§ 1. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

(Ἱερεμ. ΛΗ', 31—34).

Ὁ προφήτης Ἱερεμίας εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεῖει περὶ τῆς νέας συμφωνίας (διαθήκης), τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς θὰ συνάψῃ μὲ τὸν λαόν του (1—40).

Εἶναι μία σελὶς μεγάλης ὠραιότητος μὲ θαυμασίαν κλίμακα ἀνιούσαν εἰς τὰς σκέψεις.

Πρώτην φορὰν ἡ ἔκφρασις «διαθήκη καινὴ», ἀπαντᾷ εἰς τὰς γραφὰς τῆς Π. Διαθήκης, ἂν καὶ ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν περιέχει ἀνάγεται εἰς τὰ ἀρχαιότερα βιβλία τῆς Βίβλου.

Ἡ νέα αὕτη διαθήκη (συμμαχία) ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμμαχίαν, τὴν συναφθεῖσαν εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ (στίχ 32).

Ἀνάλυσις.

Τὸ ὅλον κεφάλαιον ἀναλύεται εἰς τρία μέρη: α') στίχ. 1—22 ὅπου αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰσραήλ.

β') στίχ. 23—26, αἱ ὑποσχέσεις πρὸς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰούδα.

γ') στίχ. 27—40, αἱ ὑποσχέσεις εἰς τὰ δύο ἠνωμένα βασιλεία.

Στίχ. 31—34. Οἱ στίχοι οὗτοι τῆς ὅλης περικοπῆς περιέχουν τὰ περὶ τῆς νέας συμμαχίας (διαθήκης) καὶ τοῦ τελικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς. Πρὸβλ. Ἐβραίους η', 7—13.

Στίχ. 33—34. Ὁ οὐσιώδης χαρακτῆρ τῆς νέας συμφωνίας.

Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν...

Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν καὶ σωτήρα.

ἡ ἐξῆς: Αἱ σχέσεις ὑπὸ τὴν νέαν συμφωνίαν μεταξύ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτῶν ὄφειλον νὰ εἶναι περισσότερο οἰκταί. Καὶ εἰς τὰς δύο συμφωνίας ὑπάρχουν ἐντολαὶ πρὸς τήρησιν, ἐν τῇ νέᾳ ὅμως ἡ συνείδησις τοῦ καθήκοντος εἶναι περισσότερο ρητὴ καὶ ζωντανή. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν οἱ νόμοι, οἱ τόσον ἱεροὶ καὶ οἱ τόσον τέλειοι, τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλει, εἶναι χαραγμένοι εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἐκάστου ἀτόμου καὶ ὄχι εἰς πλάκας λιθίνας.

Ἐν τῇ νέᾳ συμφωνίᾳ, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, θὰ ὑπάρξῃ ἓνα διδάσκον σῶμα, διότι αἱ μᾶζαι θὰ ἔχουν πάντοτε ἀνάγκην τοιαύτης διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν τῇ νέᾳ ὁ Θεὸς θὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμεσώτερον μὲ τὰ ἄτομα καὶ θὰ διαχύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς των γνώσεις ἀνωτέρας διὰ τῆς ἐπιχύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ νέα συμφωνία θὰ διακρίνεται διὰ τὴν μεγαλύτεραν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι θὰ δυνηθῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν συγχώρησίν των.

Ἐθὲν ἡ μέλλουσα θὰ υπερβάλλῃ τὴν παλαιάν.

§ 2. Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.

(*Ναοὺμ Α', 2—8*)

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης ἐκθέτει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων, τὴν ἀσθηρότητά του ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν του πρὸς τοὺς μετανοοῦντας.

Στίχ. 2—6. Πόσον ὁ Ἰεχωβᾶ εἶναι φοβερὸς εἰς τὰς ἐκδικήσεις του.

Θεὸς ζηλωτής. Εἰς τὴν Πεντάτευχον (ἐξοδ. κ' 5), ὁ Κύριος δέχεται τὸ ἐπίθετον αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται τόσον καλὰ ἡ φύσις τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἑβραίων.

Ἐκδικῶν. Ἡ λέξις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρίς, διότι περιέχει τὴν περιήληψιν τοῦ ὅλου χρησιμοῦ τοῦ προφήτου.

Ἐξαίρων αὐτός. . . . Φυλάσσω τὴν ὀργὴν του διὰ τοὺς ἐχθρούς του. Οἱ διάφοροι οὔτοι ἀνθρωπομορφισμοὶ εἶναι πολὺ ἐκφραστικοί.

Στίχ. 3. **Κύριος μακρόθυμος.** Ἀντίθεσις πρὸς τὰ προηγού-

μενα. Ὁ Κύριος εἶναι βραδύς ἐν τῇ ὁργῇ του (Ἐξόδ. 34, 6). Ἡ μακροθυμία του ἀποδεικνύεται, διότι ἐπὶ τόσον χρόνον ὑπέφερε τὰ ἐγκλήματα τῆς Νινευί.

Μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ. Ἦτοι ἡ θεία ὑπομονὴ δὲν εἶναι ὅπως εἰς τοὺς ἀνθρώπους σημεῖον ἀδυναμίας.

Καὶ ἀθῶον οὐκ ἀθώωσει Κύριος. Εἶναι Ἑβραϊσμός καὶ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀφίνει τοὺς πονηροὺς ἀτιμωρήτους. Πρβλ. Ἐξόδ. μδ', 7.

Στίχ. 3—6. Ὁ Ναὸς μέλλει ἴδῃ νὰ περιγραφῇ τὰ συγχρότερα ἀποτελέσματα τῆς θείας δυνάμεως, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς αὐτήν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιγραφῆς αὐτῆς εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν συνήθως εἰς τὰς θεοφανείας, τὰς ὁποίας διηγεῖται ἡ Βίβλος (Ἐξόδ. ιδ' 16). Δηλαδή ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ σφοδρᾶς καταιγίδος καὶ σεισμοῦ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του, προχωρεῖ διὰ μέσου τῶν νεφῶν, ὅπως κάμνομεν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ κονιορτώδους δρόμου. Ὅλη ἡ φύσις κατατρομαγμένη σπαράσσει πρὸ αὐτοῦ. (Εἰκὼν λίαν ποιητικῇ).

Στίχ. 4. **Ἀπειλῶν θαλάσση.** κ. τ. Διὰ τούτων ὑπαινίσσονται τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὴν ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰορδάνου (Ἐξόδ. ιδ' 21, καὶ Ὡσηὲ ιγ' 15).

Ὀλιγόθη ἡ Βασανίτις .. Ἄλλος ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν κατάντησιν τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων. Εὐφορος πεδιάς πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου.

Διασάφησις. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολῆς, αἱ δηλούμεναι διὰ τῆς Βασάν (Ἀμὼς δ' 1), αἱ τῆς δύσεως διὰ τοῦ Καρμιήλου (Ἀμὼς α' 2) καὶ αἱ τοῦ βορρᾶ, τῶν ὁποίων ὁ κατανθισμένος Λίβανος εἶναι τὸ ἔμβλημα (Ὡσηὲ ιδ' 6), ὑπόκεινται εἰς ὑποταγὴν.

Στίχ. 5. **Τὰ ὄρη ἐσειέθησαν.** Ὅπως ἄλλοτε τὸ ὄρος Σινᾶ.

Στίχ. 6. **Ἀπὸ προσώπου ὁργῆς αὐτοῦ τίς ὑποσείσεται;** Ἐὰν τσαυτὴ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου, πῶς ὁ ἄνθρωπος, ὁ τόσον ἀδύνατος, θὰ δυνηθῇ ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὁργὴν του;

Στίχ. 7. Ἡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν.

Ὁ στίχος οὗτος ἀποτελεῖ κτηνητὴν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς

προηγουμένους. Δηλαδή ὁ Κύριος καθησυχάζει τοὺς ἐν τῇ Νινευὶ τυραννουμένους Ἰσραηλίτας, τοὺς ὁποίους διὰ τὴν σόφωσιν, θὰ τιμωρήσῃ αὐτήν.

Ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς διακρίνει τις τὰ παθήματα, τὰ ὁποῖα ὁ θεοκρατικὸς λαὸς ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν Ἀσσυρίων.

Στίχ. 8. **Ἐν κατακλυσμῷ πορείας** Δυνατὴ μεταφορᾶ. Ὅπως μία πλημμύρα ἀνατρέπει καὶ καταστρέφει τὸ πᾶν, οὕτω καὶ ἡ Νινευὶ θὰ καταστραφῇ.

Διώξεται σκότος... Τὸ σκότος τῆς συμφορᾶς (Ἡσαΐου ε' 30). **Καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.** Δηλαδή οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, οἱ ἀγέρωχοι Ἀσσύριοι.

Στίχ. 9—11. Ἡ καταστροφὴ τῆς Νινευὶ.

Τί λογίζεσθε ἐπὶ τὸν Κύριον; Ἡ ὑπερήφανος αὕτη ἀποστροφὴ ἀφορᾷ τοὺς ἀντικείμενους τοῦ Ἰεχωβᾶ, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου 8. Ἐλπίζουν ὅτι δύνανται νὰ παλαίσουν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ;

Συντέλειαν αὐτὸς ποιήσεται. Αὐτὸς ὁ ἴδιος προσωπικῶς θὰ ἐνεργήσῃ τὴν τελείαν καταστροφὴν.

Ὅκ ἐκδικήσῃ δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου ἡ ἐξῆς: Τῆς Νινευὶ μελλούσης ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταστραφῇ, οἱ Ἰσραηλίται δὲν εἶχόν νὰ φοβηθοῦν πλέον ἐκ μέρους αὐτῆς καὶ νέας προσβολάς.

Σημείωσις. Οἱ Ἀσσύριοι ὑπὸ τὸν Σαλμανασάφ Δ' τῷ 722 π. Χ. κατέλυσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ, αἱ δὲ φυλαὶ αὐτοῦ μετεφέρθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν Νινευὶ.

§ 3. Ἡ πλεονεξία.

(Ἀββακοῦ Β', 6—15).

Ὁ προφήτης εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν ἀναπτύσσει ὑπὸ μορφὴν λαϊκοῦ ἄσματος τὴν ἀπόφασιν ταῦ Θεοῦ περὶ καταστροφῆς τὴν Χαλδαίων ἐξ αἰτίας τοῦ ἐγωϊσμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς πλεονεξίας.

Στίχ. 9—11. Κατηραμένη ἡ ἐγωϊστικὴ ἀγάπη τῶν Χαλδαίων διὰ τὸ ἴδιον κράτος των, τὸ ἰδρυθμένον ἐπὶ τῆς βίας καὶ τῆς πονηρίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ πέσῃ.

Στίχ. 12—14. Κατηραμένα νὰ εἶναι τὰ γιγάντια οἰκοδομήματα, τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τῶν Χαλδαίων, μὲ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρύων τῶν ὑψηλῶν τῶν.

Στίχ. 9. Ὡ δὲ πλεονεκιῶν πλεονεξίαν=Ἄλλοίμονον εἰς τὸν συναθροίζοντα κέρδη παράνομα (ἄδικα).

Τῷ οἴκῳ αὐτοῦ=Διὰ τὸ κράτος αὐτοῦ.

Τοῦ τάξαι εἰς ὕψος νοσοσιὰν αὐτοῦ=Διὰ νὰ θέσῃ τὰς φωλεὰς του ὑψηλά.

Τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐκ χειρὸς κακῶν=Διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ κακοῦ. Τοῦ ρῆμι. ἐκσπῶμαι. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἔννοεῖ, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀδίκων κατακτήσεων ἦτο νὰ ὑψοῦνται καὶ νὰ ἐνισχύωνται, ἐντὸς δὲ τῆς ἀτετείου φωλεᾶς τῶν ἐθεώρων ἑαυτοὺς ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ.

Στίχ. 10. Ἐβουλεύσω αἰσχύνῃν τῷ οἴκῳ σου=Ἦτοι ἐσκέφθης τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους σου καὶ ἐκαρπώθης μόνον τὸ ὄνειδος.

Συνεπέρανας πολλοὺς λαοὺς=Κατέστρεψας πολλοὺς λαοὺς.

Οἱ Χαλδαῖοι λόγῳ τῶν πολλῶν κατακτήσεων ὠνομαζόντο ὁ μανδύας τῆς γῆς.

Στίχ. 11. Σχῆμα πολὺ ἐκφραστικόν.

Κάνθαρος ἐκ ξύλου=Ἡ δοκὸς ἐκ ξύλου, τὸ ξυλόδεμα.

Ἦτοι οἱ λίθοι τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν σας καὶ αἱ δοκοί, μάρτυρες τῆς ἀδικίας τῶν οἰκοδομῶν, θὰ σᾶς κατηγορήσουν μεγαλοφῶνως.

Στίχ. 12 Ὁ οἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵμασιν=Διότι οἱ ἀχμαλώτοι, οἱ χρησιμοποιηθέντες εἰς τὰς οἰκοδομὰς αὐτάς, ἀπέθνησκον κατὰ χιλιάδας ἐκ στερήσεων καὶ κόπων.

Πρβλ. Ἱερει. κβ' 14.

Στίχ. 13. Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου ἄρχεται ἡ ἀναγγελία τῆς τιμωρίας.

Στίχ. 14. Ὅτι ἐμπλησθήσεται ἡ γῆ κτλ. Τοῦναντίον ἡ δόξα τοῦ Ἱεχωβά θὰ καλύψῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον, καὶ διὰ παντός, ὅπως τὰ ὕδατα καλύπτουν τὰς θαλάσσας.

Σημείωσις. Οἱ Χαλδαῖοι, κάτοικοι τῆς Χαλδαίας, χώρας τῆς Ἀσίας παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Οὗτοι (Βαβυλώνιοι) κατέλυσαν

τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα τῷ 586 ὑπὸ τὸν Ναβουχοδονόσορα, μετὰ ταῦτα δὲ κατεστράφησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἄλλων κατακτητῆν.

§ 4. Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.

(Ἑσαΐον ΚΘ' 13—16).

Ὁ προφήτης ἐν τῇ περικοπῇ αὐτῇ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι καθὼς δὲν ἠμπορεῖ ὁ μὴ γνωρίζων γραμμата νὰ ἀναγνώσῃ βιβλίον, οὕτω θὰ εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων. Θὰ τιμῶσι μὲν τὸν Θεόν, ἀλλὰ θὰ ἀγνοῶσι τὸν νόμον αὐτοῦ.

Στίχ. 13. *Ἡ καρδία δὲ αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ* = Ματαίως λέγουσιν ὅτι μὲ σέβονται.

Ὁ προφήτης ἐλέγχει ἐνταῦθα τοὺς Ἰουδαίους ὡς ὑποκριτάς, διότι ἄλλα εἶχον εἰς τὴν καρδίαν καὶ διάνοιαν καὶ ἄλλα ἐλάλει ἡ γλῶσσα αὐτῶν.

Στίχ. 14. *Ἴδὸν προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι* = Ἦτοι θὰ ἀποβάλω τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ θὰ καλέσω ἄλλον εἰς τὴν πίστιν. «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν»... Πρβλ. Α' Κορινθ. α' 19.

Στίχ. 15. *Οἱ βαθέως βουλὴν-ποιῶντες* = Τοῦτέστιν οἱ σκεπτόμενοι πονηρά. Διὰ τοῦ στίχου τούτου ὁ προφήτης καταδεικνύει, ὅτι οὐδὲν κρυπτόν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 16. *Ὡς πηλὸς τοῦ κεραμέως* = Ἦτοι, ὦ ἀνόητοι, δὲν εἴσθε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ὁ πηλὸς πρὸς τὸν κεραμέα; Δύναται ποτὲ τὸ πλάσμα νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτό, ὅτι οὐκ ἔπλασάς με ἢ ὅτι οὐκ ἐποίησάς με οὕτως ἢ οὕτως;

§ 5. Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.

Ὁ οἶκος προσευχῆς.

(Ἱερεμ. Ζ' 2—8).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ προφήτης Ἱερεμίας ἐλέγχει τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀσεβῆ ἀνάμειξιν τῆς λατρείας τοῦ Ἰεχωβά μετὰ τὴν λατρείαν τῶν ψευδῶν Θεῶν.

Ἑλ. Π. Μηριάτη, Ἑρμην. Περικοπ. Π. Διαθήκης ἔκδ. 4η 1937 7

Στίχ. 2—7. Εἰς τοὺς στίχους τούτους διαγράφονται οἱ ὅροι, καθ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ σώσῃ τὸν λαόν του. Τοὺς ὅρους τούτους ὁ Ἱερεμίας κατόπιν διαταγῆς τοῦ Θεοῦ ἐκθέτει ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωθέντος λαοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἀπολαύσεως ἐπισημοῦ θρησκευτικῆς τελετῆς.

3. Τάδε λέγει Κύριος Ἰσραήλ. Εἶναι περιλήψις ὁλοκληροῦ τοῦ λόγου.

3. Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Θὰ σᾶς κάμω νὰ κατοικήσητε εἰς τὸν τόπον αὐτόν. Ἦτοι ἐὰν συγκατατεθοῦν νὰ γίνων καλύτεροι, ὁ Θεὸς θὰ ἀποσύρῃ τὰς ἀπειλάς του καὶ θὰ διαφυλάξῃ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐθνικὴν των ὑπαρξιν. Πρβλ. Δευτερον. ιζ' 12—15.

4. Μὴ πεποιθᾶτε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν . . . Διασάφης. Εἰς τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν θείων βουλῶν, ὁ προφήτης ἀντιτάσσει τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐξωτερικὴν καὶ ὑλικὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν θεσμῶν (τελετῶν, ἱεροτελεστιῶν), ἐκ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντλήσουν κανένα καρπόν.

Ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου ἐσίν. Αἱ λέξεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τρόπον ἐμφατικόν, διὰ νὰ τονίσουν τὸν δεισιδαίμονα χαρακτῆρα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν εἶχον εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς.

5—6. Ὅτι ἐὰν διορθοῦντες διορθώσητε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν. Συνοψίζει ἐνταῦθα τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ὁ Θεὸς θὰ ἐλεήσῃ τὸν λαόν του καὶ θὰ τὸν διατηρήσῃ εἰς τὸ ἔδαφός του.

7. Καὶ κατοικιῶ ὑμᾶς . . . Ἡ ἔννοια τούτου ἢ αὐτή, ὅπως εἰς τὸν στίχον 3.

§ 6. Ἔλεος καὶ ὄχι θυσία.

(ᾠσὴ ἑ ΣΤ' 1—6).

Ὁ προφήτης ἀπευθυνόμενος πρὸς τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ προλέγει τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα θὰ ὑποστῶσιν ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς των καὶ ἰδίως τοὺς Βαβυλωνίους, ἐὰν δὲν μεταμεληθῶσι καὶ φανῶσιν εὐσεβεῖς καὶ φιλόανθρωποι.

Στίχ. 1. **Ἐν θλίψει** κλπ. Ὁ προφήτης ἐνταῦθα προλέγει

ὅτι, ἀφοῦ τὰ δεινὰ ἐπέλθουν εἰς αὐτούς, οὗτοι θὰ ἰκετεύσουν τὸν Θεὸν νὰ ἐπιθέσῃ φάρμακον εἰς τὰ τραύματά των· **πατάξει καὶ μοτώσει ἡμᾶς**. Διὰ τούτων δηλοῖ τὸ σύντομον τῆς ἰάσεως· Μοτώω=θεραπεύω, ἐκ τοῦ μοτὸς=ἐπίδεσμος τοῦ τραύματος.

Στίχ. 2. **Ἐγιάσει ἡμᾶς . . .** Ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς πᾶσαν τὴν ὑγείαν.

ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ=Ἐποδηλοῖ διὰ τούτων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία χαρίζεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀθανασίας.

Στίχ. 3. **Ὡς ὄρθρον ἐτοιμον εὐρήσομεν αὐτόν**. Ἦτοι καθὼς ὁ ὄρθρος διαλύει τὸ σκότος τῆς νυκτός, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐπιχειμένους κινδύνους.

καὶ ἤξει ὡς ὑετὸς ἡμῖν προῶμος καὶ ὄψιμος γῆ. Ἦτοι θὰ παράσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν του.

Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλίται διὰ τῶν ἀνωτέρω δεικνύουν μίαν ἐπὶ τὰ βελτίω ἠθικὴν μεταβολήν, ὁ Θεὸς ὡς φιλόστοργος πατὴρ κάμνει εἰς αὐτοὺς τὴν κάτωθι διάλεξιν.

Στίχ. 4. **Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ δὲ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη πρωΐνῆ, καὶ ὡς δρόσος ὄρθρινῆ πορευομένη**. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς. Ἐγὼ θέλω νὰ δεῖξω εἰς σᾶς κάθε φιλανθρωπίαν καὶ βοήθειαν, πλὴν ὅμως ἡ μεταμέλειά σας εἶναι πρόσκαιρος καὶ ὁμοιάζει πρὸς δρόσον, τὴν ὁποίαν ταχέως διαλύει ὁ ἥλιος, καὶ πρὸς νεφέλην πρωΐνῆν, τὴν ὁποίαν διασκορπίζει.

Στίχ. 5. **Διὰ τοῦτο κλ.** Δεῖγμα τῆς μεγίστης μερίμνης εἶναι, ὅτι, καίτοι δὲν ἐπῆλθε βελτίωσις εἰς σᾶς, δὲν παρέλειψα μὲ κάθε τρόπον νὰ σᾶς σώσω, μέχρι τοῦ σημείου νὰ γίνω πρόξενος τοῦ θανάτου προφητῶν.

Στίχ. 6. **Διότι ἔλεος θέλω ἡ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὀλοκαυτώματα**. Ἦτοι δὲν ἔχω ἀνάγκην θυσιῶν, ἀλλ' ἀπαιτῶ θεογνωσίαν καὶ φιλανθρωπίαν.

Σημ. **Ἐφραΐμ**. Φυλὴ, προσελθοῦσα ἐκ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ (Γεν. μα' 52). Ἡ μερὶς τῆς φυλῆς ταύτης ἦτο μεγάλη, περιλαμβάνουσα τὰς εὐφορωτέρας γαίας τῆς Χαναάν, ἐκτεινομένη δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου μέχρι τῆς Μεσογαίου θαλάσσης.

§ 7. Ἰκεσία τοῦ Ἱερεμίου.

(Θρηνησι Ε' 1—12).

Ἡ περιζοπὴ αὕτη περιλαμβάνει τὴν πέμπτην ἐλεγείαν τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, διὰ τῆς ὁποίας ἱκετεύει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰούδα, τοῦ ὁποίου διεκτραγωδεῖ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδοноόσορος.

Διαιρέσεις. Ἡ ἐλεγεία αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη.

1) Περιγραφή τῆς ἀθλίας καταστάσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ (στίχ. 1—18).

2) Ἐκκλησις εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς Σιών (στίχ. 19—22).

Ἀνάλυσις. Οἱ ἱκέται ἐπισύρουν διαδοχικῶς τὴν θεϊάν προσοχὴν ἐπὶ τῶν περασμένων των συμφροῶν καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας των ἀθλιότητος, τὴν ὁποίαν ἀρχίζουσιν νὰ περιγράφουν λεπτομερῶς διὰ νὰ μαλακώσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν καρδίαν τοῦ Ἱερωβᾶ.

Στίχ. 1—18. Ἐνταῦθα ἐρμηνεύονται μόνον οἱ στίχοι 1—12 τοῦ α' μέρους τῆς ἐλεγείας.

Στίχ. 1. *Ὅτι ἐγενήθη ὑμῖν* = Τί ἔγινεν εἰς ἡμᾶς.

Στίχ. 5. *Κληρονομία ἡμῶν* = Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κατεῖχον ὡς ἔνδοξον κληρονομίαν.

Στίχ. 3. *Ὅρφανοὶ ἐγενήθημεν* . . κτλ. = Εἰκόνες τῆς τελείας ἀδυναμίας καὶ τελείας ἐγκαταλείψεως.

Στίχ. 4. *Υδωρ ἡμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἐπίομεν* = Δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πληρώσουν πολὺ ἀκριβᾶ (ἐν ἀργυρίῳ) τὰ πράγματα τῆς πρώτης ἀνάγκης εἰς τὴν γῆν τῆς ἐξορίας.

Ξύλα ἡμῶν ἐν ἀλλάγματι κλ. = Τὰ ξύλα μας ἐπολήθησαν εἰς ἡμᾶς, ἤτοι ἡ καύσιμος ὕλη.

Ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν = Ἐννοεῖ τὸν ζυγὸν μιᾶς τραχείας δουλείας, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλον εἰς αὐτούς, μεταχειρισθέντες ὡς ὑποζύγια.

Στίχ. 6. *Αἴγυπτος ἔδωκε χεῖρα* . . = Ἡ Αἴγυπτος ἐβοήθησεν εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Σημ. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ἐγκαταστή ἐν Αἰγύπτῳ εἰς τὴν χώραν Γεσέμ.

Ἄσσοῦρ = Ἡ λέξις αὕτη παριστᾷ τοὺς Χαλδαίους, τοὺς διαδεχθέντας τοὺς Ἀσσυρίους. Πρβλ. Ἐσδρα στ' 22.

Στίχ. 7. **Οἱ πατέρες ἡμῶν ἤμαρτον** = Ἦσαν ἔνοχοι τόσον, ὅσον καὶ οἱ πατέρες των καὶ οὕτω ἔγιναν πρόξενοι νὰ ξεχειλίση ἡ θεία ὀργή.

Ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν = Ἡμεῖς φέρομεν τὰς ἀνομίας των.

Στίχ. 8. **Δοῦλοι ἐκυρίευσαν ἡμῶν** . . . = Ἡ ἔννοια ἡ ἐξῆς. Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ταπεινοὶ δοῦλοι ἀπέναντι τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου ἡ κλήσις ἦτο τόσον εὐγενής· ὅθεν οἱ δοῦλοι οὗτοι ἔγιναν κύριοί μας.

Στίχ. 9. **Ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰσείσομεν ἄρτον κ.λ.** = Φέρομεν τὸν ἄρτον μας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μας.

Διασάφησις. Ὅταν ἐπήγαιναν νὰ θερίσουν εἰς τοὺς ἀγρούς των, ἔκομαν τοῦτο μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των, διότι ἐκινδύνεον νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τοὺς ληστὰς τῆς ἐρήμου.

Στίχ. 10. **Τὸ δέρμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπελιώθη** = Τὸ δέρμα μας ἐμαύρισεν ὡς φούρνος. Εἶναι ἓνας ὑπαινιγμὸς μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἱερεμίας θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν λαίραν τοῦ πυρετοῦ, ἡ ὁποία ἦτο συνέπεια φυσικὴ τῆς πείνης των. Τοῦ ἡμ. πελιοῦμα (ἐκ τοῦ πελιῶς = μελανός, μαῦρος).

Στίχ. 11. **Γυναῖκες ἐν Σιών κ.λ.** = Πρόκειται περὶ τῶν ὕβρεων καὶ ὀδυνηρῶν ταπεινώσεων εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων.

Στίχ. 12. **Ἀρχοντες ἐν χερσὶν αὐτῶν ἐκρημάσθησαν** = Οἱ ἄρχοντες ἐκρημάσθησαν ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἦτοι τοὺς εἶχον σκληρῶς ἀνασκολοπίσει.

§ 1. Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.

('Ἡσαΐου Ζ' 13—15).

Τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι προφητικόν, προαγγέλλον τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Στίχ. 13. **Παρέχειν ἀγῶνα ἀνθρώποις**—Δίδω αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν, ἥτοι ἐναντιοῦμαι καὶ ἐρεθίζω τοὺς ἀνθρώπους—γίνομαι ἐχθρός.

Στίχ. 14. **Ἐμμανουήλ**—Λέξις Ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».

Ἴδου ἡ παρθένος—Τὸ ἄρθρον (ἡ) σημαίνει ὀρισμένως τὸν οὐσιώδη χαρακτήρα τῆς παρθενίας.

Στίχ. 15. **Βούτυρον καὶ μέλι**. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον περιγράφονται οἱ χαρακτῆρες τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως, κεχωρισμένως ἀπὸ τῆς θείας.

Ἐννοεῖ διὰ τούτων τὴν τροφὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἐμμανουήλ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα, ἥτοι τροφὴν εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον, ὄχι βλαβεράν καὶ πονηράν.

Ἡ σύνταξις τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς· «πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθὸν ἢ προσελέσθαι πονηρὰ, βούτυρον καὶ μέλι φάγεται».

Σημείωσις : Πρβλ. Λευϊτ. κ' 24 «γῆν ρέουσαν μέλι καὶ γάλα».

Πρὶν ἢ γνῶναι. Πρὶν ἢ γνωρίσῃ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, φύσει θὰ πρᾶττῃ καὶ θὰ ἐκλέγῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ θὰ ἀπειθῇ εἰς τὸ πονηρόν.

Στίχ. 16. **Τῶν δύο βασιλέων**—Οἱ ἀναφερόμενοι εἶναι

οί βασιλεῖς Λαμασκού καὶ Σαμαρείας οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας Δαβίδ.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέα ἐπὶ Ἰούδα καὶ Ἱερουσαλήμ.

§ 2. Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.

(Γεν. ΜΘ' 8—10)

Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ Πατριάρχου πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον προορησεις, ἢ δὲ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ βλαστήσασαν φυλὴν, τὴν ἀποβᾶσαν καὶ βασιλικήν, διότι ἐκ ταύτης προῆλθε κατόπιν ὁ βασιλεύσας Δαβίδ, ἔχει ἰδιαίτερον τινα μυστικὴν ἔννοιαν, προμηνύουσαν εἰς ἡμᾶς τὰ κατὰ Χριστὸν ἅπαντα (Ἰωάν. Χρυσοστ. ὁμιλ. ΕΖ').

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παραδέχονται, ὅτι τὸ ἀκριβὲς τῆς προορησεως ἔλαβε τὴν ἔκβασιν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν: «ἐξῆλθε ῥάβδος ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀνέβη».

Στίχ. 8. *Ἰούδα σὲ αἰνῶσαι (αἰνέσαιεν) οἱ ἀδελφοί σου...*—Διὰ τούτων ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ὑποταγήν.

Στίχ. 9. *Σκύμνος λέοντος Ἰούδα ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης.* Προλέγει τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Συνηθία εἰς τὴν Γραφήν, διὰ τῆς εἰκόνης τοῦ ζώου τούτου, νὰ συμβολίζεται ἡ βασιλικὴ αὐθεντία.

Λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἦτοι βασιλεὺς καὶ υἱὸς βασιλέως, ἢ Θεὸς καὶ υἱὸς Θεοῦ.

Ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη. Ἐδῶ ὑποδηλοῖ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφήν τοῦ Χριστοῦ.

Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Δηλαδή τίς θὰ τοιμήσῃ νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν λέοντα ἢ τὸν σκύμνον κοιμώμενον; Ὁ ἴδιος (Χριστὸς) ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως.

Ἐννοεῖ τὴν ἄφατον δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνέστησε: «λύσατε τὸν ναὸν τούτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».

—Καθὼς ὁ λέων καὶ κοιμώμενος εἶναι φοβερός, οὕτω καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φοβερός εἰς τὸν θάνατον.

Στίχ. 10. *Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων...* Καθορίζεται ἐνταῦθα ἡ φησιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὁ καιρός, καθ' ὃν μέλλει νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Χριστὸς σύμφωνα πρὸς τὸν λόγον τῆς θείας οἰκονομίας.

Εἶναι ὁ στίχος οὗτος σαφέστατον σημεῖον τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν χρόνῳ, διότι πράγματι, μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τοῦ Σωτῆρος, ἐξέλιπον καὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ προφῆται διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰουδαίων εἰς ἄλλοφύλους βασιλεῖς, ἵνα ἀποδειχθῇ ὁ αἰώνιος βασιλεὺς, ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν.

Ἔως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ. Ἔως ὅτου παρουσιασθῇ ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι προετοιμασμένη (ἀποκείμενα) ἡ βασιλεία.

Τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ=ὃ ἀπόκειται.

Ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ. Ὁ μηρὸς ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ ἐκτὸς τῆς κυρίας του σημασίας ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τῆς ὑποταγῆς καὶ εἰλικρινείας, ὅπως ἐνταῦθα.

Οἱ ὀρκιζόμενοι ἔθετον τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸν μηρὸν. (Γεν. κδ' 2—9).

§ 3. Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

(Δανιὴλ θ' 22—27)

Αἱ γραμμαὶ τῆς περιζοπῆς ταύτης εἶναι αἱ σπουδαιότεραι τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου Δανιὴλ, αἱ ὁποῖαι ἠρμηνεύθησαν κατὰ βάθος ἀπὸ μεγάλους σχολιαστὰς καὶ θεολόγους καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν εἰδικῶν μονογραφιῶν. Εἰς αὐτὰς ὁ Δανιὴλ προφητεῖ περὶ τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίας. Αἱ ἀναφερόμεναι χρονολογίαι παρουσιάζουν βεβαίως ἀρκετὰ μεγάλας δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ χρησμοῦ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν λεπτομερειῶν εἶναι ἀρκετὰ σαφῆ. Ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἐμφανίζεται εἰς τὸν Δανιὴλ καὶ ἀγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ τὴν ποθητὴν πληροφορίαν.

Ἄνῃς ἐπιθυμιῶν. Ἦτοι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν νὰ μάθῃς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι καὶ νὰ ἀναγγείλῃς ταῦτα εἰς τὸν λαόν. **Σύνες ἐν τῇ ὀπτασίᾳ.** Δηλαδή ταῦτα θὰ λεχθῶσιν αἰνιγματωδῶς καὶ σὺ πρέπει νὰ τὰ κατανοήσῃς ἀκριβῶς.

Ἀφοῦ ὁ ἄγγελος διήγειρεν οὕτω τὸν προφήτην, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὴν χρησιμολογίαν του.

Στίχ. 24. **Ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες κλπ.** Εἰς τὸν στίχον ὠφησιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοῦτον λέγει ὁ ἄγγελος ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούσας τὴν προσευχὴν σου, θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ λαὸς σου ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας.

Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν θὰ πολιτεύονται οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ 490 ἔτη κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἐκάστη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος λαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς ἓν ἔτος.

συνετηθήσαν—ἦτοι περιορίσει τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς 490 ἔτη μετὰ τὴν δοκιμασίαν αὐτῶν.

Συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν. Ἔως οὗτου λάβῃ τέλος ἡ ἁμαρτία.

Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὸν ἐν τῷ σταυρῷ ἐξιλιασθέντα θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὃν ἐτόλμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι.

Τοῦ σφραγίσαι, ἀπαλεῖψαι καὶ ἐξιλάσασθαι. Ἦτοι νὰ σφραγίσῃ τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ συγχωρήσῃ αὐτάς.

Καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον. Δικαιοσύνη αἰώνιος εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς (προβλ. Κορινθ. Α', α' 30).

Καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην—Νὰ δώσῃ τέλος εἰς ὅλας τὰς προφητείας, ἦτοι νὰ παύσῃ τὸ προφητικὸν χάρισμα εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος.

Καὶ τοῦ χρῆσαι ἅγιον ἄγιον. Ἁγιος ἅγιον θεωρεῖται αὐτὸς ὁ Χριστὸς. Περβλ. Πραξ. ι' 38.

Στίχ. 25. **Καὶ γνώσῃ...** Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἀκριβέστερον προσδιορίζει τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ λαμβάνων ὡς ἀρχὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑβδομάδων τὴν οἰκοδομὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Διασάφσεις. Ὁ Σωτὴρ ἤρξατο τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ εὐθὺς ἀπὸ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν.

Ἐὰν λοιπὸν χωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω ἀριθμοῦντες τὰ ἔτη, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ 20ὸν ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Ξέρξου, ὁπότε ὁ Νεεμίας ἔλαβεν ὄντως παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἄδειαν τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία πράγματι ἤρχισεν ἐπὶ τοῦ Νεεμίου.

Στίχ. 26. **Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας ἐξολοθρευθήσεται χρῆσμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.** Ἦτοι θὰ ἐκλείψῃ ἡ χάρις εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, διότι οὗτοι τότε ἐξελέγοντο καὶ προσεγείροντο ὑπὸ ἀλλοφύλων ἀρχόντων.

Ἐφοῦ λοιπὸν ὁ προφήτης προεφήτευσε περὶ τῆς πανωλεθρίας τῶν Ἰουδαίων, ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐβδομάδων τῶν ἐτῶν καὶ λέγει :

Στίχ. 27. **Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς...** Θὰ δοθῇ ἡ Κ. Διαθήκη εἰς τοὺς πιστεύοντας καὶ θὰ πληρώσῃ αὐτοὺς δυνάμεως. Μεσοῦσης δὲ τῆς ἐβδομάδος θὰ παύσῃ ἡ κατὰ τὸν Μ. νόμον θυσία τοῦ ἀμνοῦ, ἀντικαθισταμένη διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ. **Βδέλυγμα ἐρημώσεως.** Διασάφησις. Διὰ τὴν νέαν θυσίαν ὄχι μόνον ἡ παλαιὰ θὰ καταργηθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως θὰ δοθῇ εἰς τὸ ἱερόν, ἦτοι τὸ ἄλλοτε ποτε σεπτόν, φριζοδῶς ἐρημον θὰ ἀναφανῇ (προβλ. Ματθ. κγ' 37—39).

Καὶ ἕως συντελείας καιροῦ... Ἦτοι μέχοι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἡ ἐρήμωσις αὕτη δὲν θὰ ὑποστῇ καμμίαν μεταβολήν.

Σημείωσις. Ὁ Δανιὴλ ἀναφέρων ἐβδομηκοντα ἐβδομάδας (ἦτοι $70 \times 7 = 490$ ἔτη) λέγει ὅτι μετὰ ἐξήκοντα ἑννέα ἐβδομάδας (483 ἔτη), ἀφ' ὅτου ἐξδοθῇ τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ (ἀπὸ τοῦ ἔτους 453 π. Χ.), θὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ κήρυγμα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὸ μέσον δὲ τῆς ἐβδομηκοστῆς ἐβδομάδος θὰ θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ ἤρρισε τὸ κήρυγμα κατὰ τὸ 30ὸν ἔτος μ. Χ. (453 π. Χ. μέχοι 30 μ. Χ. = 483) καὶ ἐσταυρώθη τὸ 33 ἔτος μ. Χ., ἦτοι κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐβδομηκοστῆς ἑπταετίας.

§ 4. Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίας καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

(Μιχαίου Ε' 1—5)

Ὁ προφήτης ἐνταῦθα ἔχει ἐνώπιόν του τὸν ὄραϊον Μεσσιανικὸν ὄρῳζοντα, καὶ τὸν περιγράφει εἰς τὰς ζῶηροτάτας γραμμάς τῆς προφητείας του.

Στίχ. 1—2 Αἱ δυστυχίαι διὰ τὴν Σιών.

Ἔτιν ἐμφραχθήσεται θυγάτηρ ἐμφραγμῶ = Τώρα ἡ πόλις θὰ κλεισθῇ διὰ φραγμοῦ. Τοῦ ὄγμ. ἐμφράσσομαι.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Συνοχὴν ἔταξεν ἐφ' ἡμᾶς—Πολιορκίαν ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς, ἥτοι ἡ πόλις μας Σιών πολιορκεῖται.

Πατάξουσι—Πρόκειται περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς τιμωρίας, ἣτις μέλλει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα τοῦ Ἰούδα. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης προλέγει τὴν καταστροφὴν τῶν Ἱεροσολύμων.

Στίχ. 2. **Ἡ Βηθλεὲμ καὶ ὁ Μεσσίας.** Μὲ ἀξιοσημείωτον σαφηνεῖαν ὁ προφήτης ἐνταῦθα περιγράφει τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Μεσσοῦ ἐν Βηθλεὲμ.

Ἡ πόλις αὕτη ἀνήκεν εἰς τὴν φυλὴν Ἰούδα καὶ ἀπέχει ἕξ μίλια νοτιοδυτικῶς τῶν Ἱεροσολύμων, κειμένη ἐπὶ κορυφῆς λοφίσκου. Πόλις ἐπιφανὴς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ τρισχιλίων περίπου χριστιανῶν.

Οἶκος Ἐφραθά—Εἶναι τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς Βηθλεὲμ. Ἐφραθά ἐξηγεῖται γόνιμος, συνώνυμος πρὸς τὸ Βηθλεὲμ—οἶκος ἄρου.

Ὀλιγοστός εἶ—Πολὴ μικρὰ πόλις εἶσαι· διότι πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε παρὰ μία μικρὰ πόλις. Παρὰ τὴν σμικρότητά της θὰ τύχη μιᾶς μεγαλοπρεποῦς καὶ μοναδικῆς τύχης ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἡ λέξις «χίλιοι» δηλοῖ ἐνταῦθα μίαν ἀρχαίαν διαίρεσιν τῶν φυλῶν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καθ' ἣν ἐν εἶδος πατριᾶς ἀπετελεῖτο ἐν ἀρχῇ ἐκ χιλίων πατριαρχῶν, δηλαδὴ ἀρχηγῶν οἰκογενεῶν. Ἦτοι δὲν περιλαμβάνεις κἂν χιλίας οἰκογενεάς.

Ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται—Ἀπὸ σέ θέλει ἐξέλθει δι' ἐμέ, ἥτοι διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς προθέσεις μου καὶ νὰ γίνῃ αἰτία τῆς δόξης μου.

Τοῦ εἶναι εἰς ἀρχοντα τοῦ Ἰσραὴλ—Ἐννοεῖ τὸν δεσπότην καὶ ἡγεμόνα, τὸν Μεσσίαν.

Καὶ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος—Στίχος ἑξαρετικῆς σοβαρότητος, διότι ἀναφέρεται εἰς τὴν προσωπικότητα, ἣτις θὰ γεννηθῇ βραδύτερον εἰς Βηθλεὲμ.

Στίχ. 3. **Ἔως καιροῦ**—Εἶναι τὸ ὄριον, τὸ προσδιωρισμένον διὰ τὴν ὀδυνηρὰν ἐγκατάλειψιν τῶν Ἰουδαίων.

Καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν—Τὸ ἐπίλοιπον τῶν ἀδελφῶν τοῦ Μεσσοῦ, ἥτοι τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι θὰ περι-

σωθοῦν καὶ θὰ ἐπιζήσουν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυστυχιῶν (στίχ. 1).

Καὶ ἐπιστρέψουσι—Μετὰ τὴν ἐξορίαν, ὡς προσήλυτοι.

Στίχ. 4—5. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὴν ἔνδοξον βασιλείαν, καθ' ἣν ὁ καλὸς ποιμὴν θὰ σώσῃ τὸν λαὸν του.

Στίχ. 4. **Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται κλ.**—Ἦτοι ὁ μέλλων ἀρχηγὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ, θὰ σταθῇ ὄρθιος μετὰ τῆς μεγαλωσύνης καὶ ὑπεριότητος ἰσχύος του, ὡς εἰς ποιμὴν ἐν μέσῳ τῶν προβάτων του.

Καὶ ποιμανεῖ—Σύγκριστις πολὺ ἐκφραστικῆ.

Ἐν ἰσχύϊ—Ἡ κυριαρχία του θὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἅρα θὰ εἶναι ἰσχύς αἰώνιος.

Νῦν—Καθ' ἣν στιγμὴν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λαμπρὰ αὕτη προφητεία.

Ἐως ἄκρων τῆς γῆς—Θὰ ἔχουν ἀσφαλῆ διαμονήν, διότι ὁ σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ θὰ βασιλεύσῃ ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

§ 5. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

(*Δαριήλ Ζ' 13-14*).

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀπόσπασμα ἐνυπνίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης δραματιζόμενος τὴν ἐμφάνισιν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, παριστᾷ αὐτὸν ὡς βασιλέα πάντος ἔθνους ἀνθρώπων, κριτὴν, ὁμότιμον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, μετὰ τοῦ ὁποίου πάντοτε συνηπῆρχε.

Αἱ τοιαῦται προφητεῖαι τοῦ προφήτου συμφωνοῦν πρὸς τὰς σχετικὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Στίχ. 13. **Μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ...**—Μολονότι πάντοτε ὑπῆρχε μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐφανερῶδη ἐν τῷ κόσμῳ ἐν χρόνῳ (μετὰ τῶν νεφελῶν).

Εἰς τὴν Γραφὴν συνήθως αἱ νεφέλαι λαμβάνονται ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Στίχ. 14 **Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχή.** Ἐδόθη ἡ ἀρχὴ εἰς αὐτόν, τὴν ὁποίαν πάντοτε εἶχε.

Καὶ πάντες οἱ λαοὶ κτλ.—Ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὴν παντοδυναμίαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπονεύμῃ εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς γῆς.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

§ 6. Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

(Ψαλμὸς ΡΘ' 1-7).

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος διὰ τῆς ἀλληγορικῆς του φρασεολογίας καὶ τοῦ φωτιστικοῦ τοῦ θέματος παρουσιάζεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον προφητικὸς καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι ὁ λαμπρότερος ἥλιος τῶν Μεσσιανικῶν ἐλπίδων.

Ὁ Σωτὴρ, ὡς πρὸς τὴν ὑπερκόσμιον προέλευσίν του, εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτὸν παρέπεμπε τοὺς Φαρισαίους (Ματθ. κβ' 41-46. Μάρκ. ιβ' 36), τὸ δὲ γεγονός ὅτι κατὰ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας οὐδεὶς τῶν πεπαιδευμένων γραμματέων καὶ Φαρισαίων «ἠδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον» φανερώνει, ὅτι ἀνεκάθεν ὅλοι ἐθεώρουν τὸν ψαλμὸν τοῦτον Μεσσιανικὸν καὶ Χριστολογικόν.

Καὶ οἱ Ἀπόστολοι συχνάκις εἰς τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἀναφέρονται, διὰ τὴν ἀποδείξουν τὴν θεϊαν προέλευσιν τοῦ διδασκάλου των.

Στίχ. 1. *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.* Τὸ καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν ἦτο σημεῖον ἐξαιρετικῆς τιμῆς, καταφαίνεται δὲ ἡ ἐρμηνεία αὕτη ὄχι μόνον ἐκ χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Γ' Βασιλ. β' 19, Μάρκ. ι' 36), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν θύραθεν. (Ὁ Πίνδαρος παριστᾷ τὴν Ἀθηνῶν «δεξιὰν κατὰ χεῖρα τοῦ πατρὸς καθεζομένην»).

Στίχ. 2. *Ράβδον δυνάμεως κλπ.* Εἶναι τὸ σκήπτρον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ποιμαντορίας.

Ἐκ Σιών. Ὅμιλεῖ περὶ Σιών, διότι ἐκεῖθεν ἔλαβον ἀρχὴν τὰ κατορθώματα, ἐκεῖ ἔδωκε τὸν νόμον καὶ ἔκαμε τὰ θαύματα.

Ὁ Χρυσόστομος ὡς ράβδον δυνάμεως ἔννοεῖ τὸν σταυρόν.

Στίχ. 3. *Ἐν ἡμέρᾳ δυνάμεως* = Ἡμέραν δυνάμεως ἄλλοι μὲν ἔννοοῦσι τὴν δευτέραν ἐπιφάνειαν, ἄλλοι δὲ τὴν δευτέραν καὶ πρώτην.

Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε = Ἦτοι ἐγέννησά σε πρὶν ἢ λάμψῃ εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς (προαιώνιος γέννησις).

Τὸ ἐκ γαστρὸς σημαίνει τὸ ὁμοούσιον, τὸ δὲ πρὸ ἑωσφόρου πρὸ τῶν αἰώνων.

Στίχ. 4. *Ἦλωσε Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται* = Ὁ θεὸς οὗτος λόγος συνοδεύεται μεθ' ὄρκου ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον.

Σὺ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.— Βασιλεὺς αἰώνιος καὶ ἀρχιερεὺς αἰώνιος, ἦτοι μεσίτης οὐρανίων καὶ ἐπιγείων.

Στίχ. 5—6. **Κύριος ἐκ δεξιῶν σου . . .** Μὲ τὰς αἱματοβρέκτους αὐτὰς γραμμὰς θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ Δαβὶδ τὰ πολλὰ μεγάλα προαισθήματά του. Ἡ ἔννοια δὲ εἶναι, ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς βασιλέων καὶ ἐθνῶν, θὰ γίνῃ ἠθικὸς ἀνακαθαρισμὸς τῆς κοινωνίας.

Στίχ. 7. **Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.** Ἦτοι ὁ Μεσσίας θὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν μάχην, ὡς ἄλλος στρατηγὸς καὶ θὰ μοχθήσῃ μετὰ τῶν στρατιωτῶν του.

Θὰ πηδήσῃ ἐκ τοῦ ἵππου του εἰς παρακείμενον χειμάρρον, καθ' ἣν ὥραν καταδιώκει κἀκιδρως τὸν ἐχθρόν, θὰ γονατίσῃ, θὰ κύβη τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ρεῦμα, θὰ σβέσῃ τὴν δίψαν του καὶ ἔπειτα θὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν του. Διὰ τοῦ σταυροῦ θὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Θὰ ταπεινωθῇ διὰ νὰ ὑψωθῇ.

Σημείωσις. Ὁ Μελχισεδέκ (βασιλεὺς δικαιοσύνης) ἦτο βασιλεὺς τῆς Σελὴμ (=εἰρήνη), καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἠϋλόγησε τὸν Ἀβραάμ καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δέκατα (Ἐβρ. ζ' 1—3). Ἡ ἅγια Γραφή παριστᾷ τοῦτον ἄνευ προκατόχου καὶ διαδόχου, βασιλέα δὲ καὶ ἱερέα ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ σαφῆ τύπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «βασιλέως καὶ ἱερέως κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἦτοι γνωστοῦ βίου ἀνθρώπου.

§ 7. **Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα.**

(Κυριακὴ τῶν Βαΐων)

(Ζαχαρίου Θ' 9-10)

Ὁ προφήτης ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ προφητεῖει περὶ τοῦ εἰρηνικοῦ βασιλέως τῆς Σιών καὶ τοῦ παγκοσμίου κράτους του.

Στίχ. 9. **Ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.** Ὅλαι αἱ προηγηθεῖσαι λεπτομέρειαι εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔνδοξον γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ προφήτης τώρα περιγράφει μὲ δραματικὰς ἐκφράσεις.

Θύγατερ Σιών. Σιών καὶ θυγάτηρ Σιών πολλαχού καλεῖται καὶ πᾶσα ἡ πόλις, τὰ Ἱεροσόλυμα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὄρους Μοριά.

Αὐτὸς πρᾶς = Ἦτοι βασιλεὺς λυτρωτῆς, εἰρηνικός. Ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ καθιδρυθῆ διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὅπλων. Θὰ εἶναι μία βασιλεία εἰρήνης.

Ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον κλ. = Ἡ ἐπιβίβασις αὕτη θὰ ἐγίνετο διὰ τὸ εἰρηνικὸν τοῦ ζῴου, διότι τὸ ζῶον τοῦτο οὐδέποτε οἱ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο ἐν πολέμῳ. Ἐθεωρεῖτο ὡς σημεῖον εἰρήνης.

Σημείωσις. Σιών ἦτο ἡ κορυφή τοῦ ὄρους, ὅπου τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σολομῶντος.

Μεταφορικῶς «Σιών» εἶναι ἡ ἐν τῇ γῆ καὶ τοῖς οὐρανοῖς ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ (πρβλ. Ἑβρ. ιβ' 22).

§ 8. Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.

(Ζαχαρ. ΙΑ' 10—13).

Ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ ὁ προφήτης ὑπὸ μορφήν παραβολῆς προφητεῦει περὶ τῆς πωλῆσεως τοῦ Ἰησοῦ ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων ὑπὸ τοῦ Ἰούδα.

Στίχ. 10. Ὁ προφήτης ἐμφανίζει τὸν Ἰεχωβά ὡς ποιμένα τῶν προβάτων τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦ ὁποῦ αἱ φροντίδες ἀποβαίνουν ἀνωφελεῖς λόγῳ τῆς ἀχαριστίας των.

Λήψομαι τὴν ράβδον μου καὶ ἀπορρίψω αὐτήν = Θὰ θρασύσω τὴν ποιμενικὴν ράβδον μου διὰ νὰ ἀκυρώσω τὴν διαθήκην μου, τὴν ὁποίαν ἔκαμα μὲ τοὺς ἐθνικοὺς λαοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ.

Στίχ. 11. **Τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μοι** = Ἦτοι τὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα εἶχον μείνει πιστὰ καὶ εὐπειθῆ εἰς αὐτόν, οἱ Χαναταῖοι.

Στίχ. 12—13. Ἐνταῦθα ὁ ποιμὴν τοῦ κόσμου ζητεῖ τώρα τὴν ἀμοιβὴν του, ὅπως πράττει κανεὶς, ὅταν ἐπέλθῃ διακοπὴ τῶν σχέσεων μὲ ἐκεῖνον, ὑπὲρ τοῦ ὁποῦ ἐργάζεται.

Εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐσσι = Ἐὰν σὰς φαίνεται καλόν.

Ἡ ἀπειπασθε = Ἡ μὴ πληρώνετε. Τοῦ ἁορ. ἀπειπάμην (εἶπον).

Στίχ. 13. *Κάθες αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον*—Νὰ ρίψῃς αὐτοὺς (τοὺς τριάκοντα ἀργυροὺς) εἰς τὸ χωνευτήριον. Περιφρονεῖ τὸν γελοῖον τοῦτον μισθόν.

Τριάκοντα ἀργυροὺς ἢ τριάκοντα Ἑβραϊκοὺς σίκλους. Ὁ Ἑβραϊκὸς σίκλος ἦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Μωϋσέως ἀπλοῦν βάρους κυκλοφοροῦν εἰς τεμάχια (Γεν. κγ' 15, 16). Πρώτη μνεία νομίσματος παρὰ τοῖς Ἑβραίοις γίνεται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων καὶ πρῶτος ἔκοψε νομίσματα ὁ Σίμων, λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ἀντιόχου, βασιλέως τῆς Συρίας (Α' Μακαβ. ιε' 6).

Τὰ ἀργύρια ταῦτα ἐβασίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς νομισματικῆς μονάδος τοῦ σίκλου καὶ ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν «Σίκλος Ἰσραήλ». Οἱ Ὁ' τὸν σίκλον μεταφράζουσι δίδραχμον, τὸ ὁποῖον ἐξῆγιζε 271 $\frac{1}{4}$ γραμμαρίου, ἔπειτα δὲ ἐλέγετο καὶ τετράδραχμον.

Στίχ. 13. *Εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον*—Φυσικὸν ἦτο νὰ ρίψουν αὐτοὺς εἰς τὸν ναόν, τὸ μέγαρον τοῦ Ἱεροσβᾶ.

Ὁ Μεσσίας ἐπωλήθη ἀντὶ 30 σίκλων καὶ τὸ ἄθλιον τοῦτο ποσὸν ριφθὲν εἰς τὸν ναὸν ἐχρησίμευσε πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ ἐνὸς κεραμέως.

§ 9. Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

(Ψαλμὸς ΜΔ' (44) 2—8. Ματθ. ζ' 30—46).

Ἄγνωστος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ψαλμοῦ τούτου, μόνον δὲ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ συνθέτης ἦτο ἀπόγονος τοῦ Κορέ, ἦτοι λευίτης ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Κορέ, προφητεύσας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δαβὶδ.

Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι τεχνικώτατον, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν λεπτότητα, τρυφερότητα καὶ περιλάθειαν μὲ τὰς ὁποίας ὁ ποιητὴς συνθέτει τοῦτο καὶ ἀναφέρεται προφητικῶς εἰς τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα τοῦ Χριστοῦ ἐν Γεθσημανῇ.

Στίχ. 2—4. *Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος . . .* Ἡ ἔλαφος βασανιζομένη ὑπὸ δίψης εἰς ἀνύδρους τόπους ἐκβάλλει ὠρυγὰς ἀδιακόπους. Ἦτοι, ὅπως ἡ ἔλαφος σφοδρῶς ἐπιθυμεῖ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν τῆς εἰς πηγὰς ὑδάτων, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ τῶν εἰδώλων ἀναζητῶ σφοδρῶς τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

Ὁφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ—Θὰ λάβω μέρος εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ θεϊάν λατρείαν. Πρὸβλ. Ἐξοδ. γζ' 17.

Στίχ. 5 Ὁ λευίτης διὰ τοῦ στίχου τούτου προσπαθεῖ νὰ γλυκάνῃ μὲ τὰς γλυκείας ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος τὸν πόνον του.

Ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου—Ἐκχέω ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου=Προσεύχομαι. Πρὸβλ. Α' Βασιλ. α' 15.

Ἐν τόπῳ σκηνῆς θουμασιῆς—Ἡ σκηνὴ ἦτο τὸ ἱερώτερον τοῦ ὄλου ναοῦ, ὅπου ἐφινλάσσοντο τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς θείας παρουσίας.

Στίχ. 6 Ἡ ἀνάμνησις αὕτη, ἣτις πρὸς στιγμὴν ἐγκαρδιώνει αὐτόν, γεννᾷ λύπην εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν παρηγορήσῃ. **Ἰνατὶ περίλυπος . . .** Τὸν στίχον τοῦτον θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ Σωτὴρ ἐν Γεθσημανῇ λέγων «περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου». Ματθ. κστ' 38. Ἐπιτιμᾷ τρόπον τινα τὴν ψυχὴν, ἵνα ἀποβῇ ἀνωτέρα ἐαυτῆς πρὸ τοῦ φυσικοῦ αἰσθήματος τῆς λύπης ἐκ τοῦ θανάτου.

Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν. Ἡ ἐλπίς πρὸς τὸν Θεὸν καταστῆλ-
λει τὸ αἶσθημα τῆς λύπης.

Στίχ. 7. **Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιεύμ**—Ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἐρμωνιεύμ (μικροῦ ὄρους), ἵνα μὴ ταράσσῃται.

Στίχ. 8. **Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου**—Ἡ Γραφή ἄβυσσον ὀνομάζει τὰ πολλὰ ὕδατα, μεταφορικῶς δὲ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαούς.

Τὸ ρέον ὕδωρ ἔλκει τὸ ὀπισθεν ὕδωρ εἰς ῥοὴν καὶ οὕτω γίνεται ἡ κίνησις καὶ ὁ ἦχος τῶν καταρρακτῶν. Χριστολογικῶς ἐνταῦθα ἐννοοῦνται οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. **Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου . . .** = Μετεωρισμοὺς καὶ κόματα ἐννοεῖ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὀργὴν τοῦ ταραχόδους λαοῦ. **Ἐγὼ τῷ Θεῷ ἀνυληπτῶρ μου εἶ . . .** Πρὸβλ. Ματθ. κζ' 46.

§ 10. Ὁ ἄκακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.

(Ἡσαΐον ΝΓ' 1—10).

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο προφητεῖαι ἰδιαιτέως περὶ τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ, ὅστις θὰ ἴδῃ μὲν τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὔτε θὰ
Ἡλ. Π. Μηνιαία, Ἡρακλ. Περὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γνωρίση αὐτόν, οὔτε θὰ πιστεύῃ εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν του.

Στίχ. 1. *Τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν*; = Τίς ἤκουσε τοὺς λόγους μου καὶ ἐπίστευσε εἰς τὰ λεγόμενά μου; Μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐρωτήσεως ἐννοεῖ, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ μὴ ἀκούσαντα τοὺν λόγους τοῦ προφήτου ἐπίστευσαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους.

Ὁ βραχίων Κυρίου—Ὁ Χριστός, ὃν ὠνόμασε ἀνωτέρω καὶ παῖδα.

Στίχ. 2. *Ἀνηγγείλαμεν κλπ.* Ἡμεῖς ἀνηγγείλαμεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν, ὅτι ἔρχεται ὡς παιδίον καὶ ὅτι γεννᾶται ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἐκ τοῦ γένους Δαβίδ.

Διψῶσα γῆ—Τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος. Πρὸβλ. Ἰωάν. ζ' 37.

Ὡς ρίζα—Εἶναι τὸ γένος τοῦ Χριστοῦ. Πρὸβλ. «Ἐγὼ εἰμι ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος Δαβίδ». Ἀποκαλ. κβ' 16.

Οὐκ ἔστιν εἶδος... Τὸ εἶδος εἶναι ἡ ἰδέα καὶ ἡ γνῶσις, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. *Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*—Διότι ὁ δίκαιος ἐτέθη μετὰ τὸν δύο ληστῶν καὶ ἐθεωρήθη πολὺ χειρότερός αὐτῶν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι θεωρήσαντες αὐτὸν ἀγύρτην καὶ λαοπλάνον ἐνέπαιζον καὶ ἐβλασφήμουν αὐτὸν «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι...» (Πρὸβλ. Ματθ. κζ' 40—43).

Ἀνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν. Ὁ λόγος οὗτος ἐκφράζει τὴν μεγάλην ἀρετὴν τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἀσθενῶν καὶ πάσχων ἐγνώριζε νὰ ὑπομένῃ.

Ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον... Ἡ ἀποστραφὴ τοῦ προσώπου φανερώνει, ὅτι τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐγένετο ἄτιμον, ἀλλ' οὐκ ἐλογίσθη τοῦτο.

Στίχ. 4. *Ἡμεῖς δὲ ἐλογισάμεθα*—Ἦτοι ἐννοήσαμεν αὐτόν, ὅτι ἔλασγεν καὶ περιεφρόνει τὰς ὕβρεις τῶν ἀνόμων.

Στίχ. 5. *Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη κλ.* Ἦτοι ἐπληρώθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ ἐταλαιπωρήθη διὰ τὰς ἀνομίας μας.

Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν—Παιδεύεται ὁ Χριστός, ἵνα εἰρηνεύσωμεν ἡμεῖς μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. *Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκαῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ*

στόμα αὐτοῦ—Ἦτοι κακούμενος καὶ πάσχων ἐν τῷ σταυρῷ, δὲν ἐγόγγυζε, δὲν ἤνοιγε τὸ στόμα αὐτοῦ, διότι ἐκουσίως ἔπαυσε διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων.

Ὡς πρόβατον κλ. Ἦτοι σφαγιαζόμενος ὡς ἀρνίον ὑπέμεινε, χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ φωνὴν ἐναντιότητος.

Στίχ. 7. Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη—Κρίσις εἶναι ἡ ἐκ ταύτης δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς, ἣτοι ἐκ τῆς ταπεινώσεως ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐγένετο μεγάλη. Δηλαδή ὅσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ταπεινωσις τοῦ Χριστοῦ, τόσον κατὰ λόγον δίκαιον ἦτο μεγάλη καὶ ἡ χάρις τοῦ πατρὸς ἐπ' αὐτόν. Ἠρβλ. Παύλου «ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ».

Τὴν γενεάν... Ἦτοι τίς θὰ γράφῃ τὸν βίον καὶ θὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ;

§ 11. Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.

(Ἑσαΐου ΕΑ' 1—5).

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοῦ προφήτου περιέχει προφητικὸς λόγους, τοὺς ὁποίους ἠρμήνευσεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Νάζαρεθ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἐν τῇ συναγωγῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (δ' 16—22), ἀνοίξας τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσαΐου καὶ ἀναγνώσας αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περιζοπὴν. «Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν».

Στίχ. 1. Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ κλ. Τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὀμιλεῖ διὰ τοῦ προφήτου, εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς. **Ἐχρισέ με.** Τὸ Πνεῦμα ἔχρισε τὸν Χριστόν, ἡ δὲ ἐνέργεια τοῦ χρίσματος τούτου δίδει εἰς αὐτόν τὸ ἀξίωμα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἕξῃς ἔργα καὶ καθήκοντα:

α'. Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς. Διὰ νὰ κηρύξω εἰς τοὺς πτωχοὺς σωτηρίας εὐαγγέλια.

Πτωχοὺς ἐννοεῖ τοὺς μαθητὰς του, τοὺς μὴ προσέχοντας εἰς τὰ γήϊνα ἀγαθὰ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέβαλον κάθε φθαρτὴν περιουσίαν.

β'. Ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μετανοοῦντες διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, πλοῖστοι καὶ πτωχοί.

γ'. *Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν*. Αἰχμαλωτοὶ εἶναι οἱ δεδεμένοι ὑπὸ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, τυφλοὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον καὶ μὴ ἐννοοῦντες.

δ'. *Καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως*. Ὁ χρόνος ἐδῶ διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἐνιαυτὸν δεκτὸν εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς καιρὸν κρίσεως (ἀνταποδόσεως), ὅπότε δὲν θὰ εἶναι καιρὸς μετανοίας.

ε'. *Παρακαλέσει πάντας τοὺς πενθοῦντας*. Πενθοῦντες ἐδῶ εἶναι οἱ συντετριμμένοι τὴν καρδίαν διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ Θεοῦ νόμου καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 3. *Δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι*—Εἰς τοὺτους θὰ δώσῃ «δόξαν ἀντὶ σποδοῦ» καὶ ἀντὶ τῶν δακρύων «ἄλειμμα εὐφροσύνης», ἥτοι χαρὰν πνευματικὴν, καὶ ἀντὶ τῆς «ἀκηδίας» ἥτοι τῆς λύπης, θὰ δώσῃ «καταστολὴν δόξης», χαρὰν ἀνάλογον τοῦ βαθμοῦ τῆς λύπης.

Γενεαὶ δικαιοσύνης Ἦτοι ὅλαι αἱ ἀνωτέρω κατηγορίαι τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή πτωχοὶ κλ. θὰ ὀνομασθῶσι γενεαὶ δικαιοσύνης, ἥτοι θὰ γεννηθῶσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης.

Φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. Θὰ κληθῶσιν ἐπίσης καὶ φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν, ἥτοι ὡς φυτεθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μένωσιν αἰωνίως.

Ταῦτα εἶναι τὰ καθήζοντα, τὰ ὅποια ὁ Χριστὸς ἀπεστάλη, ἵνα ἐκτελέσῃ.

Στίχ. 4. *Ἐξαναστήσουσιν*—Οἱ ἐλευθερωθέντες θὰ οἰκοδομήσωσι τὰς ἐρημωθεῖσας πόλεις.

Καινοῦσι—Θὰ τὰς ἀνακαινίσωσι.

§ 12. Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.

(Ψαλμὸς Β' 1—11).

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον παρουσιάζεται εἰς βασιλεὺς «Χριστὸς Κυρίου», ὅστις ἐξαγγέλλει τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπειλεῖται ὑπὸ στάσεως τοῦ λαοῦ. Μὲ φωνὴν μεγαλοπρεπῆ ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τοὺς ἐλεεινολογεῖ διὰ τὸ οἰκτρὸν καὶ μάταιον ἐπιχείρημά των, ὑποδεικνύων, ὅτι ἔχει βοηθὸν τὸν Θεόν.

Τὸ δραματικὸν ἴφος τοῦ ψαλμοῦ τούτου καὶ ἡ ἐναλλαγὴ σκηνογραφικῶν καὶ προσώπων, ὁ συνδυασμὸς ταραχῆς καὶ ἠρεμίας, καθιστῶσι τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκφραστικὸν μεγάλων διανοημάτων καὶ ὑψηλῶν συναισθημάτων.

Ὁ ἦρος λοιπὸν τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ὁ φέρων τοιαύτην ἰδεώδη φουσιολογίαν, δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ Ἰ. Χριστός, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐξέλαβον καὶ ἠρμήνευσαν οἱ Ἀπόστολοι (Πράξ. β' 25—27, Ἑβρ. α' 5, ε' 5).

Στίχ. 1. **Ἰνατί;** = Ἐνεκα τίνος λόγου καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν;

Ἐφρούαξαν. Τὸ φρούασω κυριολεκτεῖται ἐπὶ ἵππων ἀδαμίστων, προσπαθούντων ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ χαλίνου. Ἐταράχθησαν, ἐθρομβήθησαν.

Ἐμελέτησαν = Ἐβυσσοδόμησαν, συνώμοσαν.

Στίχ. 3. **Διαροήξωμεν . . . καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.** Εἰς τὸν στίχον τοῦτον ὁ ψαλμοδὸς ἐννοεῖ τὸ ἐπαναστατικὸν κήρυγμα τῶν στασιαστῶν.

Στίχ. 4. **Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγγελάσεται αὐτοὺς** = Ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς γῆς μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ προσθέτει, ὅτι ὁ ἐκεῖθεν παρακολουθῶν Θεὸς τὰς διαθέσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, γελᾷ καὶ ἐλεεινολογεῖ αὐτοὺς καὶ περιφρονεῖ (μυκτηριεῖ).

Μυκτηρίζω = Φυσῶ διὰ τῶν μυκτήρων εἰς ἐκδήλωσιν περιφρονήσεως.

Στίχ. 5. **Τότε λαλήσει.** Ἦτοι ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ πρέπων καιρὸς, ὅπότε θὰ θέσουν εἰς ἐνέργειαν τὰ μυστὰ τῶν σχεδία, τότε θὰ τοὺς ὑποδεχθῇ ἡ ἔκκρηξις.

Στίχ. 6. **Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ** = Ἐνεθρονίσθην ὑπ' αὐτοῦ. **Ἐπὶ Σιών ὄρος.** Ὁ ἀνατολικὸς λόφος τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη προχείρως ἡ σκηνή καὶ ἔπειτα ἐθεμελιώθη ὁ ναός· ποιητικῶς ἐννοεῖται ἡ ὅλη Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 7. **Κύριος εἶπε πρὸς με· υἱός μου εἶ σύ.** Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου καὶ ἐξῆς περιέχεται τὸ ἐπίσημον διάγγελμα, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον πάντων ὡς ἐν τρίτῃ πράξει τοῦ ψαλμικοῦ δράματος.

Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε = Διὰ τούτου χαρακτηροῦσε-

ται ὡς πραγματικὴ καὶ κατ' οὐσίαν ἡ υἰότης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στίχ. 8. *Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι* = Προθύμως θὰ σοὶ δώσω.

Ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρα τῆς γῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τούτου δὲν ἀφορᾷ κανένα ἐκ τῶν βασιλέων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους παρὰ μόνον τὸν Ἰδεώδη Χριστόν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀνέκαθεν οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἀντιληφθῆ.

Στίχ. 9. *Ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ* = Μὲ ἀκατάλυτον δύναμιν.

Ὡς σκευὸς κεραμέως συντρίψεις αὐτούς Μὲ τὰ πῦλινά κεραμικά σκευῆ ἐξεικονίζει τὴν εὐθραστον ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνακαινιστικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ὅπως ὁ κεραμεύς, ὅταν ἴδῃ ὅτι τὰ πλασθέντα σκευῆ εἶναι ἀδύκιμα, συντρίβει αὐτὰ καὶ ἔπειτα τὰ ἀναπλάττει, «οὕτω καὶ σὺ (ὁ Χριστὸς) τούτων τὰ φρονήματα συντρίψεις τῷ Ἐυαγγελίῳ καὶ ἀναπλάσεις τῷ λουτρῷ τῆς μετανοίας» (Ζυγαβηνός).

Στίχ. 10. *Καὶ νῦν βασιλεῖ σύνετε.* Καὶ λοιπὸν, ὦ βασιλεῖς, βάλτε γνόσιν.

Παιδεύθητε = Λάβετε τὰ διδάγματα διὰ τὴν κατοπιν διαγωγὴν σας.

Στίχ. 11. *Δουλεύσατε... ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε... ἐν τρόμῳ* — Ὁμοία πρὸς τὰ αἰσθήματα τρόμου καὶ ἀγαλλιᾶσεως, τὰ ὁποῖα ἐδοξίμασαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνάστασιν.

Στίχ. 12. *Δράξασθε παιδείας.* Ἡ ἰδία ἔννοια τοῦ παιδεύθητε μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δράξασθε εἶναι ἐδῶ ἐπιτακτικώτερον.

Ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας = Θὰ καταντήσητε εἰς τὴν ἀπώλειαν, διότι παρεξελίνατε ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ.

Στίχ. 13. *Ὅταν ἐκκαυθῇ ὁ θυμὸς αὐτοῦ* = Ὅταν ἀνιαρλεγῇ ἡ ὁργὴ αὐτοῦ καὶ κατακαύσῃ... Πρὸβλ. Ἐβρ. ι' 27.

Ὁ ψαλμοδὸς ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔσματος του καὶ μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ τὸν ἀναγνώστην μὲ τρομακτικὰς ἐντυπώσεις, τελειώνει μὲ τὸ «Μακάριοι πάντες οἱ πεποιδότες ἐπ' αὐτῷ».

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ (σελίς 3)

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α' ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ (ζειμενον)

1.	Ἡ κοσμογονία τοῦ Μοῦσέως.	σελ.	14
2.	Ἡ πτώσις καὶ αἱ ὀλέθρια συνέπειαι αὐτῆς.	»	18
3.	Ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ.	»	19
4.	Ὁ Μοῦσῆς καὶ οἱ Ἰσραηλίται ἠμνοῦσι τὸν Θεόν.	»	19
5.	Ἡ νομοθεσία.	»	20
6.	Ὁ Μοῦσῆς κοιμνίζον τὰ εἰδωλα.	»	20
7.	Τὸ κόκνειον ἄσμα τοῦ Μοῦσέως.	»	22
8.	Ὁ ὕμνος τῆς Δεββώρας.	»	22
9.	Ὁ προφήτης Νάθαν ἐπιπλήττει τὸν Δαβίδ.	»	23
10.	Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Σολομῶντος.	»	23
11.	Ἡ ποραίνεσις τοῦ Τωβίτ πρὸς τὸν Τωβίαν.	»	25

Β' ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

1.	Ὁ ὕμνος τῆς δημιουργίας	σελ.	26
2.	Ἡ μετάνοια τοῦ Δαβίδ.	»	28
3.	Ἡ εὐλογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.	»	30
4.	Ἡ φιλεργία.	»	30
5.	Διάφοροι παροιμίαι.	»	31
6.	Ἡ ματαιότης.	»	33
7.	Ἡ φιλανθρωπία.	»	33

Γ' ΠΡΟΦΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

1.	Ἡ Καινὴ Διαθήκη.	σελ.	35
2.	Ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως.	»	35
3.	Ἡ πλεονεξία.	»	36
4.	Τὰ σκοτεινὰ ἔργα καὶ ἡ ὑποκρισία.	»	36
5.	Ἡ ἀληθὴς πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία.	»	36
6.	Ἐλεος καὶ ὄχι θυσία.	»	38
7.	Ἰεσοία τοῦ Ἰερεμίου.	»	38

Δ' ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ

1.	Ἡ ἐκ παρθένου γέννησις τοῦ Ἐμμανουήλ.	σελ.	41
2.	Ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου.	»	41
3.	Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.	»	41
4.	Ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσσίου καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.	»	42
5.	Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου	»	42

6.	Ὁ Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ.	σελίς	43
7.	Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἱερουσόλυμα.	»	43
8.	Τὸ δουλικὸν ἀντίτιμον τῆς προδοσίας.	»	43
9.	Ἡ ἀγωνία τοῦ Ἰησοῦ ἐν Γεθσημανῇ.	»	44
10.	Ὁ ἄζακος Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ μαρτύριον.	»	44
11.	Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ.	»	45
12.	Ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ.	»	45

ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Α'. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ (σελίς 47)

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

1.	σελίς	51	Γ' ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ, ΠΡΟΦΗΤ. σ. 89
2.	»	56	
3.	»	58	<i>Βοηθήματα ἐρμηνευτικά προφητικῶν περικοπῶν.</i>
4.	»	60	
5.	»	62	1. σελίς 91
6.	»	63	2. » 93
7.	»	64	3. » 95
8.	»	66	4. » 97
9.	»	68	5. » 97
10.	»	69	6. » 98
11.	»	70	7. » 100
			<i>Βοηθήματα ἐρμην. Χριστολ. περικοπῶν.</i>
			1. σελίς 102
			2. » 103
			3. » 104
			4. » 106
			5. » 108
			6. » 108
			7. » 110
			8. » 111
			9. » 112
			10. » 113
			11. » 115
			12. » 116

Β' ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ σ. 72

Ἐρμηνευτικά βοηθήματα ποιητικῶν περικοπῶν.

1.	σελίς	76
2.	»	80
3.	»	82
4.	»	83
5.	»	84
6.	»	85
7.	»	87

Διορθωτέα.

Ἡ ὀρθὴ γραφή.

Σελίς 84 § 5 στίχ. 27 ἀπόσχη
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
 » 70 § 11 » 8 Γαβριήλ

15
1975

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Κ. Τ. Α.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 5045, τὸ ἄρθρον 36 τοῦ νόμου 5341, τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Διατάγματος τῆς 12)12) Ἰανουαρίου 1933 καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 9—30 πράξεις τῆς κοιτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν Θεολογικῶν, ἀπεφασίσαμεν :

Α) Ἐγκρίνονται ὡς διδακτικά βιβλία Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τὸ κάτωθι.

β) Ἡλίξ Μηνιάτη «*Ἑρμηνεία Περικοπῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*» διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ ἑξατάξιου γυμνασίου, ἐπὶ τὸν ὅρον ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμεριζοθῆ πρός τὰς υλοδείξεις τῶν ἐισηγητῶν.

Ὁ Υπουργός

Θ. ΤΟΥΡΚΟΒΑΣΙΑΝΗΣ

Ἄρθρον θεν τοῦ Η. Διατάγματος

«*Περί τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκριμένων διδακτικῶν βιβλίων.*»

Γὰ διδακτικά βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τὴν ἀνωτέραν κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρός ἀντιμετώπισιν τῆς θαλάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, τὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτιποῦνται τὸ πρὸν ἄρθρον.